JOANNIS BRUNATII DE RE NUMMARIA PATAVINORUM.

Jam tempus eſt quædam ex noſtra, ut ita dicam, Moneta proferri.

Senec. de Benefic. lib. III. c. 35.

VENETIIS, MDCCXLIV.

Typis Jo. BAPTISTÆ PASQUALI.

SUPERIORUM PERMISSU.

M. FOSCARENO

EQUITI, DIVIQUE MARCI
PROCURATORI

JO. BRUNATIUS
F.

LIbrum de re Nummaria Patavinorum Tibi cenſebam, MARCE EQUES AC PROCURATOR; ea quando ſeculi felicitas eſt, ut litteras & ea-

rum cultores ames: alteras ex uſu teneas, alteros ex liberalitate juves; utrisque ex officio præſideas. Tu celeberrimo Patavinorum Gymnaſio præfectus es, & principem Reip. Bibliothecam curas; ipſe bibliothecam domi ſic habes, ut colas: ea libros & plurimos & pulcherrimos & optimos. Namque tibi mens omnium capax; eloquentia vero iis efferendis egregia eſt.

Equidem laudes tuas arcto, Vir Præſtans. Ita quippe ſum. Nec ampullas affecto, resque nec aliorum jacto nec meas. Id enim ex

ipſo

ipſo hoc conſtat opuſculo quod in promptu eſt. At Ipſe jam fereris omnium & linguis & ſcriptis; ultraque montes & maria favore mortalium ſtudiisque perſonas. Ajunt te FOSCARENUM Veneta nobilitate Patricium, deinde Senatorem, præterea Equitem, ad hæc D. Marci Procuratorem, vivente pari faſtigio Patre, quo memorabilius id etiam ſit; Oratorem diu apud Reges apud Pontifices apud Cæſares, iis auctum titulis & meritis & factis, eo tamen eſſe notabiliorem, quod græca latinis admiſceas, quod philoſophica politicis addas,

quod oratores poetis, hiſtoricos utrisque conjungas; idem vetuſtis ævi monumentis impalleas, & membranarum voluminibus inhies; omnia Reipublicæ tempora nexumque rerum ſeriemque geſtorum ſic ab origine teneas ediſſeras ornes, ea regnis ac Rebuspublicis aliis hinc præferas inde conferas, ut nunquam aut ingenio areſcas, aut memoria ſubſiſtas, aut facundia non placeas.

Urbi quidem tuæ florentiſſimæ, congratulandum eſſe mihi ſcio, quæ TE SCRIPTOREM RERUM SUARUM ET ORATOREM *nacta ſit, eum homi-*

nem qui magnitudinem ſuam ſtilo atque oratione æquare poſſis. Etſi enim ut Romani quondam, & nunc VENETI T*ui facere malint, quam dicere, resque ſuas laudari poſſe ab aliis optent, quam ipſi alienas laudare, non minima tamen bene geſtæ rei pars eſt, ut præclare quis geſſerit, ita & eſſe aliquem qui præclare dicat. Laterent ſiquidem res majorum noſtrorum, nullaque ad poſteros noſtros præſentium rerum memoria pervenire poſſet, niſi prodita eſſent divina quædam ingenia, qualia apud priſcos multa, apud nos* TUUM*, quæ & ſuarum & ſuperiorum ætatum geſta litteris complecterentur.*

Hæc ineunte quintodecimo jam ſeculo Vergerius e MSS. meis. Ut inde parata tibi, MARCE Vir, hoc eſt, famæ tuæ, doctrinæ tuæ, ſcriptis tuis eruditorum ſuffragia vix ambigas. Vale.

PRÆFATIO.

COmmentariolum de re nummaria Patavinorum, quod in manibus eſt, hanc habet cauſam. Diu verſor in his tabulariis & urbium quæ proximæ ſunt, id agens ut hæc Italiæ portio fama nobilis & opum ac virorum ferax obſcuris maxime ſeculis inclareat, & inde barbarica temporum iuvetur eruditio, quæ dudum litteratos ævi ſollicitat. Itaque vetuſtis annorum chartis ac pergamenis incubo, privatis itemque publicis. Ibi vero nihil tam frequens ac pecuniaria res. Ubique numos & denarios ubique ſolidos habes; aut parvos aut groſſos; hinc libras & marcas, hinc ducatus ac florenos: adde Byzantios

tios & imperiales, adde maraboti nos, alios. Hæc properantem retardant, & retardando fatigant. Ac mihi vix erat quies ab eiusmodi ſcabie; tandemque putavi commodius ut ex iis maturius emergerem; atque ita ſtomachum eo velut eruditionis indigeſtæ faſtidio ſolverem. Præterea ſi non oſcitanter hæc agas, id quoque comperies, eum, qui res has antiquitatis invaſerit, de pecuniaria fore ſollicitiorem; quippe quæ reliquarum nexus ac vinculum eſt. Age bella ſive paces; age teſtamenta, nuptias, emptiones, emphyteuſes, acta cauſarum, iura ſeudorum, vectigalia, decimas, ac præbendas; age litteras & artes, quæ ſolemnior eſt archivorum materies: ea fere pecunia coeunt: ut proinde quantum promovendis hominum negotiis valet pecuniaria res,

tan-

tantum valeat iis intime perſcrutandis exacta rei pecuniariæ tractatio.

At non ſic agimus hæc, ut eam lucem rudibus ævi moribus ingerant. Aliqua indico, pauca conficio, reliqua iacent; idque fit monumentorum conditione, vel operis. Et monumenta, ſi numerum ſpectes, innumerabilia ſunt, quæ numos hos & monetas offerant ac nomine vocent. At rem vix ultra provehunt. Idque ſtomachere magis, ut in ea nimietate ieiunium ſentias. Hæc ab anno DCCCCL. ad MCCXX. Deinde major eſt adhuc membranarum ſatietas; &, ſi vis, alia rerum momenta conferunt. At nondum ſatis hæc erant; & erant communia Diſſertationibus aliis, (quæ fortaſſe ſunt ad manus) ex quibus Antiquitatum medii ævi Patavinarum non inſolens opus exiſteret. Ex. grat. ſic anno

mil-

milleſimo ducent. ſeptuageſimo quinto. indictione tertia, menſe decembris apud Patavinos ſtatutum eſt, ut *in rocheta S. Victoris continue ſtare debeat unus capitaneus miles vel pedes ab omnibus armis: & ſex cuſtodes. Et quilibet cuſtos habeat pro ſuo ſalario libras tres & dimidiam pro quolibet menſe. Quorum ſalarium debet ſolvere dominus Epiſcopus Feltrenſis & commune Feltri.* Rurſus anno *milleſimo ducenteſiſimo ſeptuageſimo quinto.* Statutum eſt, ut *ſindicus communis qui mittitur ad denunciandum electionem alicuius doctoris, habeat ſolidos decem pro perſona & equo, & non poſſit habere ſolucionem niſi pro tribus equis.* Statutum quoque eſt *ante milleſimum ducenteſimum trigeſimum ſextum, ut nullus ſartor accipere debeat de ſua arte ultra modum inferius comprehenſum. Modus autem eſt iſte. Pro gonella ab homine ſolidos duos, pro paludello ab homine ſolidos decem & octo, pro pelle & guarnacia ab homine ſolidos tres. &c.*

Hæc

Hæc nonnihil ad res Patavinorum nummarias. Sed nec ſatis ea ſunt, & in Exercitationes de re militari, de re litteraria, de re veſtiaria Patavinorum melius inferas. Ita de pluribus aliis: ut hæc propterea vel omittenda prorſus, aut alio reſervanda fuerint. Ubi vero nodus inquiſitionum eſt, monumenta ceſſerunt. Quid non egi hic, ut uni ſaltem ex tot numis, quos edo, precium certo ſtatuerem? Quo nempe firmato reliquos iisdem ſupputationibus agerem. Dixi quid eſſet marcha ad ducatum, quid ducatus ad libram, quid libra ad ſolidum, quid ſolidus ad denarium; denariumque medium notavi, quartum quintumque denarii. Sed quid tandem quinta hæc denarii pars? aut quæ libra denariorum? Num ſemper ex argenteis? At habebamus

&

& æreos. Horum quis ortus apud nos, aut ſectio, quis modus aut lex, aut quibus expendenda momentis? hæreo, chartæ faceſſunt, antiquitas ſilet. Itaque fruſtratis eo calculo progredi nefas, ac tantum coniecturæ ſuperſunt.

Inſtiti pariter, ut haberem numos ad normam diplomatis Henriciani, quod eſt capite II. Jam illud a Muratorio defendi, ſed eo modo quo fuerat impugnatum, nempe leviter, & quaſi diſſimulando. Plura, quibus exaggerari poterat res, omiſi, ne ſuperflua congererem. Sed parum intereſt verum falſumve teneas, cum nonniſi ducentos ac viginti poſt annos h. e. MCCLXXI. *denariorum Paduanorum parvorum* nomen inaudias; & quos anno M. circiter ac CCC. vides, ipſi decreto repugnent. Hinc ei non admodum blan-

blandior ; atque in eo recenſendo plus Veronenſi quam Patavinæ monetæ conſulo.

Ex his habes cauſſam Diſſertationis, & modum. Ordo ſic erit. Primum tractabo numos in urbem receptos ; dein numos in urbe ſignatos.

Haud dubito prodituras exinde chartas his refricandis idoneas. at vellem perficiendis. Ea quippe vel apud auctores æquævos implicatiora ſunt. Et Oreſmius anno MCCC. circiter LXXX. tractaturus hæc in opere *De mutatione monetarum*, quod eſt Tom. XXVI. Biblioth. PP. ſic demum profeſſus eſt. *Magnum*, inquit, *ſcandalum eſt & vile principi, quod moneta regni ſui nunquam in eodem ſtatu permanet ; ſed de die in diem variatur : & quandoque in uno loco plus quam in alio pro eodem tempore. Item ſæpiſſime ignoratur bis du-*

durantibus temporibus vel mutationibus, quantum valeat hoc numiſma vel illud. Et ſic rei quæ debet eſſe certiſſima, nulla eſt certitudo, ſeu potius incerta & inordinata confuſio in vituperium principatus.

DE
RE NUMMARIA
PATAVINORUM
CAPUT I.
De Veneta pecunia uſui Patavinorum Seculo X. atque XI.

ANtiquior eſt mentio Nummorum quos aliunde Patavini ſumpſerunt, quam quos ipſi conflarunt. Anno nongenteſimo quinquageſimo, Lotharii *nonodecimo ſub die de menſe madio indictione hoctava - Kavaſino de Civem Patavenſis* Teudiverge conjugi *ſolidos numeros centum* pollicitus eſt. *Hacto in civem Patavenſis*. Anno nongenteſimo ſexa-

geſimo octavo, *domni Hotoni Deo propicio Inperatore ſeptimo & item Hotto filio ejus imperii primo ſub die de menſe Julio indictione undecima*; venditor Stephanus ab emptore Martino, *pro argento & alia ſpecie valente ſolidos ſexſainta* recepit. *Acto in Civitate Patavenſis*. Anno quoque ab *Incarnacione domini noſtri Jheſu Chriſti pos milleſimo quarieſimo quarto quarta die intrrante menſe feburario indicione terciadecima*, quod eſt a Nativitate milleſimo quadrageſimo quinto, *tunc inferamus ad illa parte contra quam exinde litem intulerimus multa denari obtimo uncias vinti, arienti poderas quadrinta*. Pariter id *Actum infar civitate Patavit*. Hæc remotiora penes nos inquilinæ monumenta pecuniæ. Quas innui membranæ tres autographæ ſunt, ac de ſacrario templi maximi prodeunt. Eas Viri Canonici deſcribendas ceſſerunt. Præter has etiam plurimas obtulerunt. Eruditionis arcanæ theſauros aperuerunt. Nobilitatem ſanguinis æqua magnanimitate penſarunt.

Hinc ſi quæras unde Patavina gens hos nummos haberet, alius alias invehat monetas. Veneta certe non aberat. Effero chartam, quam mihi velatæ S. Stephani Matronæ cum toto tabulario domum miſerunt. Hoc antea Petrianæ Virgines, & Agathenſes, & aliæ præſtiterant. Factum lau-

laudabile poſteris ſilendum non erat. Hæc autem archetypa eſt, annumque refert milleſimum quinquageſimum tertium. Sic habet „ in Chriſti nomine. Placuit atque
„ convenit inter domna Gepa Abatiſſa de
„ moneſterio Sancti Stefani martir Criſti
„ foris civitate Patavi pro ponte Sancto
„ Stefano, nec non & inter Dominico fi-
„ lius quondam Chriſtiano, ut in Dei nomi-
„ ne debeant dare, ſicut a preſenti dedit
„ ipſa domna Gepa Abatiſa ad laboran-
„ dum libellario nomine usque ad annos
„ viinti & novem expletos, oc eſt pecia
„ una de terra aratoria ad vinea plan-
„ tandum in lo e fundo ubi dicitur Por-
„ cila iure de ſupraſcripto ſuo moneſterio.
„ Quoerit ei de omnes partes foſa. ſico
„ eque alie ſunt coerentes. Ea racione
„ uti amodo ipſe Dominicus & ſuos he-
„ redes (&c.) Pena vero inter ſe poſue-
„ runt, ut quis ex ipſis non compleve-
„ rint omnia qualiter ſuperius leitur, vel
„ ſi tollere aut relaxare voluerint ante
„ ſupraſcriptos viinti & novem annis ex-
„ pletis, compona pars partem fidem ſer-
„ vandi, pena argentum ſolidos viinti &
„ novem de Veneciarum monete. & poſt
„ pena compoſita unc libellum in ſua ma-
„ nead firmitate. Anno vero Domnus En-
„ ricus Secundo Dei gratia Imperator ob-

„ guſtus, anno imperii eius Deo propicio
„ ic in Italia ſeptimo, quarto die menſe
„ december, indicione ſeſta. Actun infra
„ clauſti a de ſcripto moneſterio feliciter.
„ ✝ Ego Gepa Atiſa que hanc cartula li-
„ bello a me fata mm. ss. Ego Lanita. E-
„ go Alburga manus mea ſcriſip. Ego An-
„ gelberga manus meas ſcripſit. Ego Bur-
„ ga manus meas ſcripſit. Signum †††††
„ manibus Aruſtigello, & Laurencio, &
„ Johannes, & Dominico, & Martino de
„ fornaſe rogati teſtes. Ego Ugo notarius
„ & iudex ſcriptor uius cartule libello
„ poſtradita coplevi & dedit. „ Ergo tum *ſolidi Veneciarum monete* Patavinis aderant, ac vulgo iactati minute quoque rei nempe ſanctioni libellaticæ pares erant.

Adde litteras Henrici Quarti Regis anno regni ſui *XXIII. Dominice incarnationis milleſimo LXXVIIII.* quas etiam Muratorius e manuſcriptis *Eſtenſibus* in *Italicas* intulit *Antiquitates* Diſſertat. XIX. *Stabilimus*, ait Henricus Rex in gratiam Patavini Præſulis Odelrici, *quidquid eadem Eccleſia habere videtur. Nominatim ſeptem libras monete Venetiarum, quas in noſtro adventu in Regnum Italicum Saccenſes ex Præcepto Patris noſtri dicunt ſe nobis debere*. Saccus agri Patavini portio eſt ad orientem conterminа mari; caput Populorum Plebs. Hos

hic

hic habes *ſeptem Venetis libris* Italico Regi devinctos. Ajunt autem eas ſibi pendendas ex Præcepto Patris Henrici. Quale Præceptum hoc? Dicam. Vetus exemplar annorum plus quingentorum Canonici tenent. Ibi chronologia deeſt; quam tamen haud ægre ſuppleas. In eo memorantur Henrici duo Tertius, itemque Quartus Italiæ Reges. Tertius exceſſit octobri menſe, MLVI. Quartus extitit Rex aprili; MLIV. Stat eo triennio Diplomatis epocha. Signare placet annum MLV. menſemque novembrem, quo legimus apud Muratorium Diſſertat. XLV. datum Diploma Mantuanis, actamque ſimilem cauſam. Forte ſibi populus populo fuit incitamento vel uſui.

„ *In nomine ſancte & individue Trinita-*
„ *tis. Henricus divina favente clementia Ro-*
„ *manorum Imperator Auguſtus. Si miſeris*
„ *& pauperibus ſecundum quod ſcriptum eſt,*
„ ſubvenite miſero, *manum miſericordie pro-*
„ *ut Imperialem decet clementiam porrigimus,*
„ *videlicet ut a violentis obppreſſionibus,* * *&*
„ *hic & in futuro premium nos recepturos ſpe-*
„ *rare debemus. Quapropter notum ſit omnibus*
„ *ſancte Dei Eccleſie noſtriſque Fidelibus tam*
„ *futuris quam preſentibus, qualiter Homi-*
„ *nes in Valle que vocatur Saccus habitantes*
„ *clementiam noſtram audierunt de iniuſte*

 „ *ſer-*

,, *ſervitutis oppreſſione in quam Patavienſis E-*
,, *piſcopus violenter eos compulerat miſerabi-*
,, *liter conquerentes. Verum nos pro remedio*
,, *anime noſtre, & ob interventum dilectiſ-*
,, *ſime Conjugis noſtre Imperatricis Agnetis,*
,, *& propter incrementum Filii noſtri Hen-*
,, *rici Quarti Regis precipimus & confirma-*
,, *mus, ut quicquid Patavienſis Epiſcopus*
,, *per violentiam illis abſtulit, aut cartas ab*
,, *eisdem fieri compulit, integre ipſis reſti-*
,, *tuatur: & ut deinceps ab injuſta ſervitu-*
,, *te ſint ſoluti ſancimus; hocque nomen ab*
,, *Imperiali auctoritate noſtra ſtabilitum ob-*
,, *tineant ut in omni ſuccedenti tempore Ere-*
,, *manni dicantur; & ea conſuetudine qua*
,, *nunc ceteri Eremanni in comitatu Tarvi-*
,, *ſiano utantur*. Preterea cum nos in re-
,, gnum Italicum venerimus, ſicut anti-
,, quis temporibus ſoliti fuerant, ſeptem
,, libras ut impendant, *& decimas per unum*
,, *quemque annum precipimus. Inſuper vero*
,, *nec Epiſcopus, nec aliqua magna vel parva*
,, *noſtri Regni perſona predictos homines mole-*
,, *ſtare inquietare ſine legali iudicio preſumat.*
,, *Statuimus quia partibus autem Eccleſie ſe-*
,, *cundum iuſticiam faventes, ut predictis ho-*
,, *minibus non liceat ipſam Eremanniam ſuam*
,, *vendere aut Archiepiſcopo, aut Epiſcopo,*
,, *aut Patriarche, aut Duci, Marchioni, Co-*
,, *miti, Vicecomiti, neque aliquibus ſe Potencio-*

,, *ribus*

„ *ribus vendant, niſi quod ſecundum eandem*
„ *conſuetudinem debitum Eremannie predi-*
„ *ctæ Patavienſis Eccleſie iuſtitiam ſuam per-*
„ *ſolvere velint. Si quis vero contra hanc no-*
„ *ſtram Imperialem confirmationem a predi-*
„ *ctis Eremannis aliquid exegerit aut noſtrum*
„ *Preceptum infringere temptaverit. C. libras*
„ *auri optimi componat, medietatem Kamere*
„ *Imperiali, & medietatem ipſis hominibus:*
„ *Quod ut verius credatur hanc cartam inde*
„ *conſcriptam manu propria ut infra videtur*
„ *corroborantes ſigilli noſtri inpreſſione juſſi-*
„ *mus inſigniri.*

Hoc erat præceptum Patris Henrici, quod Henrico Filio Saccenſes ingeſſerant. Alterum itaque alteri jungas. Ait Henricus Rex III. ad Saccenſes, *ſeptem libras ut impendant*. Henricus Rex IV. eas aſſerit *ſeptem libras monete Venetiarum*. Venetas ergo libras ſeptem Saccenſes Italico Regi ſolvebant anno MLV. Rurſus ait Henricus Rex III. id eos facere ex antiqua conſuetudine temporum. *Sicut antiquis temporibus ſoliti fuerant*. Nos antiqua hæc tempora metiamur annis ſaltem centenis. Iam res anno nongenteſimo quinquageſimo reſedit, quo Venetos nummos accerſebamus Urbi Patavio.

CAPUT II.

De Veronenſe Pecunia apud Patavinos Seculo XI.

SEquitur Moneta Veronenſis. Apud nos primum celebratur illo Diplomate quod Imperator Henricus Epiſcopo Bernardo cunctæque Civitati novo munere cohoneſtandis expediit anno MXLIX. Tritum eſt apud Sigonium, Ugellium, Urſatum, Muratorium, atque alios. Nondum tamen omni labe caret. Ei vulgando pergamena duplex e chartophylacio Canonicorum præſto eſt. Recentior anno *milleſimo trecenteſimo undecimo indictione nona die prima Decembris* manu *Virgilii notarii*. Vetuſtior autographo par annos exhibet undecimi ſeculi poſtremos. Ex hoc Virgilius, ex Virgilio ceteri deinde ſumpſerunt. Singula ſpectanti res patuit. Attentos enim oculos adhibere ſatis erat.

„ IN NOMINE SANCTAE ET IN-
„ DIVIDUAE TRINITATIS HEIN-
„ RICUS divina favente clementia Ro-
„ manorum Imperator AUGUSTUS. Si
„ ſacris & venerabilibus locis proficua do-
„ na concedimus, animæ noſtræ profutu-
„ rum nullo modo ambigimus. Quapro-

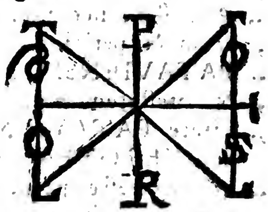
pter

„ pter omnibus Chriſti noſtrique Fideli-
„ bus, tam futuris quam & preſentibus
„ notum fieri volumus, qualiter nos ob
„ interventum noſtri thori Regnique con-
„ ſortis ſcilicet AGNETIS Imperatricis
„ Auguſtæ, nec non ob devotum ſervi-
„ cium & peticionem BERENNARDI
„ PATAVIENSIS Epiſcopi, licentiam
„ & poteſtatem monetam faciendi in Ci-
„ vitate PATAVIENSI ſecundum pon-
„ dus VERONENSIS monetæ ſibi ſuæ-
„ que Eccleſiæ perpetualiter concedimus
„ atque permittimus. Et ut certior au-
„ ctoritas hujus noſtræ conceſſionis vi-
„ deatur, in una ſuperficiae denariorum
„ noſtri nominis & imaginis impreſſio-
„ nem, in altera vero eiusdem Civitatis
„ figuram imprimi iuſſimus. Et quoniam
„ ſecundum Imperialem auctoritatem no-
„ ſtrorum anteceſſorum regum vel im-
„ peratorum pro animæ noſtræ remedio
„ ſanctæ Dei Eccleſiæ prælibatum donum
„ conditione ſtabili tradimus, volumus
„ firmiterque precipimus ut nulla major
„ minorve perſona Eccleſiam Dei ſuum-
„ que proviſorem BERENHARDUM vi-
„ delicet Epiſcopum eiusque ſucceſſores
„ hoc noſtræ benignitatis dono deſtituere
„ aut moleſtare preſumat. Quod ut ve-
„ rius credatur ab omnibus, & per ſuc-

ceden-

„ cedentis temporis evum ab omnibus diligentius obſervetur : hoc noſtræ donationis Præceptum manu propria corroborantes. Sigilli noſtri impreſſione inferius iuſſimus inſigniri.

„ Signum Domni Heinrici Tercii Regis invictiſſimi Secundi Romanorum Imperatoris Auguſti. Herimannus Colonienſis Archiepiſcopus atq; Archicancellarius Recognovi. Data XVI. Kal. maj. Anno dominicæ incarnationis M. XLVIIII. indict. II. Anno autem domni Heinrici tercii Regis Imperatoris ſecundi ordinationis eius XX. regni quidem X. Imperii autem III. in nomine Domini. Actum Goslare fel. Amen.

Monumentum hoc Muratorius an *certum ſincerumque* ſit hæret. Primum quia non Epiſcopum, ſed Civitatis Principem moneta deceret ; deinde quia Epiſcopus in nummis non Civitatem ſignaret nec Cæſarem, ſed S. Prosdocimum genti Patronum ; tertio quia repugnat Epiſcopi monetam eſſe, typum Civitatis : eiusdem quippe ſit nummus oportet ac imago nummi. Nos contra. Vidimus anno MLV.

Præ-

Præſulem Patavinum Saccenſibus inſultare ſubactis. hoc quidem præpotentis eſt rerumque domini. Saccenſes autem non Patavinum nec Tarviſinum Comites adeunt, ſed Cæſarem pulſant; ut vi proximum. Rurſus hoc anno MLV. menſe novembri, ex Muratorio Diſſertat. XLV. *Mantuani Cives* eundem poſtularunt Auguſtum *ſuas miſerias & diuturnas oppreſſiones conquerentes*. Idemque *predictos Cives videlicet Eremannos in Mantua civitate habitantes* integros eſſe iubet. Jam ſi quæramus a quo Mantuani Cives & Eremanni crudelia paſſi forent, ipſe reponet Muratorius, a Bonifacio *Comite* Mantuano. Liceat hoc idem de Saccenſibus Eremannis: ut eos premeret qui Comes iis ac Præſes erat, hoc eſt; ut Patavinæ ditionis arctaret populos qui Patavinorum Reipublicæ præerat. Nec ſilendum eſt *Præceptum*, ut alia mittam, quod Urſatus interpolatum dedit, ipſe apud Canonicos evolvi duabus autographis chartis, altera pendente ſigillo, altera infixo, utraque Cancellarii manu firmatis, quo quidem *Heinricus* anno *M. nonageſimo primo indictione XIII. VI. Kalendas* Julias *Urbem Patavienſem* Epiſcopo Miloni ceſſit, omnemque *Arimaniam eiusdem Civitatis omnemque diſtrictum cum placitis*; ut ea, inquit Auguſtus, *iuxta conſtitutionem Anteceſſorum noſtro-*

noſtrorum confirmaremus. Anteceſſorum ſtatuta latent. Ex hoc tamen agnoſcimus Antiſtites Patavinos iis ſeculis ea in Urbe ſub Imperii munimine dominos. Ex quibus ipſe Bernardus impetravit monetæ ius. In nummis autem ſignabat imaginem Civitatis, in qua Princeps erat; ac Cæſaris imaginem ſub quo Princeps. Hoc ergo diplomate moneta Veronenſis apud Patavinos laudata eſt; Anno deinc MLXVII. privatis quoque rationibus adhibita eſt. Habe chartam e S. Stephani gynecæo.

„ In Chriſti nomine. Placuit adque con-
„ venit inter domna Gepa abatipſam de
„ moneſterio S. Stefano martire Chri-
„ ſti, quod eſt conſtructum foris civitate
„ Padua, nec non & inter Pagano qui di-
„ citur de Berengarda ut in Dei nomine
„ debeat dare ſicut a preſenti dedit ipſa
„ domna Gepa abatipſa eidem Pagano, at
„ ficto cenſo redendum libellario nomine
„ usque at annis viginti & novem exple-
„ tis. — Ita ut per iam dicto Pagano
„ meliorentur, nam non pegiorentur. &
„ perſolvere ex inde debet per omni anno
„ in feſta S. Juſtina que venit de menſe
„ octuber a ficto ſoldos octo de moneta
„ Veronenſi, & in feſto S. Stephani (&c.)
„ Unde duo libelli uno tinore ſcripti ſunt.
„ Hanni ab incarnacione Domini noſtri

Jheſu

„ Jheſu Chriſti millèſimo ſexageſimo ſe-
„ ptimo, octavo Kalendas auguſtus, in-
„ dicione quinta. Actum in ſupraſcripto
„ moneſterio feliciter. Signum „ &c. ex autographis. Tunc & Aquileiam fama pecuniæ Veronenſis impleverat, urgente *Conrado* Cæſare, qui nummos in nova eius Urbis officina cudendos *Veronenſis monetæ denariis æquiparari* vult, anno d. i. *MXXVIII indictione XI. XIII. idus Septembris*. Edidit ex authenticis Bernardus de Rubeis.

Ac mihi potiora Vincentiæ tabularia Joh. Checotius aperuit, alia quorum Mabillonio, alia Bollando, alia Muratorio reſtiterant: isque ſic in me Veicetinorum devinxit animos, ut hominem ignotum omnibus amoris ac liberalitatis officiis auxerint. Ibi Veronenſes nummos hoc ævo ſolos animadverti. Princeps eorum mentio e *S. Felicis* autographo. *In nomine Domini Dei eterni. Anno ab incarnacione Domini noſtri Jheſu Chriſti milleſimo XXV. primo die de menſis ſeptember indicione octava. Conſtat nos Tiſo & Elica iugalibus que profeſſa ſum ego ipſa Elica ex nacione mea lege vivere Longobardorum ſet nunc pro ipſo viro meo lege vivere ſaliba: ipſo namque iugale & mundoaldo meo mihi conſenciente & ſubtus confirmante; & iuſta legem meam una cum noticia de propinquioribus parentibus*

meis

meis cuius ſupra Elicæ i ſunt Vilano & Ariprando germani mei, in corum preſencia & teſtium certa facio profeſione & manifeſtacione quod nulla me pati violencia ad quempiam omine nec ab ipſo iugale & mundoaldo meo niſi mea bona & ſpontanea voluntate accepiſemus nos comuniter ſicuti & in preſencia teſtium accepimus nos ad te VVarnerius qui eſt abitator in Caſtro Pedaola inter argentum & alia re valaente liberas quarainta de Verona *finitum precium ſicut inter nobis convenit pro maſaricias trex cum omnia ſuarum pertinencia iuris noſtri qua nos abere viſi ſumus in Comitato Vicentino in loco & fundo Maroſtica a locus a dicitur planicia & in coſta de Molvena ſecundum quod ſunt rete per ipſi maſarj. Prima maſaricia in iam dicta coſta, que fuit donicata de VValcauſo; & eſt reta, & laborata per Martino zoto libero omine. Secunda eſt reta & laborata per Johanes libero omo. tercia in loco Planica que eſt recta & laborata per Viviano maſario libero omo. & ſunt predictes maſaricias — Ad illam partem contra quam exinde lite intollerimus mullta que eſt pena auro obtimo uncias decem & argengenti ponderas viginti & quod repecierimus — & bergamina cum actramentario de terra levavi. pagina Ugo notarius tradidit & ſcribere rogavi in qua ſubtus confirmans teſtibusque obtulit ad roborandum. Actum in*

colo

colo ranpone feliciter. Signum †† *manuu ſupraſcriptorum Tiſo & Elica, qui ad iugale ſua conſenſi ut ſupra. Signum manuu* †††††† *Conrado, & Fulco, VViperto......... dal colo, & Alberto, & Gauſilino de planicia teſteſtes. Quidem ego Ugo notarius ſacri palacii hanc vendicionis cartulam ſcripſi, posstradita conplevi.* Ergo ſi vel Aquilejenſem, vel & Vincentinam Civitates anno M. circiter & XX. nummi Veronenſes invaſerant, cur non & Patavinam? Quæ alteri finitima eſt, utrique interjacet.

CAPUT III.

De Lucenſe pecunia Patavii, deque Bizantiis ac Marabotinis Seculo XI. ac XII.

NUnc de lucenſe. Muratorius Antiquitates Eſtenſes cumulat ſyngrapha quadam, cujus archetypum tabulario Mutinenſi creditum eſt. „ Anno ab incarnatio- „ ne D. N. J. C. milleſimo nonogeſimo „ quinto, ſexto die aprilis, indictione ter- „ tia. Tibi Ugo germano meo ego Fulco „ filius Alberti Marchionis qui Azo Mar- „ chio dicitur, qui profeſſus ſum ex na-

„ na-

„ tione mea lege vivere Longobardorum, „ ſicut ipſe genitor meus vivere viſus eſt. „ Propterea dixi; manifeſtum eſt mihi qui „ ſupra Fulco, eo quod tu qui ſupra Ugo „ odie in me emiſiſti cartulam vendicionis „ ſub dupla deffenſione pro accepto precio „ librarum mille Lucenſis monete nomi- „ native de cunctis Curtibus, Caſtris, „ Eccleſiis, & Capellis, Caſis, & Maſ- „ ſariciis, & omnibus territoriis, que mi- „ hi evenerunt per cartulas a Marchione „ Azone noſtro genitore factas — Actum „ in loco Adeſte feliciter —„ Ut Adeſte ſic pecunia Lucenſis ibi repoſita noſtras erat. Ea nec ſecuto deinde ſeculo defuit. Anno quippe *milleſimo centeſimo trigeſimo ſexto. die quartodecimo menſis auguſti, indicione quartadecima — Domnus Placitus dei gratia venerabilis Abbas Monaſterii S. Petri iuſta urbem Mutinam inveſtivit Domnum Gerogium Abbatem S. Michaelis de loco Candiana de hoc — eo pacto ut predictus Georgius Abbas & eius ſucceſſores — annualiter perſolvant quadraginta ſolidos denariorum Lucenſium bonos & expendibiles quales pro tempore cucurrerint*. E Canonicorum ſcriniis. Ut etiam *milleſimo centeſimo ſeptuageſimo tercio. die ſabati, quarto Kal. madii, indicione ſexta — convenit ut annuum cenſum quadraginta ſolidorum Lucenſium predicta*

Can-

Candianenſis Eccleſia Eccleſiæ S. Petri perſolvat. Præterea nuſquam mihi lecta eſt. Quare parcius a noſtris admiſſam reor.

Idem de numis habe quos a loco monetæ vocabant Byzantios. Hi ſemel occurrunt. „ Anno milleſimo centeſimo no-
„ nageſimo quarto. menſe Julii. indicio-
„ ne duodecima. Teſtis Adam dixit.
„ Ego eram ..... cum Abbate Odelrico,
„ & domnus Johannes Padue Epiſcopus
„ erat ibi. Et multociens fuit ante do-
„ minum Papam, quando memoratus E-
„ piſcopus Padue placitabat cum predicto
„ Abbate O. & dicebat Johannes Epiſco-
„ pus, quod ipſe erat Dominus illius mo-
„ naſterii, & omnem dominationes ad
„ eum pertinebat. Et Abbas dicebat,
„ Non. Et ad finem dominus Papa, ſi-
„ cut audivit dicere, dixit eidem Epiſco-
„ po — Nos talem ſententiam damus,
„ quod volumus, ut amodo habeas omnem
„ rationem quam nos inde habemus. In-
„ terrogatus; quid inde habebat domi-
„ nus Papa. Reſpondit; ſicut audivi,
„ Biſantium unum per annum. „ Scilicet e Carrarienſe cœnobio. Charta Canonicorum eſt. Ex ea aliaque gemina didici Odelricum hunc Abbatem Carrariæ datum circiter anno milleſimo centeſimo ſexageſimo, deſiiſſe ſub Epiſcopo Gerardo.

Gerardus ipſe creatur anno milleſimo centeſimo ſexageſimo quinto, *a ſancta Maria de menſe martio . hora diei circa tertiam*. Sic e variis tabulis ac tabulariis. Non iis modo vulgandis immoror aut explicandis; quod & longius irem, nec hoc inſtat. tantum indicabo chartulam, quæ Canonicis autentica eſt. *In nomine domini Dei . Anno nativitatis ejus M.C.LXVI. die V. Junii. indicione IIII. X. Gerardus dei gratia Paduanus Epiſcopus* . &c. Ughellus autem Gerardi pontificium quadriennio retardat. Idque facit more quodam ſuo. Quippe ei ſolemne eſt omnia noſtrorum Præſulum invertere. Res erat nec parvi pretii nec exiguæ moræ Dyptica reſtituere florentis Eccleſiæ. Id egi. Singulos horum maxime temporum Antiſtites ordine ſuo locavi. Quantum monumenta chartarum valent, omnia nunc apte conſtant. Ea autem, quæ dicta ſunt, litem Johannis & Odelrici cohercent intra milleſim. centeſ. ſexageſimum, milleſimumque C. ſexag. quintum. Tunc Rom. Pontifex Epiſcopo reſignavit Bizantium, quem Monachi Carrarienſes hucusque ſolverant. At quando cæpit ea penſionis indictio? Hæc quidem obvia interrogatio eſt. Adde ex Libro *Cenſuum Rom. Eccleſiæ*, quem *Cynthius Cæleſtini Papæ III. Camerarius* anno *M.C.XC.II.*

con-

confecit, Muratorius Diſſert. LXIX. vulgavit. Unde ſic habes.

In Epiſcopatu Paduano Eccleſia S. Mariæ de Pratalia IV. Marabutinos. Eccleſia S. Crucis de monte Sion duos Marabutinos. Monaſterium de Iſpida unum Marabutinum; numos hos quotannis Romam mittebant. Hinc ergo rurſus eſt quæſtio, num quos ea Patavinorum Sacraria ſeu Byzantios, ſeu Marabutinos ævo duodecimo dabant, undecimo quoque darent. Cauſa quærendi eſt, quod penſiones publicæ ſtabiles ſunt, nec privatis ſimiles; at ſacræ ſunt etiam firmiores. Quare centenaria earum præſcriptio non fruſtra præſumitur. Id autem nec repugnat ex parte numorum quibus ea fieret ſolutio. Nam *duo millia Biſancios auri* vides anno *Milleſimo ſeptuageſimo nono*, *pridie nonas decembris*, *indictione tercia*. Sic *Marabotinorum* mentio eſt anno *MLXXVI.* quorum *ſepteni unciam conflarent*. Chartas Diſſertat. XXVIII. Muratorius exhibet. Hi ergo penſionibus ea quoque ætate ſolvendis faciles erant. Rurſus id non repugnat ex parte Cœnobiorum quæ penſiones ipſas ſolverent. Nam Carrarienſe vel anno 1068. nomen habet.

Anno ab incarnacione D. N. J. X. milleſimo ſexageſimo octavo. ſexto die menſis auguſti, indicione ſexta. Monaſterio beatiſſimi S. Steffa-

ni, *qui eſt conſtructo in loco & fundo Carraria*. — Tabulas obtulit Ubertinus Papafava Marchio; easque reliquumque tabularium in lares meos intulit. Aſceterium Prataliæ noſtri conditum putant anno MLXXX. Nec iis deſunt inde quædam memoriolæ, quas in eo chartophylacio vidi, non quidem authenticæ, ſed nec improbabiles. Hoc autem ex autographis eſt *milleſimo centeſimo ſeptimo decimo indicione decima* &c. in eo memoratur *Abas de Pradalla*; notarius *Ugo* chartulam fecit. Hic verſumus adhuc non procul ab ævo quod verſamus undecimo. Sequitur Iſpidæ monaſterium, quod eſt aliis vectigalibus additum. Ex eo Cynthii libello revocatur ad hoc ſæculum; nec a ſuperiore deiicitur. Ei quidem pauciores ætates adſcribere potes: at etiam plures. Hoc autem ipſe faciam. Ex adverſo quippe nihil eſt. Ultima ex eo codice eſt *Eccleſia S. Crucis de monte Sion*. In eam præjudicaverunt, qui nomina hæc locorum, velut mons Sion & alia transmarinis æqua vocabulis, apud nos orta denique putant, ex quo Cruceſignatorum gens Aſiæ Paleſtinæque ſpolia ac titulos in occidentem tranſtulit. Audi Maffeium Veron. Ill. parte III. cap. I. latine ſic redditum. „ Nec ſilendum, inquit, quæ proxima Veronæ pars inſidet

„ mon-

„ monti ferre quædam nomina locorum
„ quæ Jeroſolymis adiacent. Ea ſunt Val-
„ donica quæ vallis Dominica; Calvarium
„ qui S. Rochi mons eſt; & clauſa modo
„ mænibus hinc Nazaret, inde Bethle-
„ hem. Dictus & Oliveti mons ubi cœ-
„ nobium Trinitatis eſt. Hæc noſtri in-
„ duxere Cives ab Jeroſolymiticis bellis in
„ patriam reduces. Has ſedes iis admo-
„ dum ſimiles videbant, ipſas eodem voca-
„ bulo notabant. „ Hæc ille non ſine aliqua veri ſpecie. Sed mihi ex autographis Canonicorum charta eſt quæ negotium expedit. Totam deſcribere placuit, ut certum ſit legentibus inde iudicium. Quæ lacunis hiant vetuſtas eluit. Uſitatas quoque tabellionum nænias omiſi. Cætera ſic habent.

„ In nomine domini Dei & Salvatori
„ noſtri Jheſu Xpiſti. Enricus Secundo
„ dei gracia Inperator Abguſtus. Anno
„ inperii eius Deo propicio ic in Italia an-
„ no quarto; ſeptimo die mens........
„ indicione tercia. Eccleſie & Canonice
„ Sancte Marie Patavenſis Eccleſie, que
„ eſt conſtructa in ....vitate Patavi E-
„ go Vito presbytero qui profeſo ſum ex
„ nacionem meam leiem vivere romana,
„ offertor & donator ipſius Eccleſie Sancte
„ Marie preſens preſentibus dixit. Quisquis

„ (&c.) Ideoque ego iam dicto Vito preſ-
„ bitero dono & ofero in eadem Canonice
„ Sancte Marie it eſt pecia una de terra
„ aratoria ..... quam abere viſo ſum in-
„ fra comitato Patavenſis & infra fine de
„ civitate Patavi & in loco & fundo Me-
„ zana ; & eſt pecia ipſa de terra arato-
„ ria .... uno latere iure ipſius Sancte
„ Marie abente, & de alio latere ingre-
„ ſo........... noſtris conſortes ſabente,
„ & de alio capite via plubica percurren-
„ te (&c.) Hanc enim cartulam oferſionis
„ me painam Johannes notarius tradidit
„ & ſcribere rogavit, in qua ſubter con-
„ firma teſtibusque obtulit at roboran-
„ dam. Actum in Monte Oliveto felici-
„ ter; Signum ††† manibus Bonoomo,
„ & Amedeo, & Bernardo romani teſtes.
„ Signum †† manibus Paulo, & Zorzo
„ teſtes. Ego Johannes notarius ſcriptor
„ uius cartule oferſionis poſtradicta con-
„ plevit. „ Jam conſtat eos Cruceſigna-
torum reditus ævo tantum duodecimo factos. Hæc autem charta non dubium quin anno ML. reſpondeat. Ea ergo non expectavit ovantes ab oriente milites, ut *Oliveto Monti* nomen imponerent. Hinc antelati ſyſthematis excisa compages. Exemplo hoc reliqua apud nos loca Paleſtinis aucta vocabulis alios aliosque ſibi quam

qui

qui putantur auctores adſtruent. Age nunc *Eccleſia S. Crucis de monte Sion*, quæ cauſa differendi fuit. At ea ex dictis confecta res. Ajo itaque, ut *Olivetus* apud noſtros ea ætate *Mons* erat, haberi potuiſſe *Montem* quoque *Sion* eique additam *S. Crucis* ædem, quæ Carrarienſi Prataliensi atque Iſpidenſi juncta cœnobiis eos aut Bizantios aut Marabotinos annuam Romæ penſionem, ſicut ævo duodecimo, ſic & undecimo perſolveret. Ac demum juvit huc omnes congeſſiſſe pecunias, quarum temporibus iis apud nos rara mentio levisque ſuſpicio eſt, & tamen aliqua eſt. Inde Veronenſem retractamus ac Venetam; quæ, quoniam loco, frequentia potiores erant.

CAPUT IV.

De nummis Veronenſibus ac Venetis ab 1080. *ad* 1128.

NUmos Verona Venetiisque Patavium tranſtuli. Dehinc anno mill. ſeptuag. nono coævos exhibui. Nunc utrosque jungam, ſimul eorum velut ætates exequar. Ætas prima eſt ab anno milleſimo octua-

geſimo ad milleſimum cent. vigeſimum octavum: quo ſpatio tabulas pecunia Veronenſe triginta plus habeo, Veneta tres. Omnes e Canonicorum ſcriniis. Harum prima notatur. *Mill. cent. vigeſ. quarto*. Data *vigo novo* Saccenſium finibus. Altera *M.C.XXVI.* Tertia *mill. cent. XX. octavo* ſcriptae *Patavii*. Moneta Veronenſium eſt anno *milleſimo octuageſimo nono*. Actum *infra* (S.Stephani) *moneſterio*. Secunda *M.C.XX. quarto. XIIII. dies mad. indicione ſecunda. In clauſtro Canonice beate Marie de Padua*. Demum *milleſimo cent. vigeſimo quinto, menſis Julii die decima, indicione tercia — Patavii in clauſtro S. Marie*. Prima ex archetypo S. Stephani, altera ex authentico, tertia ex autographo Prataliensis archivj. Reliquas exerere non eſt opus. Itaque pecunia Veronenſis erat frequentior uſui Patavinorum. De pondere ſic habe. Primum Venetos ex argento fuiſſe numos. Innui chartam *M.C.XXVI. X. die octubris indicione quarta*. Nunc addo in ea laudari *ſolidos quatuor & medium denarii monete Venecie de qualicumque moneta albulorum cucurrerit per hanc patriam*. Legis albulos, intelligis argenteos. His quadrupli Veronenſes erant: ex altera quam cenſui pagina Canonicorum; ſumma cujus eſt. Dadolus venetas libras viginti ſeptem fœneratus erat Natigerio.

Hic

Hic contra fecit ei ſyngrapham quaſi maſſariciam venderet; ut, ſi Natigerius datam pecuniam cum fœnore ſolveret, ei Dadolus chartam remitteret. Sin autem, ſibi retineret. Fœnus erat denariorum ſex in menſem pro ſingulis libris. Hæc iulio menſe. Tum ſeptembri. Dadolus eodem fœnore libras Veronenſes quatuor & ſolidos tres Natigerio dedit, ut is æque redderet aut libras quatuor & ſolidos tres Veronenſium, vel ſedecim libras Venetiarum. Nunc ex autographo.

„ Teſtes Lemizo de Gaſarello. Arenge-
„ rio. Albericus de Maraldo. Johannes
„ de Pivota. Merze menuda. M.C.XXIIII.
„ quartox die intrante menſe Julii. indi-
„ cione ſecunda. Fecit Natigerius da vi-
„ go novo cartula vendicionis ſub dupla
„ defenſione in manu Dadolo de Pre Litar-
„ do nominative de maſaricia una de ter-
„ ra iuris ſuis que iacet in villa vigo novo
„ & in eis finibus iuſta, que eſt recta per
„ predicto Natigerio cum capulo & paſcu-
„ lo, & cum omni iure a predicta maſari-
„ cia pertinentibus (&c.). Hec cartula
„ vendicionis pignus ſit poſita per pre-
„ cium libras. XXVII. Veneciarum mo-
„ nete. terminum de hinc ad ano novum
„ proxime venientem. Promiſſionis fecit
„ inter ſe uni alteri, quod ſi prædicto

„ Na-

„ Natigerius vel ſuos heredes fecit ſana-
„ cionem de ſupraſcripti denarii libre
„ XXVII. Veneciarum cum proficuo per
„ libras in menſem denariorum ſex a Da-
„ dolo, vel a ſuos heredes de hinc a feſta
„ de ano novo proxime veniente vel ad
„ anno expletos, reddere debet Dadolo
„ vel a ſuos heredes iſta cartule raſa & in-
„ ciſa ſub pena duplo. Et ſi predicto Na-
„ tigero vel ſuos heredes non fecit ſana-
„ cionem de ſupraſcripti denarii libras
„ XXVII. Veneciarum cum proficuo per li-
„ bras in menſe denariorum ſex a Dadolo
„ vel a ſuos heredes de hinc ac ſtatutum ter-
„ minum qualiter legitur, deinde in antea
„ iſta cartula vendicionis firma & ſtabile
„ permaneat ſub pena dupli...... abere de-
„ bet launichild capello. Et pacti ſunt
„ quod denarii diſpendibiles ſub eſtimacio-
„ ne boni viri acipere debet quando ſa-
„ nacionem facit. Ego Johannes notarius
„ rogatus ſcripſi. Et poſtea alia vice in
„ media menſe ſeptembris dedit Dadolo
„ libras. IIII. Veronenſes & ſolidos III. a
„ Natigero. de hinc a ſex menſes expletis
„ cum proficuo per libras in menſe de-
„ nariorum ſex: & ipſe Natigerius inve-
„ ſtivit Dadolo de omnibus iuriis ſuis im-
„ mobilibus quam ab... Et ſi in capite de
„ ſex menſes predicto Natigero vel ſuos

„ he-

„ heredes fecit ſanacionem de libras IIII.
„ & ſolidos III. Veronenſes, vel ſede-
„ cim libras Veneciarum, cum proficuo
„ per libras in menſe denarii VI. acci-
„ pere debet Dadolo ſine proficua. Sic
„ pacti ſunt. „ Exſcripſi ſchedam barbarie ſcatentem ac tricis, dii boni! quo tædio. Sed hæc horum ſtudiorum infelicitas, quam compenſat ex abdito ducta veritas. In ea exigi vides aut libras IIII. & ſolidos III. Veronenſes, aut ſedecim libras Veneciarum. Si libris Veronenſibus addas ſolidos tres, erunt quadruplæ Venetis.

Aquilejenſe monumentum eſt e tabulario Forijulii, quo Bergomenſis Epiſcopus *argenteos denarios bonos Mediolanenſes ſolum quinque aut de Venetia ſolum decem* quotannis remittere iuſſus eſt. Illud vulgavit pag. 474. Bernardus de Rubeis, annoque nongenteſimo ſeptuag. ſecundo locavit ac dixit autographum. Lege itaque autographorum puto ſcripſiſſe notarium non *pro ſingulis locis & vocabulis*, ut in edito eſt, ſed *per ſingulis locis*: non *perſolvere ei inde debet*, ſed *perſolvere exinde debet*: non *dari ipſi denarium*, ſed *dati ipſi denarium*: non *per juramentum inter ſe poſuerunt*, ſed *penam vero inter ſe poſuerunt*: non *ejusdem Ottoni filio & ſimiliter Imperator*,

tor, ſed *& item Ottoni filio ejus ſimiliter Imperator:* non *menſe Julii in die quintadecima*, ſed *indicione quintadecima*: non *Rambaldus Comes ſuus*, ſed *Rambaldus Comes ſubſcripſi*. Quæ quidem & alia virum maioribus inhiantem præterire decuit. Mihi dum minutiora perſequor, hæc etiam momento ſunt.

Igitur anno nongenteſimo ſeptuag. ſecundo denarii quinque Mediolanenſes erant Veneti decem. Rurſus anno milleſ. cent. vigeſimo quarto Veronenſes libræ quatuor erant Venetæ ſexdecim. Quare, niſi quid ævo mutatum eſt, ut Mediolanenſes nummi dupli Venetis, ſic Veronenſes dupli Mediolanenſibus erant. Hi quippe dupli Venetis, ii fere quadrupli. Princeps ergo Veronenſium pondus eſt, deinde Mediolanenſium, denique Venetorum.

Nunc ipſa nnmorum ſpectanda vis ex archetypis Canonicorum chartis „ milleſimo nonogeſimo ſexto. nono Kal. aprilis, indicione quarta. Conſtat me Andrea filius quondam Dominico de Elna, qui profeſſu ſum ex nacione mea lege vivere romana, accepiſſe ſicuti & in preſencia teſtium accepi a te Alberto clerico filius cuiusdam Johannis de Raimberto inter argentum & alia re valente ſolidos decem denariorum Ve-

„ ro-

„ ronenſium finitum precium ſicut inter
„ nobis convenit pro pecia una de ter-
„ ra aratoria cum vite ſuper ſe abente,
„ quod ſunt ordines quinque iuris mei
„ quam abere & poſſidere viſu ſum in co-
„ mitatu Patavino foris civitate Padua,
„ in loco qui vocatur Martineſe. coeret
„ &c. Actum in monaſterio ſancte Juſti-
„ ne „ — Terra bene culta frugumque
ferax & ordines quinque vitium ſolidis
decem Veronenſibus empta ſunt, ac proinde quadraginta ferme Venetis. Anno quoque *milleſimo C. ſexto*, *ſecundo die intrante menſe ſeptembris*, *indicione quartadecima — quinque ordines de vinea* proſtant *in comitatu Patavino* rurſus *ad locum qui vocatur martiniſe*. Vel iidem vel proximi ſuperioribus erant ut ex lectione chartarum patet. Pretium *inter argentum & aliam rem valentem ſolidos* inde *viginti Veronenſis monete* numerant. Actum *in ſuburbio civitatis Padue*. Veronenſes antea denos, hic autem vicenos adhibent in ordines vinearum quinos. Aut hos auctos, aut eos imminutos intelligas. Illud pronius. Anno deinde „ ab incarnacione D. N. J. X. mil-
„ leſimo. C. octavo, duodecimo calen-
„ das menſis aprilis, indicione quintade-
„ cima. Conſtat me Dominicus filius quon-
„ dam Fuſco qui profeſſus ſum lege vi-

„ ve-

„ vere Langobardorum, accepiſſe ſicuti &
„ in preſencia teſtium accepi ad te Inri-
„ cus, qui dicitur Judex; inter argentum
„ & aliam rem valentem libras quinque &
„ ſolidos ſeptem denarios Veronenſis mo-
„ nete finito precio ſicut inter nobis con-
„ venit, pro omnibus cuntis caſis & re-
„ bus inmobilibus iuris mei, qui ſupra
„ Dominico, de quantum ego abere &
„ poſſidere viſus ſum & mihi pertinet in-
„ fra fine Saciſica & in villa que dici-
„ tur Silba boluni tam infra ipſa villa
„ quamque & deforis & in eis finibus.
„ — Actum in villa Silbaboluni. Signum
„ manus &c. Ego Johannes notarius ſcri-
„ ptor hujus cartule vendicionis poſtra-
„ dita complevi.„

Anno milleſimo C. octavo, die XXI. menſe martio prima fluebat indictio? Cur hæc quintadecima eſt? Alia mihi charta eſt. Anno *Milleſimo C. octavo undecimo die intrante menſis genuarii, indicione quintadecima —Johannes notarius*. Alia quoque *Milleſimo. C. octavo ſeptimo die intrante menſe mad. indicione prima — Johannes notarius*. Omnes eodem Johanne notario ductæ parem ſtylum præferunt. Indictiones autem diſpares ſunt. Nec annus aut communis aut Piſanus aut Florentinus, aut alii; nec indictiones undecumque cæptæ repugnan-

gnantiam tollunt. Ergo chartas pſeudigraphas? Ita Germonius. Alii parcius exiſtimant. Hæc autem quam recolo non parvas res verſat. Actum *de omnibus & cunctis caſis & rebus immobilibus intra villam ac deforis*. Omnia quæ Dominicus eo loco poſſidet emptori precio finito ceſſit. Quanti vero? Quinque libris & ſolidis ſeptem Veronenſibus, hoc eſt, viginti circiter Venetis. Age nunc domos terras & vineas eſtima, pretium quo tum conſtabant expendas, pretium quo nunc conſtarent inquiras; hinc quæ numorum ſeu Veronenſium ſeu Venetorum vis apud Patavinos eſſet ex parte cognoſces.

CAPUT V.

De iisdem ab 1128. *ad* 1173. *rurſus a* 1173. *ad* 1221.

ALtera pecuniis iis ætas ſtatuitur apud nos ab anno milleſimo centeſivo vigeſimo octavo, ad milleſimum centeſimum ſeptuageſimum tertium. Quo ſpatio Veronenſis ubique tenet, Veneta nuſpiam eſt. Cur ſic refrixerit ignoro, nec coniecturas agam. Cavacio quoque parcam, qui Ve-

Veronenſem per hos annos abigit, Venetæ ſoli dat locum. *Velut*, inquit, *ex tabulis late conſtat*. Jam longe contrarium conſtat ex tabulis. Sed auctores hos perſequi nihil eſt. Claudatur hæc ætas monumentorum copia cæteris impar, annorum vertigine par.

Tertia ſuccedit ab anno milleſimo centeſimo ſeptuageſimo tertio ad milles. ducenteſimum vigeſimum primum. Tunc moneta Venetorum poſtliminio rediit, agentibus chartis duabus autentica e Cœnobio S. Auguſtini, autographa e parthenone S. Petri.

„ Anno domini M.C.LXXIII. indictione
„ VI. die II. exeunte marcio. Conſtat me
„ quondam Gumbertum de Aldino acce-
„ piſſe a te Ugolino de Aldegerio, octua-
„ ginta quinque libras denariorum Veneto-
„ rum finito precio—pro pecia una de terra
„ aratoria iuris mei que jacet in confinio
„ Padue in loco ubi dicitur contra. Cohe-
„ ret — Actum in Padua.

Vides hic octuaginta quinque denariorum Venetorum libras. In altera leges. XX. denariorum Venetorum ſolidos.

„ Anno M.C.LXXIIII. Indic. VII. die
„ XI. exeunte octubri. Aquilina Dei gra-
„ tia monaſterii S. Petri Abbatiſſa per con-
„ ſenſum & voluntatem ſororum ſuarum

inve-

„ inveſtivit Otonellum de tribus petiis de
„ terra, quarum una eſt — dando pro re-
„ novatione ſolidos XX. denatiorum Ve-
„ netorum. „

Hinc autem nova pecuniæ Veronenſis & Venetæ facies. Aut crevit hæc, aut illa decrevit; aut hæc progrediens ea digrediens ultimo concurrerunt. Id ut ordine peragam, rurſus earum ſcrutabor uſum, pondus, ac vim. Quoad uſum ſic habe. Charta mihi autographa eſt e tabulario Canonicorum ſcripta *M.C.LXXXVII. indict. V. die ultimo exeunte octobris*. Ea ſolvendos refert *denarios VI. Veronenſium vel Venetorum concurrentium*. Idque ſtatutum *Padue*. Rurſus ibidem membranæ ſunt anno 1192. 1194. 1213. 1221. vel aliis, in quibus eadem eſt pactio *denariorum Veneterum vel Veronenſium melius & plus concurrentium tempore ſolutionis*. Ex iis probatur anceps utriusque pecuniæ ſors, alternante vel conſuetudine populi vel ſanctione Principis.

Additur anno „ M.C.LXXXXIIII. ind.
„ XII. die VI. exeunte ſeptembris — red-
„ dendo, *inquit*, annuatim duos denarios
„ Veneciarum, vel Verone, vel alterius
„ monetę ſicut currerit tantundem va-
„ lentis.

Hic locus in ea urbe novæ pecuniæ fit. Idque cumulatius e chartario Pratalienſe.

„ M.C.LXXXVIIII. indictione VII. die
„ IIII. exeunte Januario. Reddere autem
„ debet — XXV. libras Veronenſium aut
„ Venetorum tempore ſolutionis melius
„ communiter in Padua currentium, vel
„ alterius currentis monete, que non ſit
„ melior predictarum ultra XXIIII. dena-
„ rios per libram. „

Una ex iis monetis erat *Imperialium*, de qua poſtmodum. Ceteræ ſilentur. Eæ autem duæ pariter ibant, annumque mill. ducent. vigeſim. primum ſemper æquato pede tenebant. Habe chartam e tabulario Sancti Petri.

„ In nomine Domini Dei eterni. An-
„ no nativitatis eiusdem milleſimo ducen-
„ teſimo vigeſimo primo, indictione no-
„ na, die ſextodecimo marcii — Domina
„ Maria Dei gratia monaſterii S. Petri Ab-
„ batiſſa — ad libellum ad renovandum per
„ unumquemque vigeſimum nonum an-
„ num, dando pro qualibet renovatione
„ predicte Abbatiſſe vel eius ſuccetrici ſo-
„ lidos quatuor denariorum Venetorum,
„ vel Veronenſium plus curencium, ad ne-
„ mus de ſalicibus plantandum inveſtivit
„ paſcalem — Actum in Padua in predicto
„ monaſterio. Teſtes (&c.) Ego Aſinellus
„ ſacri palatii notarius interſui, & eorum
„ iuſſu hoc ſcripſi. „

Is

Is uſus apud nos utriusque monetæ. De pondere ſic erat ex archetypis Canonicorum.

„ M.CC.III. indictione VI. die III.
„ intrante novembris. Padue in epiſcopali
„ camera — promiſerunt ſolvere — VI. li-
„ bras denariorum Veneciarum, videlicet
„ XL. ſolidos ad forum S. Juſtine. & XL.
„ ad mercatum S. Prosdocimi. & XL. ad
„ forum S. Viti. ea ratione &c. „

Legimus hic, ut in aliis, & libras & ſolidos & denarios. Libra conſtabat ſolidis, ſolidi denariis. Ex hac charta libram ſolidi viginti pendebant. Item e chartario S. Stephani.

„ M. C. octuageſimo ſeptimo indictione
„ V. die X. exeunte madio. Debet dare
„ tres libras; ſcilicet XX. ſolidos per totum
„ madium. & XL. ſolidos ad Kalendas au-
„ guſti. Actum in Padua. „

Solidi duodecim nummis erant.

„ Anno a nativitate Domini. milleſimo
„ centeſimo LXXXI. indictione XIIII. die
„ tercio exeunte Januario. Cum lis & con-
„ troverſia eſſet inter domnum Albertum
„ Abbatem S. Marie de Pratalia pro ec-
„ cleſiis quas habet in Carturio, videlicet
„ S. Petri & S. Nicholai; & Archipresbite-
„ rum Albertum de Carturio ſuper multis
„ capitulis, " inter alia ſtatutum eſt. „ Et

„ perſolvere debent Capelle prenominate
„ omni anno predicto Archipresbitero &
„ plebi pro obedientia Epiſcopi tres ſo-
„ lidos & dimidium, ſcilicet. XXI. num-
„ mum in temporalibus madii. & XXI. in
„ temporalibus nativitatis. “ ex archivio
Prataliæ.

Dixi nummos, ut voces archetypi redderem; non enim alios a denariis. Lege chartas duas, alteram,

„ Milleſimo centeſimo LXXVIII. indi-
„ ctione XII. XVII. Kalendas Januarii —
„ Odolricus filius quondam Rebelloti de-
„ narios Veronenſes libras C. & V. ab Ai-
„ cardino filio quondam Stephani de Millo
„ ſe accepiſſe “ profeſſus eſt „ pro manſo uno
„ de terra — in comitatu Vicentino in villa
„ Lugo & in eius finibus. “ Alteram „ mil-
„ leſimo centeſimo octuageſimo indicione
„ terciadecima, die VI. intrante aprili —
„ Cum domina Wilibirc Dei gratia Mo-
„ naſterii S. Stephani de Padua venerabi-
„ lis Abbatiſſa profiteretur ſe mandaſſe
„ Aicardino de Vicentia filio quondam
„ Stephani de Millo ut manſum unum in
„ Lugo — emeret — centum & V. libris de
„ nummis. „

Eadem utrinque emptio eſt. Utrobique pretium par. Uno loco qui denarii vocantur, alio nummi ſunt. Hoc eos unum at-

que

que idem fuiſſe probat. Id & Ducangius in Gloſſario. Pariter ii *menutorum* vocabulo ſtabant, ex archivo Canonicorum. *millesimo ducenteſimo, octavo decimo, indictione ſexta, die quinto intrante madio — Dedit denarios decem & octo Venetorum menutorum*, *quia conſueverat ſolvere dictos denarios*. Muratorius ad chartam 958. quæ refert *argentum denarios bonos libras ſexaginta habentes ducenti quadraginta denarii libra*, dubitavit num tunc libram conſtituerent „ aut decem ſolidi qui e denariis „ XXIIII. ſinguli conſtabant, aut ex ſo„ lidis viginti quorum ſinguli denarios XII. „ æquabant. „ Diſſertat. XXVIII. Tom. II. Momenta chartarum, quæ dedimus, alteri ſententiæ pondus addunt, priorem elevant.

Supereſt ipſa nummorum vis. Vidi terræ campos qui valerent libras Veronenſes duas, & qui valerent quinque Venetas libras; item qui libris octo conſtarent, qui novem, ſexdecim, viginti, vigintiquinque. Chartas ad annos 1174. 1175. 1185. 1187. 1190. 1207. de tabulariis Canonicorum, S. Stephani, S. Agathæ, S. Juſtinæ legitimas habeo; plurimas ſileo. Sed ex autographis apud Canonicos. Anno *Mill. C. nonag ſecundo. indictione X. die II. intrante octubre*. Speronella multiplex opum

ac maritorum femina teſtamentum fecit. *Reliquit libras L. denariorum pro mille miſſis cantandis*. hoc primum.

„ Mill. C. nonageſimo II. indictione X. „ die octavo exeunte aprili — Dominus „ Gous inveſtivit Pasqualem de Malfato „ de Savònaria de XV. campis de terra „ cum decima iacentibus in confinio Savonarie. “ Debuit autem „ dictus Pasquale de Malfato prefato domino Goho „ pro predicto feudo retinere equum unum „ bonum & utilem valentem usque ad precium „ XXV. librarum, cum bona ſella „ & reatu bono. „

Rurſus anno „ Mill.C. nonageſimo nono „ indictione ſecunda, die primo novembris „ Padue — Gerardus Dei gratia Epiſcopus „ — inveſtivit Henrighetum — de „ molendino uno poſito in Tercola — “ Debuit autem Henrigetus — „ tenere annuatim „ mazale. I. domino Epiſcopo. & „ pro paſtura illius — de predicto ſurgo „ quinque modia, & IIII. ſtaria. & pro „ empcione unius temporalis debet tenere „ in ſe XVI. ſolidos quos ſolitus erat ſolvere „ pro affícto dicti molendini, & X. „ ſolidos quos Johannes de Alexio ſolvere „ tenetur. „

Anno præterea „ M.CC.XI. indictione „ XIIII. die VIIII. intrante aprilis. Wera

„ ra de Maria Rubea de Abano confeſſus
„ fuit ſe emiſſe & tradidiſſe vacam unam
„ cum uno manzo & unam vitulam pro
„ XIII. libris, & ſolidis V. denariorum
„ Venetorum ab Otolino del Peta de Ser-
„ medaula. Unde ipſe wera promiſit ei-
„ dem Otonelo XIII. libras, & ſolidos
„ V. denariorum Venetorum.

Quo pariter anno *Mill. ducenteſimo undecimo, indictione XIIII. die XII. exeunte decembris — Dominus Ato de Pagano Poteſtas Padue — penam pro vite & arbore fructifera inciſa vel extirpata ſolidos XX. conſtituit*. Hæc ea ætate rerum pretia numorumque vis. Cantandæ Miſſæ ſtipendium ſolidus unus eſt; arborem vitemque frugiferam viginti ſolidis æſtimant; equum militarem XXV. libris, bovem tauro vituloque ſociam XIII. libris & quinque ſolidis, aprum ſolidis viginti ſex emunt. Nec incurioſum eſt quod,

Anno domini mill. cent. LXXXVIII. indictione ſexta, die XIII. intrante novembris, erat certamen *inter dominum Ubertinum Padue Canonicum — & Richeldam de Bajamonte matrem Rainerii Rubei ſuper hoc, quod jam dictus Ubertinus petebat ab ea VI. libras IIII. ſolidis minus, quod dicebat ipſam quemdam fregiſſe libellum: petebat etiam X. ſolidos pro paſto vindemie quem ipſa noluit dare ſibi ....*

a ſervientibus ſicuti debebat, (&c.) Quid hic autem Vindemiæ paſtus? Id quoque notandum eſt. *Anno Domini M.CC. quinto indictione octava. die VIIII. exeunte Januario* pariter *actum contra Bavoſum & Pome fratres* & alios, ut ipſi *tempore vindemiarum procurare deberent ſcutiferos & equitaturas Paduanorum Canonicorum, quando Canonicis Padue dant paſtum vindemie:* firmatumque, ut *qui debent dare paſtum vindemie duobus dominis, dent etiam paſtum vindemie duobus ſcutiferis ſuis & quattuor equis; & qui debent dare paſtum vindemie uni domino, dent etiam paſtum vindemie uni ſuo ſcutifero & duobus equis*. Anno deinde *M.CC.VIII. indictione XI. die penultimo januarii* occaſione alterius querelæ contra *Petrum de Galzegnano*, definitum eſt quid eſſet ea procuratio exhibenda famulitio Canonicorum; nempe ut darent *fenum & annonam equis Canonicorum & eorum ſervientum, quando ſunt in Galzegnano in vindemia & paſto vindemie, quando dant ipſis Canonicis & ſervientibus paſtum vindemie*. Tunc ergo vindemie paſtus erat convivium tempore vindemiæ paratum Canonicis. Hos autem ſui comites ac ſcutiferi ſtipabant; iis etiam extruendæ dapes. Aderat equorum cohors; & his annonam fœnumque præſtabant. Charta quam tractamus, poſt vocem *ſibi*, quæ Canonicum ar-

arguit, exhibet hiatum; mox aliud vocabulum *ſervientibus*. Ergo famuli plures erant; atque adeo ex altera quoque charta, Domini plures. His autem ſuisque ſcutiferis & omnium equis dandum ſolemne prandium quanti valebat? Decem ſolidis. Quæ dixi communia ſunt utrique monetæ. Nam

„ Anno Domini M.C. LXXVIIII. in-
„ dicione XII. die XIIII. exeunte octu-
„ bris. In preſencia teſtium quorum no-
„ mina dicentur inferius. Presbiter Al-
„ drevandus Sancti Bartholomei, Henri-
„ getus de Corozana, Saketus & Ugoli-
„ nus de Berengarda maſarii Sancti Bar-
„ tholomei pro hedificatione ipſius Eccle-
„ ſie, & per parabolam domini Gerardi
„ Dei gratia Paduani Epiſcopi, & per
„ parabolam tocius vicinitatis, ut ipſi di-
„ cebant, inveſtiverunt dominum Balcum
„ Paduanum Canonicum de pecia una de
„ terra que iacet in cultura Sancte Ma-
„ rie de Terradura. cui coeret ab uno
„ latere Octo Judex, ab alio Wido pla-
„ nus, ab uno capite via publica. ab alio
„ —Et hoc fecerunt ipſi pro XXV. ſo-
„ lidis denariorum Veronenſium vel Ve-
„ netorum quos ipſi fuerunt confeſſi ſe
„ accepiſſe ab eo. Teſtes interfuerunt Ro-
„ bertus ſerviens presbyteri Allexii. Pe-

„ trus

„ trus bonus filius Vicentine. Actum in „ Padua in camera predicti domini Albi. „ (Nam qui ſupra Balcus, is erat Blancus in aliis paſſim laudatus autographis; hic autem dicitur Albus eodem ſenſu). „ Ego „ magiſter Albertinus ſacri palatii notarius „ interfui & eorum juſſu ſcripſi. " Notanda ſunt. *Hoc fecerunt pro XXV. ſolidis denariorum Veronenſium, vel Venetorum quos ipſi fuerunt confeſſi ſe accepiſſe.* Solidos Veronenſes, ac Venetos pariter habent, ut utrinque miſtos eademque prorſus incude calentes: ut ex iis omnibus eorum conſtet par uſus, idem pondus, æqua vis.

CAPUT VI.

De Pluribus Pecuniis Seculo XIII. Patavium accitis.

POſt hæc auctæ mihi documentorum ſtrues; addita ſequioris æræ tabularia: ſimul editi Scriptores horum ſecutorumque temporum memorabilia ferunt. Ibi pecunia Veronenſis ad ſummum decies, Veneta ſemper eſt: alias aliæ noſtrorum tabulæ produnt. De quibus aliqua quæ Doctis ſuperaverunt adnoto.

Pri-

Primum memorabitur a me *Statutorum* codex, quem præfert e ſuis tabulariis commune Patavinorum. Membranaceus eſt magnique precii magnæque molis, & habet quadringentos & quadraginta circiter annos. Hinc exſcribebam populi Patavini decretum, quo *monetis Venetis groſſis* & groſſis *Veronenſibus* ac *Tridentinis* anno *milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo quarto* dant locum. Poſt etiam *denariis parvis* utique *Veronenſibus* ac *Venetis*. Quibus exceptis *omnes aliæ monetæ forbanniantur*, inquiunt, *de Padua & Paduano diſtrictu*. Pariter addunt; *Et denarii Veneti groſſi accipiantur & expendantur pro denariis viginti octo parvis pro uno, ſecundum quod expenduntur Venetiis*. Ipſum vero decretum nos hoc paſſim capite diſtrahet. Nam ſi, dum Venetos & Veronenſes ac Tridentinos admittunt, alios faceſſere iubent, hos ergo pariter habuere numos, in quos hoc anno ſtatuerent. Utique habuerant, ex eodem codice lib. III. rubric. XIV. *Poteſtate domino Laurentio Teopolo. milleſimo ducenteſimo ſexageſimo quinto. Statuimus quod aurifices & quilibet alii non debeant laborare aurum quod ſit deterius auro de Tarinis, & argentum quod ſit deterius argento de ſterlinis*. Ergo Tarinos ergo & ſterlinos habuerant. Et quidem tarenos ex auro ſterlinos ex argento novimus

ex

ex aliis memoriis apud Muratorium, & Cangium. Vide *ſtatutum mſs. aurificum Pariſienſium* quod ex Cangio habes. *Nul orſeure ne peut ouvrer a Paris d'argent, que il ne ſoit auſſi bons, comme eſterlins, ou meillieurs.* Eadem apud Patavinos erat de ſterlinis exceptio. Rurſus ante decretum hoc nummos habebant & *imperialium*, de quibus anno MCLXXVIII. die XV. iunii mentio eſt *apud villam quæ vocatur Solecino. Sub pena*, inquiunt noſtri, *centum librarum imperialium*. Charta proſtat inter *antiquitat. Eſtenſes*. Et melius ex libello Rodolfini de concadalbero qui res Elicæ de Baone curabat anno M.C.XC. Quæ lacunis hiant ætate putrent. Autographa vero chartula eſt e Canonicorum ſcriniis. *Ego Rodolfinus de concadalbaro — dedi decem libras pro una pelle pro domina mea Elica — Similiter ipſamet dedi a .... tres ſoldos imperialium .... ſimiliter ..... imperialium in ſubtellaribus ſue camerarie. & ſimiliter in alia vice dedi ipſamet VIII. imperialium ..... alia parte dedi Banzolino V. ſolidos Venetorum — uno pelicione domine mee Elice VII. libras & XV.... imperialium.* Quater imperialium repetita ſolutio pecuniam vulgo tritam præfert. Alexander autem PP. quartus an. MCCLVI. *Fratribus ordinis minorum Paduanis* id annuit, ut *de uſuris rapinis & aliis — usque ad*

du-

ducentas libras imperialium recipere valerent. *Dat. Anagnie III. Kal. auguſti; pontificatus anno ſecundo*. Quod quidem ex archetypo eſt. ipſum totumque chartarium habui ex cœnobio quod eſt ad oraculum D. Antònii. Imperiales erant fere ſextupli Venetis h. e. imperiales quingentæ quinquag. reddebánt duo mille libras & octingentas & octuag. ſeptem Venetas, ex archetypo Canonicorum.
„ Milleſimo ducenteſimo viceſimo ſecun-
„ do indictione decima die undecimo ex-
„ eunte februario. Padue in epiſcopali ca-
„ mera. Domnus Albertus prior de mon-
„ te Montiſſilicis confeſſus fuit ſe accepiſ-
„ ſe a domino Jordano dei gratia Paduano
„ epiſcopo duo millia & octingentas &
„ octuaginta ſeptem libras & dimidiam
„ denariorum venetorum in denariis Ve-
„ netis parvis & craſſis, tracta ratione pro
„ quingentis & quinquaginta libris impe-
„ rialibus.. „ Hæc ante decretum quod erat anno MCCLXXIV. Quid poſtea? Patavinos haud dicto ſtetiſſe comperio. Nam lib. I. rubric. III. quæ pariter e volumine *ſtatutorum* eſt, non eo quidem vetuſtiore, ſed novo, quod anno MCCCCXX. conditum, quod membranaceum, quod etiam publicis ineſt cancellis, hæc adnotant. *Poteſtate domno Guidone de Robertis M.CC.LXXVI. Quilibet de conſilio teneatur*
&c.

&c. *Et qui contrafecerit ſolvat pro banno pro qualibet vice unum aquilinum*. Ita S. C. biennio reſciſſum eſt. At quid aquilini? dictos ab aquilæ ſigno facile coniicies. Erant viginti bagatinis *milleſ. ducent. nonageſimo ſecundo indictione quinta die quinto menſis auguſti — duodecim libras & octo ſolidos aquilinorum argenti. viginti bagatinos pro uno computatis. & quadraginta libras tres ſolidos & decem denariorum bagatinorum*. Bagatini ſcilicet alii ex parvis alii erant ex groſſis, & *milleſimo ducenteſimo nonageſimo tercio indictione ſexta die XXIII. ianuarii Padue*; memorant *decem milia quinquaginta ſex, quatuor ſolidos, & quinque denarios bagatinorum parvorum*. Sed aquilini licet argentei tamen anno MCCXCI. ſextupli quartoque plus erant imperialibus ipſis, quos vidimus antea pene ſextuplos Venetis. *Sex imperialibus & quarto pro aquilino quolibet computatis*, ita ex ſyngrapha quæ primigenia eſt apud Canonicos, ut aliæ quoque tres. Hanc damus ex integro.

„ milleſ. ducenteſimo nonageſimo primo
„ indict. quarta, die XV. menſis octubris.
„ Gaddinus Sclate de Florencia de Pulicum, & Rimbertinorum, & Juſtus Forenſis de Piſtorio de Clarentum ſocietatibus procuratores & nuncii ſpeciales a
„ venerabile patre domino Bernardo dei

„ gra-

„ gratia Paduano epiſcopo executore & ge-
„ nerali collectore decime pro negotio regni
„ Sicilie conceſſe in Lombardie partibus “
acceperunt „ mille ſeptingentas quadraginta
„ quinque libras, decem & ſeptem ſolidos
„ & medium denariorum imperialium Me-
„ diolanenſium ; centum quadraginta ſex
„ florenos auri boni & recti ponderis, tri-
„ ginta duas libras tres ſolidos & octo de-
„ narios Turonenſium groſſorum argenti,
„ triginta duas libras tresdecim ſolidos &
„ quinque denarios Venetorum groſſorum
„ argenti, & triginta novem libras decem
„ ſolidos quatuor denarios & medium aqui-
„ linorum groſſorum argenti, ſex imperia-
„ libus & quarto pro aquilino quolibet
„ computatis, & quingentas libras ianuino-
„ rum de pecunia per dictum dominum epi-
„ ſcopum recepta in predictis partibus oc-
„ caſione decime predicte. Actum Janue
„ in clauſtro S. Marie de vineis. „ Tres
adhuc ſuboleſcunt numorum ſpecies flore-
ni, Turonenſes, ac ianuini, præter aqui-
linos, imperiales, ac Venetos. Habebant
etiam quos vocabant *rogatos*. & *milleſ. duc.
nonageſimo quarto*, *indict. ſeptima die ſecun-
do menſe januario. Franchenus* &c. recepit
*ab epiſcopo Bernardo ſexdecim libras & tres
ſolidos venetorum groſſorum boni argenti, &
viginti rogatos parvos de pecunia per eun-
dem*

dem dominum epiſcopum collecta. Actum in Padua. Pariter in eo tabulario. Præterea vidi numos Aſtenſes, item Ducatos, & alios hoc ævo Patavinorum manibus actos. Ut inde colligas, nihil illud valuiſſe decretum, quo pecuniis his omnibus anno MCCLXXIV. renunciatum eſt.

Eam modo decreti formam retento. Venetos groſſos, Veronenſes, Tridentinos amant. Parvos etiam, ſed Veronenſes ac Venetos. De Tridentinis ſilent. Hos ergo materia deteriores arguas, quos proinde reiicerent. aut aliis de cauſis. Aiunt de Venetis groſſis, ut *expendantur pro denariis viginti octo parvis pro uno, ſecundum quod expenduntur Venetiis.* Ergo quid eſt quod Dandulus anno MCXCIII. laudat *argenteam monetam vulgariter dictam groſſi Veneziani vel matapanj valoris viginti ſex parvulorum?* Tom. XII. rer. Italic. pag. 316. Vel notarii, vel mendum ſcriptoris eſt, vel mutatum monetæ pondus aut æſtimatio: idque vero ſimilius eſt. Adde chartulam ex hoc Olivetanorum cœnobio utique autographam velut & alias antea appellatas anno *milleſ. ducent. ſexag. quinto indict. octava die primo aprilis. Belengarda filia olim Zamboni di Florenza, qui fuit de turrigla* recepit *a dompno Paduano priore quondam de Venda & mo-*

do

do S. Benedicti libras tres denariorum Venetorum groſſorum a XXVII. & libras tres & ſolidos ſexdecim denariorum Veronenſium groſſorum a viginti, & ſolidos duodecim denariorum groſſorum a vigintiquinque, & libras viginti denariorum Venetorum parvorum. Et in alia parte ſolidos novem denariorum groſſorum.....decim quos &c. *Actum fuit hoc in Padua in anditu ante canipam S. Benedicti*. Quo loco ſi legas aut Venetorum groſſos a XXVII. parvulis, aut Veronenſium groſſos a viginti parvulis, aut groſſos alios a vigintiquinque parvulis, hæc duo habes. Primum eſt groſſorum varias fuiſſe ſpecies & modos. Alterum eſt Venetos groſſos ævo ſic mutatos, ut anno MCXCIII. viginti ſex parvos, MCCLXV. viginti ſeptem, MCCLXXIIII. viginti octo valerent. At nec hæc liquent, & infra monumentum eſt, unde vel ante MCCXXXVI. groſſis his octo ac viginti parvulos adſtruas. Deinde aliter apud principem, aliter apud privatos extimari poterant; ut in iis fieri ſolet. Certum eſt eos anno MCCXC. ac deinceps communi calculo tenuiſſe denarios triginta duos. *MCCLXXXX. primo indictione quarta die vigeſimo primo menſe januarii Padue. Pro libris ducentis & quinquaginta denariorum parvorum in denariis Venetis groſſis computa-*

tis ad valorem denariorum triginta duorum parvorum pro quolibet groſſo. Quod authenticum e cœnobio D. Antonii.

Milleſimo ducenteſimo nonageſimo ſeptimo indict. decima die nono intrante menſe februario. Precio librarum duorum milium & centum denariorum parvorum in denariis Venetiis groſſis computatis ad valorem denariorum triginta duorum pro quolibet groſſo. Quod autographum ex eodem chartario. *Milleſimo trecenteſimo ſexto indictione quarta die vigeſimo ſeptimo mentis auguſti. Padue. Libras mille & ſeptuaginta quinque denariorum Venetorum parvorum in denariis Venetis groſſis pleni & completi de bono & puro argento, pro quolibet groſſo bene valente denarios triginta duos parvorum*. Quod authenticum ex codice Marchionis Ubertini Papafavæ. *Milleſimo trecent. decimo octavo indictione prima die ſeptimo auguſti Padue. Pro ſolidis quadraginta duobus denariorum Venecialium groſſorum completorum de bono argento valentium denarios treginta duos Venecialium parvorum pro unoquoque groſſo*. Quod archetypum e parthenone S. Petri. Præter has, omnes hoc ævo chartæ quas vidi quas etiam teneo, Venetos groſſos eodem precio ſemper exhibent.

Huic loco reſervavi decretum quod erat apud Patavinos ante MCCXXXVI. Extat

in antiquiore libro *Statutorum* rubr. XIV, quæ titulum præfert *ſacramentum caniпariorum*. Caniparii ſe canevarii nomen a canipa ſeu caneva ductum eſt; quæ vox Muratorium incitavit adverſus Cangium. Cangii verba ſunt hæc in gloſſario *Feudum cameræ vel canevæ aut cavenæ dicitur* &c. velut hæc unum promiſcue ſint. At Muratorius Antiquit. diſſertat. XI. Tom. I. pag. 638. *Ducangius*, inquit, *feudum canevæ idem fuiſſe cenſet atque feudum cameræ. Cur hæc ille ſcripſerit nondum intelligere potui*. Dixerim ego, noluit. Hæc enim Ducangius ad vocem *canipa* conſtituerat. Primo canipæ nomine cellam venire vinariam: ſecundo publicos etiam theſauros. Eaque duo legitimis rationibus aſſerit. Deinde vocabulo *feudum* conſequens erat ut hæc duo rurſus adſtrueret. primum ſic habet *feudum cameræ vel canevæ dicitur cum aliquid annuum ex camera* vaſſallo *ſolvitur*. Alterum ſic habet, *feudum canevæ dicitur cum vaſſallo ex collario domini præbetur annona* ſcilicet *nomine feudi*; quæ pariter aptis exemplis explicat. Hæc itaque clara ſunt, nec ullam Cangio conflare poſſunt invidiam. Mihi præterea feudum Canipæ ius eſt adminiſtrandi Canipam; ius inquam, quo quis ordine feudali vel cellæ vinariæ præeſt, vel domini

D 2 curat

curat ærarium. Nam publicas eas functiones in feudum dari notum eſt mihi vel ex domeſticis; ut ex archetypo Canonicorum. *Milleſimo ducenteſimo quartodecimo indictione ſecunda die quintodecimo intrante junio. Jordanus* Patavinorum pontifex *inveſtivit Hengelerium de racione ſui feudi.* Feudum erat *ambaxarie; quia debebat facere ambaxarias Paduani epiſcopatus per plebem Saci & ejus judicatum.* Rurſus *inveſtivit Ugonem de racione ſui feudi.* Feudum erat *comandarie. ita quod debet facere comandariam Paduani epiſcopatus per Saccum & Paduam & Paduanam.* Pariter *inveſtivit Martinum de racione ſui feudi.* Feudum erat, *quod debet colligere affictus Paduani epiſcopatus in plebe, qui ſolvuntur feſto S. Martini.* Feudum hoc proximum eſt feudo canipæ quod ipſi delineare pergimus. Hæc itaque & alia talia vaſſalli curabant ex vi beneficiorum, quæ ſub dominis hæreditaria vice tenebant. Erat Mita Canonicorum beneficiarius anno MCXCIIII. quod ex eorundem conſtat autographis. Hæc autem inde teſtes iactabant. *Scio quod ſedimen Mitte eſt feudum hereditarium domus. Et adhuc non ſunt duo anni quod Canonici Padue eum placitavit de dicto ſedimine dicentes, quod erat feudum coquine. Et Mitta reſpondit dicens, quod dimidiam*

par-

partem coquine debebat eis facere, & non plus. Et obtinuit Mitta; quod medietas ſervicii coquine per tempora per iſtud feudum, & aliud quod a Canonica habet, debet facere. Teſtis alius addiderat. *Quod vidit patrem Mitte eſſe coquum Canonicorum; & dicebatur quod dictum ſedimen cum alia terra erat ſuum feudum coquine*. Feudum coquinæ ſic eſſet Ducangio, nempe *cum vaſſallo ex coquina domini pararentur dapes* nomine *feudi*. Nobis eſt ius in officium coquinæ, quod oritur ex iure fruendi *ſedimine* prædioque, quod habet conditionem ſeu miniſterium coquinæ. Sic erat ærarii feudum feudumque cellarii, ſeu canipæ feudum, quod iis idem eſt; nempe ius in ſervicium canipæ nexum beneficio. Ex. gr. mihi ope Vitaliani mei de Donatis autographum eſt, *milleſimo ducenteſimo octuageſſimo octavo indictione prima die quinto intrante decembri*. Quo *Canonici ad carzeres*, & communia *Gazi* & *Vigizoli* conſenſerunt in *dominos Canamellem Ferrarienſem decretorum doctorem, Petrum iudicem domini Belli de Eſt, Antonium filium domini Naſinbene de Canale caniparium potentiſimi viri domini Obizionis marchionis Eſtenſis in Eſte, tamquam in arbitros*. Antonius iſte caniparius Atheſtinæ canipæ præeſſe poterat aut ad ſalarium, quod aiebant, aut ad feudum.

Si præerat ad feudum, vides illud famulitium feudumque canipæ, de quo quæritur. At ſi canipæ præerat ad ſalarium, quod eſt non perpetuo iure tum ſervicii tum beneficii, ſed temporariis hinc officio, inde ſtipendio; tunc ne ceſſabat quidem feudi vocabulum. Sic erant ſtatuta Mutinenſium lib. I. *Poteſtas recipiet pro ſuo feudo & ſalario ſex menſium MCC. libras.* apud Muratorium Diſſertat. XLVI. Nam de noſtris afferre non eſt opus. Et Cangius ad *feudum annuum* redigit plures officiorum penſiones, easque feudi vocabulo traductas probat. Ergo canipæ feudum pariter hic habes, h. e. ſalarium ac mercedem iis debitam qui canipam curabant. Atque ita feudum canipæ vel hoc nomine pertinet ad ius in adminiſtrationem curamque canipæ. Curam hanc canipæ *Canipariam* vocabant, ut ex allato Statutorum libro rubricaque XIV. *Teneantur caniparii ſolvere ſalaria officialibus preconibus & capitibus centenariorum & aliis qui fuerint in officio, ſecundum quod eis in ſtatuto conceſſum eſt tempore ſue caniparie.* Sed quæ tandem canipa hæc? Utique cella condendis vinariis, & arca recipiendis pecuniis. At non ſatis. Erat aliarum quoque rerum congeries. Habe ſacramentum canipariorum, quod eſt in eodem Statuto-

rum

rum libro pariter *ante milleſimum ducenteſimum trigeſimum ſextum. Juro: Quod bona fide ſalvabo & cuſtodiam pignora pecuniam blavam & alia bona que mihi pro communi Padue conſignata fuerint.* Eoque præterea loco *ſtatutum* eſt *ante* MCCXXXVI. quo prohibitus eſt caniparius alteri recludere *vinum blavam pannum equos vel aliqua alia mercimonia ſive res*. Ergo fere omnes urbis opes, & ultra quam creditur, erant apud caniparios, & hæc omnia condebantur in canipis. Aio canipas. Erant quippe duæ; quod ex hac etiam *rubrica* ſic probo. *Poteſtate domino Giberto de Gente milleſimo ducenteſimo ſexag. tercio. Denarii omnes qui recipiuntur occaſione tolloneorum ſeu datiorum debeant ſolvi tantum ad unam de canipis communis. & condepnationes & afficlus ſtationum & cetere ſolutiones & receptiones fiant ad aliam canipam. Securitates vero fieri poſſunt ad utramque canipam.* Sic obiter executi ſumus & de canipis & de canipariis, hoc eſt, aggreſſi nummarias res, etiam cuſtodes nummorum cuſtodiasque deſcripſimus. Ipſum modo decretum recolo, quod his occaſionem dederat. Sic habet. *Statutum vetus conditum ante milleſimum ducenteſimum trigeſimum ſextum. Caniparii teneantur & debeant pro communi & occaſione communis*

ſolutiones recipere & facere tantum in denariis Venetis groſſis cum decem & octo denariis parvis pro libra. excepto quando numerus ſeu quantitas in groſſis compleri non poterit, quod tunc liceat eis dare & complere in parvis usque ad vigintiſeptem denarios parvos. Is tum quoque cultus apud nos Venetis numis & maxime groſſis.

Age nunc parvos, quos & denarios & numos & menutos eodem vocabulo ferri vidimus, adde pizolos, & bagatinos. Eos Muſſatus aſſes haud ſemel vocat. Hi numero duodecim valere ſolidum pergebant anno quoque *milleſimo duconteſimo octuageſimo nono indictione ſecunda die undecimo exeunte iunio Padue. Debeat ſolvere libras quingentas denariorum Venetorum parvorum in tribus pagis, ſcilicet libras centum & ſexaginta ſex & ſolidos tresdecim & denarios quatuor denariorum Venetorum parvorum pro qualibet paga ſeu termino*. membrana eſt ex optimo codice marchionis Ubertini de Papafabis. Erantque ex argento vel anno *milleſimo treceuteſimo trigeſimo indict. XIII. die Veneris* XXVI. *mentis ianuarii Padue. Pro pretio librarum trium millium & centum denariorum Venetorum parvorum de bono argento quos* &c. ex chartula eiusdem codicis. Anno quidem *milleſimo duconteſimo nonageſimo primo. die XV. octobris*.

aqui-

aquilinorum quatuor & medium vidiſti *denarios*. Ergo in iis ad medium denarium deducta res erat, hoc eſt ad quartam & viceſimam ſolidi ſectionem. Pariter & imperialium; loco ſcilicet eodem, *quinque libras decem & ſeptem ſolidos, & medium denarium imperialium*. Clarius etiam *milleſimo ducenteſimo nonageſimo ſecundo indictione quinta. Quingentas ſeptuaginta novem libras, decem & novem ſolidos unum denarium & medium Imperialium Mediolanenſium*. Muratorius hos nummos ab *imperiali Ticinenſi* moneta vocat imperiales. Ex hoc autem loco cauſa nominis alia eſt: ab imperiali quidem moneta, ſed Mediolanenſi. Lege ſtatuta Piſtorienſium quæ Muratorius ex Benvogliento dedit Antiquitat. Differtat. L. tom. IV. pag. 538. §. 22. *Statuimus* &c. *Si autem ferrarius fecerit ferrum non de ſuo ferro, tunc accipiat pro factura & ferratura unum denarium & dimidium & non plus*. Ergo hæc medii denarii diviſio non tantum in idea, ſed & in manibus agentium erat. Apud Venetos adhuc ſecabantur in partes quatuor ex Dandulo ad annum forte MCCLXVII. tom. XII. rer. Italicar. pag. 372. *Civitas*, inquit, *rivoaltina quæ mediatione canalis hactenus diviſa fuerat, nunc ex lignei pontis conſtructione unita eſt, & appellatus eſt pons ille*

de

de moneta ; quia prius quam factus eſſet, tranſeuntes monetam unam vocatam Quartarolus valoris quartæ partis unius denarii Veneti nautis exſolvebant. At ii quidem denarii fuerint ex groſſis : ut proinde mirum non eſſet, eos in quatuor aut etiam quinas diſtrahi partes, ut capit. XII. palam eſt. Sed ea imperialium maxime gradatio in *libras* & *ſolidos*, & *denarium* ac deinde *medium* denarii, nonnullam mihi parvorum quoque ſuſpicionem ingerit : Eaque multo magis invaleſcet ex monumentis quæ reſervamus XI. capite. Nunc ſatis. Hactenus eos nummos expendi quos Patavina Civitas ex aliis hauſerat. Momenta quæ Seculo decimo, vel ſequente, quæque duodecimo poſui, notabiliora ſunt, quoniam vix alia præter hæc ſuppetunt; unde res eas ornes. Ævo decimo tertio multa collegi, plura dimiſi lapſus in ea proxime tempora, quæ numos a Patavinis ipſis conditos dabant. Ratio quippe monebat, alienis ſepoſitis domeſtica perſequi.

CA-

CAPUT VII.

De numis Patavinæ monetæ. De falſariis.

„ POteſtate domino Jacopino Rubeo mil-
„ leſimo ducenteſimo ſeptuageſimo
„ quarto. Nulla moneta expendi debeat
„ in civitate Padue exceptis monetis Ve-
„ netis groſſis, Veronenſibus, Paduanis,
„ & Tridentinis groſſis; & exceptis de-
„ nariis parvis Venetis, Paduanis & Ve-
„ ronenſibus, qui expendi poſſint ut eſt
„ hactenus conſuetum. & omnes alie mo-
„ nete predictis exceptis forbanniantur de
„ Padua & Paduano diſtrictu: & exqui-
„ ratur ſacramento a gaſtaldionibus fra-
„ taliarum, campſoribus, & mercatori-
„ bus, quod non accipiant alias monetas
„ preter predictas niſi pro argento rupto.
„ Et denarii Venecialium groſſi, acci-
„ piantur & expendantur pro denariis vi-
„ ginti octo parvis pro uno, ſecundum
„ quod expenduntur Veneciis: & non cur-
„ rant cum aliquo alio lazo. Et hoc ven-
„ dicet ſibi locum & obſervetur a paſca
„ maiori in antea: & usque ad dictum ter-
„ minum quilibet habens de dictis banni-
„ tis monetis poſſit expendere & de eis
„ exire. A dicto vero termino in antea ſi

„ quis

„ quis dederit de ipſis monetis contra for-
„ mam prediſtam, ſolvat pro banno libras
„ decem denariorum parvorum. Et quili-
„ bet poſſit accuſare, & ei credatur cum
„ duobus teſtibus bone fame & oppinio-
„ nis: & accuſator habeat medietatem
„ banni. Et accipiantur ſecuritates a cam-
„ pssoribus de prediſtis ſervandis: & illi
„ de frataliis iurare debeant obſervare pre-
„ dicta ut dictum eſt „. Hoc erat populi Patavini decretum, quod exacto iam capite verſabam. Non illud ex integro dedi; ne, dum peregrinos adorno, cogerer urbanos quoque numos ingerere; quorum curioſitas animum aliis intentum diſtraheret. Ergo Patavini ſuas hoc anno locoque monetas habent, parvas & groſſas: parvas Veronenſibus ac Venetis pares, Tridentinis diſpares; has quippe reiiciunt: groſſas Veronenſibus ac Tridentinis ſimiles, diſſimiles Venetis; has quippe diſtinguunt. Addunt eas omnes ordine ſic valituras, *ut hactenus* inſtitutum eſt. His ergo pecuniis aliquas ætates adſignant. Et certe diu valuiſſe Venetam diu Veronenſem probavimus. Hoc autem de Tridentina non liquet. De Patavina videndum eſt.

„ Anno milleſimo ducenteſimo ſeptua-
„ geſimo tertio indict. prima die X. exeun-
„ te majo. In Eccleſia S. Pauli de Monte-

„ ſi-

„ ſilice Bonifacius Clericus " Eccleſiæ ſuæ nomine pepigit cum popularibus ſuis „ ſo-
„ lidos XXVIIII. denariorum parvulorum
„ de Padua: " quod ex archetypo Monſilicanæ plebis eſt. „ Anno milleſimo du-
„ centeſimo ſeptuageſimo primo indictio-
„ ne quartadecima die quartodecimo in-
„ trante novembri. In Eſte. Primerius
„ ſartor de Eſte pro libris octuaginta de-
„ nariorum Paduanorum parvorum ven-
„ didit " quidquid iurium „ habebat in
„ uno caſamento ſuper pratum mercati in
„ Eſte. " Quod eſt ex autographo matronarum S. Stephani. Rurſus eodem „ mil-
„ leſimo ducenteſimo ſeptuageſimo primo
„ indict. quartadecima die ſabati nono in-
„ trante madio. Padue in communi pala-
„ cio. Cum ad inſtanciam creditorum bo-
„ na Lanzaroti quondam Frugerii de pon-
„ te corvo forent cridata ad vendendum
„ tribus vicibus in diebus lune in platea
„ communis & in capite ſcalarum, & to-
„ tidem vicibus ante domum habitacionis
„ ſupradicti Lanzaroti, ſecundum formam
„ ſtatuti communis Padue pro libris quin-
„ quaginta quatuor denariorum Padue:
„ quas dominus Marſilius filius olim do-
„ mini Partinipei iudicis ſtipulatione pro-
„ miſſit " &c. quæ ſunt ex autographo cœnobii ad D. Antonium. Probant hæc

nu-

numos Patavinæ monetæ iam patriis menibus & agris effuſos, iam rebus æque publicis ac privatis adhibitos, iam ſacris ac profanis hominibus obvios ante Decretum quod extitit anno MCCLXXIV. Poſt ipſum vero decretum ſic erat „ milleſimo du-
„ centeſimo ſeptuageſimo ſexto indict. IIII.
„ die VIII. exeunte novembri. Padue in
„ hora S. Urbani — Manelda uxor Alber-
„ tini &c. fuerunt confeſſi ſe emiſſe & ac-
„ cepiſſe mediam peciam optimi panni ver-
„ gati ſantellarii pro precio librarum trium
„ ſolidorum ſex & dimidio denariorum
„ Padue parvorum a domino Philippo. “
Quod autographum eſt ex Canonicorum ſcriniis. „ Et milleſimo ducenteſimo ſeptua-
„ geſimo octavo indict. ſexta die nono in-
„ trante februario ſub porticu venditri-
„ cis “ in Monteſilice. „ Juſtina quondam
„ Martini Capucii de Monteſilice pro li-
„ bris centum denariorum parvorum de
„ Padua vendidit unam peciam ſclavarum
„ vinearum circa medium campum poſi-
„ tam in monte Richo ubi dicitur rivus
„ Freolfus. “ Id ex authentico S. Franciſci quod eſt apud Montemſilicem. Denique „ milleſimo ducent. nonageſ. ſepti-
„ mo indict. decima die ultimo exeunte
„ ianuario in Monteſilice. dominus Lan-
„ zarotus quondam domini Lambertini de
„ Mon-

„ Monteſilice recepit a Bortholameo dicto
„ Ximaio quondam Guidonis de Carlaxa-
„ re de Monteſilice partem ſibi contingen-
„ ti de uno debito librarum quinque & de-
„ nariorum duodecim denariorum Padue,
„ quos denarios dare tenebatur eidem "
Lanzaroto. Quod ex autographo eſt. Id autem erui ex eodem tabulario. Chartas iis ſimiles, quas habeo, reliquas omitto; quod nec lucem prioribus afferant, & idem legenti deſcribentique faſtidium creent. Malo quædam de falſis numis ac falſariis adiungere, quorum tractatio huic tempori locoque apta eſt. Ex iis enim, ut externarum, ita monetæ quoque noſtræ decus attentari mos erat. Hinc vel *ante milleſimum ducenteſimum trigeſimum ſextum* ſic iurabant Patavini prætoris officiales. *Juro. Falſa penſa vel falſa moneta aut falſa menſura non utar, nec uti faciam. Et, ſi ſciero aliquem falſa moneta vel falſa penſa uti vel uti velle prohibebo bona fide; & poteſtati vel ſuo judici aut alii ejus nuncio, quam cicius potero, manifeſtabo & dicam. Et juro; Omnem monetam falſam, & ſpecialiter denarios parvos, que ad manus meas pervenerit, bona fide & ſine fraude deſtruam & deſtrui faciam.* Id ex antiquiore Statutorum codice lib. I. rubrica X. pag. 23. Quæ quidem ad falſas monetas pertinent;

alte-

altera vero charta pertinet ad monetarios; eaque eſt ex autographo Canonicorum.
„ milleſimo ducenteſimo ſexageſimo primo
„ indict. quarta die nono exeunte majo.
„ Padue. Jacobus de Carturio Canonicus
„ Paduanus appellavit & dixit in hunc mo-
„ dum. Dicit & proponit & excipit Ja-
„ cob. de Carturio. Quod littere que di-
„ cuntur impetrate ad vos, domine Epi-
„ ſcope Paduane, nomine Leonardi primi-
„ cerii Caſtellani contra ipſum Jacobum
„ ſuper canonicatu & prebenda olim Petri
„ de Abbatiſſa Canonici Paduani, ſunt
„ obtente ſcienter per dolum. Preterea di-
„ cit & excipit contra predictum Leonar-
„ dum, qui eſt multis criminibus irretitus,
„ & noviter fabricavit falſam monetam.
„ & propter fabricationem falſe monete
„ fugit de Veneciis; & per Ducem & com-
„ mune Venetiarum eſt bannitus & poſitus
„ in banno. Propter hoc tam de falſa mo-
„ neta, quam de homicidiis ab ipſo perpe-
„ tratis Veneciis & alibi publice eſt infa-
„ matus. „ Et in ipſo quem dixi vetuſtiore Statutorum codice ſcilicet ad calcem pag. 282. rurſus antiquo ſtylo nempe Seculi XIII. legere eſt *pacta conditiones & ordinamenta inter commune Padue & commune Tarviſii*. quo loco ſic eæ civitates utrinque conveniunt. *Item ſi aliquis commiſerit ho-*

homicidium ſive predam furtum vel prodicionem civitatis, ſeu caſtri, burgorum; vel falſitatem monete in civitate Tarviſii vel diſtrictu ejus, & venerit in civitate Padue vel diſtrictu ejus; poteſtas Padue ad requiſitionem poteſtatis & communis Tarviſii ipſum malefactorem debeat facere detineri, ſi in civitate Padue vel diſtrictu poterit inveniri; & ad civitatem Tarviſii ſub fida cuſtodia transmitti. Contra Tarviſini reponunt. *Item ſi aliquis commiſerit homicidium* &c. *vel falſitatem monete — poteſtas Tarviſii malefactorem debeat facere detineri; & ad civitatem Padue transmitti*. Actum id *viris nobb. domino Jacobino Rubeo poteſtate Padue, & domino Matheo de Corigia poteſtate Tarviſii*, velut eſt in ipſo titulo pactorum. Nobis authentica duo ſunt, in quibus ex æquo prætores hos ire videas; alterum e chartario S. Stephani. *milleſimo ducenteſimo ſexageſſimo ſexto indictione nona die duodecimo intrante decembri. Ego Aleardus exiſtens in officio communis Padue in ſecundis quatuor menſibus regiminis nob. viri domini Jacopini Rubei de Parma poteſtatis Padue*. Alterum eſt ex publicis Tarviſinorum membranis anno *milleſimo ducenteſimo ſexageſimo ſexto indict. nona die ſabbati decimo tertio intrante novembri. preſente viro nobili domino Matheo de Corigia poteſtate Tarviſii*. Plura

E præ-

præter hæc nobis urbis utriusque teſtimonia ſunt, unde geminis viris alias epochas des. Sed nullibi tam bene cohærent. Alia pariter oſtentationi ſerviunt, & negotium implicant. Non ſic amamus eruditos haberi. Tarviſinorum chartas in promptu fecerunt viri Comites Henricus, & Victor e Scotis ambo fratres, ambo genere doctrina virtute nobiles. Henricus in hoc opere rurſus audiet; Victor in aliis: utrique devotum ex merito ſenſum perpetuo deferam.

Tertium modo Statutorum volumen adtexo, quod eſt chartaceum quod in bibliotheca S. Franc. *Poteſtate domino Uberto de Cancellariis M.III.XVI. Si aliquis monetam falſam fabricaverit vel expendiderit aut receperit vel tenuerit in Padua vel Paduano diſtrictu, condemnetur*. Iteratæ leges crebra monetariorum flagitia indicant. Quid ex alio ſtatutorum codice? quem capite ſuperiore diximus exaratum MCCCCXX. Sic habes lib. III. rubric. XVI. *milleſimo treceenteſimo vigeſimo nono de menſe ſeptembris. Nulla falſa moneta fabricari vel expendi debeat in Padua vel Paduano diſtrictu. Et quicumque fabricari fecerit vel fabricaverit aut ſcienter ad civitatem Padue vel diſtrictum Padue attulerit vel expendiderit vel expendi fecerit, & qui ejus mandato expendiderit falſam monetam,*

netam, ultimo ſupplicio mortis per incendium puniatur; vel aliter etiam pecuniariter pro qualitate criminis, & perſone. Quod eſt ad falſarios. Quoad falſos numos hæc adnotant. *Omnes caniparii, maſſarii, collectores daciarum & daciorum communis, campſores, aurifices, & mercatores pannorum, & mutuatores ad thabulam jurare teneantur primo menſe cujuslibet regiminis incidere per medium in duas partes omnem monetam falſam que ad eorum manus ſive preſenciam quocumque modo pervenerit, & cuiuscumque fuerit.* Additum & de numis utiq; legitimis at minime receptis. *Nulla moneta etiam bona & vera, que non ſit & uſualis bene expendibilis, expendatur vel detur aut recipiatur in Padua vel Paduano diſtrictu pro aliqua re, ſalvo quod vendi poſſit pro metallo rupto, ſub pena librarum decem parvorum cuilibet contrafacienti.* Quæ ſic reipublicæ intererant, ut *omnes gaſtaldiones fratalearum & homines de frataleis primo menſe cujuslibet regiminis* tenerentur *jurare obſervare predicta.* Quod *ſi quis ignoranter falſam monetam vel aliter non bonum expendiderit; ſi fuerit de fratalea campſorum & aurificum vel de mutuatoribus predictis, condempnetur in quadruplum de bona moneta; & de ignorantia ſit in determinatione domini Poteſtatis, & etiam de bonitate monete cum conſilio peritorum circa bonitatem monete.* Demum eo

decreto cautum eſt, ut *ſi quis moneta sbolzonaverit abraderit turiſerit vel tonſaverit vel aliter deterioraverit, condempnetur in lib. XXV. pro quolibet & qualibet vice & plus vel minus pecuniariter vel corporaliter pro qualitate criminis, & perſone in arbitrio Domini, & domini Poteſtatis*. Adeo erat rei monetariæ ſumma religio. Ne rideas ad verbum *sbolzonaverit*. Hæc ævi loquacitas. In alio codice Statutorum pariter eiusdem temporis ac tabularii alia eſt lectio. *Qui monetam sbolcionaverit abraſerit tonſaverit vel aliter deterioraverit*: eaque melior eſt. Et adhuc *sbolzonare* nummos aiunt, quos in dorſum malleo tundunt antequam cudant. Sed eos ita poſt typum quatere nefas. Ergo numi vel in faciem, vel in gyrum devaſtari poſſunt. Hoc modo *sbolzonari*, altero dicuntur abradi. Tertio poſſunt & in orbem cedi, quod eſt tonſari; *ſtronzare* iam dicunt, haud minus horrido vocabulo. De quo ſic in eodem codice libr. III. rubric. XXXIX. *Poteſtate domino Marco Dandulo, & Capitaneo domino Laurenc. Bragadeno MCCCCXX. Perſona aliqua tenere non debeat aliquam monetam falſam aut tonſatam vel ſtaronciatam, etiam ſi eſſet de bona & uſuali moneta, niſi in duas ad minus partes inciſa ſit*. &c. moxque additum. *Si vero eſſent ducati vel floreni vel alia moneta*

neta de auro que eſſet falſa aut tonſata vel ſtaronciata vel ad aquam vel aliter malitioſe deteriorata, tunc & hoc caſu incidantur. Ad aquam ſcilicet fortem corrumpi moneta poteſt. Alia petas ex monetariis. In utroque codice decretum verbis iis clauditur. *Et milites domini poteſtatis ſaltem omni menſe de predictis inquirere teneantur.* Eos initio vocavimus officiales, eosque iam iuratos vidimus in has leges ante MCCXXXVI. Quid eſt autem quod Muſſatus libr. XIV. *de geſtis Henrici* memorans factum, quo Patavinæ cohortes Veronenſium mœnibus effuſæ ſunt anno MCCCXIII. ſic fere diſſerit?

„ Cumque ad ſuburbanum, ubi S. Michae-
„ lis baſilica erat, permeaſſent, fixis acie-
„ bus ante Veronæ conſpectum, Vinci-
„ guerram S. Bonifacii Comitem cum ſti-
„ pendiariorum cohorte ad portas urbis
„ currere permiſere --- Penetralia civita-
„ tis plena timoris erant, vixque Federi-
„ cus della Scala qui Poteſtatis vices pro
„ Cane conſanguineo gerebat, ad portas
„ claudendas inſtante metu ſuffecit. His
„ qui citra Aticem amnem, qui urbem in-
„ terſecat, ultra pontem diffugientibus the-
„ ſauros charosque penates — vehentibus ad
„ ſalutemq; trahentibus... At Paduanorum

„ Poteſtas, dum hora declinantis ſolis re-
„ greſſum appeteret, nec *&c.* ſignum re-
„ ceptui dari juſſit.. Et qui prælia effla-
„ gitabat Vinciguerra Comes cum Padua-
„ norum juvenum certamini inſiſtentium
„ revocatus eſt ... VIII. Kal. Julias anni
„ Domini XIII. CCC. milleni. Tunc ...
„ Paduanæ acies „ gemina dumtaxat arce
„ dimiſſa, quæ in apicibus montium Sua-
„ vii & Ilaſii eminebat, igni populatio-
„ nique conſumpſere — diruptaque ac exu-
„ ſta altiſſima Canis Grandis palatia, quæ
„ in Monte aureo, Calderio, Suavio,
„ & Ilaſio erant". Poſt idipſum recolens
Epiſtola XVII. verbis iis uſus eſt

Ad veſper vergente die divellimur inde
In medio pugnæ atque inhonoram linquimus urbem
Per lapidum jactus & adempto jure MONETAE.
Fundimur in reliquos agros & ditia regna —
Sternitur hic pulcher mons Aureus altaque Grandis
Aula Canis; noſtro ſuccumbit Ilaſius igni,
Uritur & magni ditiſſima villa Suavj.

Si

Si verbis inſtas id obtines, ut eo die Patavini facultatem cudendæ pecuniæ Veronenſibus ademerint. Quod neſcio qui fieri poſſet. Tamen hoc diſſimulari non debuit.

Æreum hic nummulum dabo ex Arigonii cimelio, ſimul e ſcriniolo meo. Hinc PADUA litteræ ſunt, inde CIVITAS. Apud Muratorium quoque primus in indice Patavinorum eſt. Ei vero ſtante Republica cuſus habetur. Item mihi. Qua autem Republica? Nempe quæ fuit ab anno MCCLVI. quo pulſus eſt Ezelinus, ad annum MCCCXVIII. quo ſunt inducti Carrarienſes. Et ipſa nummi ſpecies annos ejus æræ poſtremos indicat. Alios præterea quatuor eidem Reipublicæ Muratorius aſſerit. Id perperam. Quartus enim nihil niſi P. litteram præfert, quæ ſi Patavium, cur non & Parmam, Peruſiam, Piſaurum, Placentiam, vel alias urbes? Ego ipſum penes Arigonium vidi, nec quidquam inde certum habui. De tertio & quarto alios. Nunc de ſecundo.

CAPUT VIII.

De numo PADUA REGIA CIVITAS.

SEcundus ex argento Nummus eſt. Hinc *aquila* tenet, inde *crux*; adde *clypeolum* faſcia trajectum: titulus eſt PADUA REGIA CIVITAS. Hæc nummi deſcriptio, cuique facilis; eadem foret explicatio, ſi provinciam hanc haberemus integram. Sed qui hæc antea volverunt, omnia commentis & anachronismis infuſcant. Hinc altius intendenda res, ut præjudicia ſubſidant. Nam vulgo fabulæ quam veritas credibiliores ſunt. Hunc itaque nummum primus edidit apud nos *Aulæ Zabarellæ* ſcriptor anno MDCLXX. Fecit hoc autem rudibus admodum typis, & qui non archetypi formam ſed tractatoris inſcitiam probarent. Eos tamen & Urſatus in ſuam tranſtulit *Hiſtoriam* quæ prodiit anno MDCLXXVIII. Scriptor uterque nummum non tam edidit, quam prodidit. Editionem vero malam peior interpretatio ſecuta eſt. Uterque nummum ſub Epiſcopo Bernardo conſtituunt. Hunc autem ſub geminis Henricis Patre qui ceſſit, Filio qui cepit anno MLVI. ſera res. At cauſas tantæ vetuſtatis has habent.

Pri-

Primam quod Bernardus ille pontifex e Maltraverſis erat. Alteram, quod ipſe clypeum ſic zona diremptum ferebat. Tertiam quod ab Henrico monetæ ius hauſerat. Hæc illi. Verba ſingulorum non addo, ne nimium nugas eas palpem. Mitto quoque de reliquis eorum vitiis ambagibus antilogiis ac nævis; ne, quæ nihil valent, etiam refellendo concelebrem. Quod caput eſt urgeo, nummumque Bernardo Pontifici detraho. Cauſæ mihi ſunt eædem tres, quas iſti contra prætendunt, nempe Diploma, Clypeus, ac Maltraverſi nomen. Ad primum. Diploma datum MXLIX. ſic habet. Ait Henricus Rex. *In una ſuperficiae denariorum noſtri nominis & imaginis impreſſionem, in altera vero ejusdem Civitatis figuram imprimi juſſimus.* Ex. gr. Nummi Bergomenſes hoc modo ſunt. Ab una parte vultum Cæſaris habent, ac FEDERICUS IMPERATOR. ab alia typum civitatis, ac PERGAMUM. Muratorius eos affert. Ita ſi noſter a Bernardo eſt, habet Henrici nomen ac faciem, præterea civitatis effigiem. Sic enim ab Henrico præſcriptum eſt. At ipſe nihil ex iis. Ergo a Bernardo non eſt. omnia ex ipſo diplomate conſtant. Age de clypeo. Clypeum faſciola ſectum, qualis in nummo eſt, dicunt eſſe Maltraver-

ſium.

ſium. Non abnuo. Zambonus Andreæ de Favaſuſchis hæc de Maltraverſis habuit Anno MCCCXXX. *Signa ferebant videlicet ſcutum, in cujus plano aureo mediabat ex transverſo binda viridis*. Eum Codicem ex ſua bibliotheca Facciolatus indulſerat; unde manuſcriptos & alios.

At clypeos hos, ut ajunt, gentilitios ætate Bernardi quærere puerilis inſcitiæ eſt. Ea quippe familiarum ſtemmata vel arma vel inſignia quæcumque voces, tantum poſt Cruceſignatorum motus invaleſcere cæperunt, hoc eſt poſt annum Chriſti M. C. Quod inter eruditos iam conſtat. Imo notandum eſt viros ſacros etiam ſerius aliis hujusmodi familiæ ſymbolis uſos. Cauſa patet, quod hæc iis commendarat occaſio bellorum, quæ minus alteros urgebant. Hinc Mabillonius. De re diplomat. lib. II. cap. XV. num. II. *Quod*, inquit, *attinet ad ſcuta gentilitia Epiſcoporum, nullum vidimus qui ea adhibuerit antiquiorem Thoma Belvacenſi qui in litteris pro Compendienſi monaſterio datis, anno MCCLXXXIX. in contraſigillo inſignia ſua exhibet*. Hanc vero conſuetudinem vix ante quadraginta annos invectam putat. *Sub medium*, inquit, *ſeculum XIII. Epiſcopi more Nobilium inſignia ſua contraſigillis apponere cæperunt in recta ſuam ipſorum effi-*

effigiem retinuere. Nobis idipſum patet ex noſtris. Habeo quippe ſigillum. GERARDI DEI GRAC. Patavini præſulis anno *Milleſimo centeſimo ſeptuageſimo primo, indic. quarta die quinta intrante menſe quod eſt nominatum iunii*. Sigillum quoque IORDANI DEI GRACIA PADUANI EPISCOPI. *milleſimo ducenteſimo vigeſimo indictione octava die quarto exeunte aprili*; Rurſus & S. JACOBI DEI GRA PADUANI EPI. *milleſimo ducenteſimo trigeſimo tercio. indictione ſexta. die veneris ſexto decimo decembris*. Hæc infixa Canonicorum chartis. Adde e S. Stephani chartario S. IOHIS DI GRA EPI PADUANI, quod eſt anno „ milleſimo ducente„ ſimo quinquageſimo, ſexto indict. quar„ tadecima. die ſeptimo exeunte novem„ bri ". Nihil in iis præter Epiſcopi ſtantis effigiem. Ita Epiſcopi. Quid eorum Vicarii? E Monſilicano S. Franciſci tabulario habes „ Domini Guilielmi Vi„ ſiani clerici Vicarii venerabilis patris „ Domini Bernardi Dei & Apoſtolica gra„ tia Epiſcopi Paduani unam litteram ſi„ gillatam ſigillo dicti domini Guilielmi." Praefert „ ymaginem Virginis Marie cum „ filio ſuo in brachio". Charta eſt, mil„ leſimo duc. octuageſimo nono indictione

„ ne ſecunda die ſeptimo intrante au-
„ guſto . “ Hoc vero ſigillum reipſa pendet ex charta S. Stephani data „ milleſimo
„ duc. octuageſimo octavo indictione pri-
„ ma, die ſabbati quarto ſeptembris ; “
in eo autem littere ſunt S. VICARII EPI PADUAI. At ſigillum prorſus idem Patavini quoque Canonici tenebant,
„ Milleſimo ducenteſimo. XXVIIII. in-
„ dictione ſecunda, menſis martii die XI. “
Quo „ Jacobus de Corado Archipresbiter
„ & totum Capitulum ecclefie Paduane
„ procurationem fecerunt ſigillatam quo-
„ dam ſigillo cuius circumſcriptio talis erat
„ Sigillum Canonice Paduane. In quo et-
„ iam erat inſculpta imaginem genetricis
„ Dei Marie retinens Filium in brachiis. „
Extat in codice tabularii S. Juſtinæ. Non ergo aut Epiſcopus, aut Epiſcopi Vicarius, aut Canonici Patavinæ ſedis aliquid ex familia ſua in publicum adhuc invexerant. At ex membranaceo, cuius initium eſt . *Liber Alberti de Sancta Sofia* &c.
„ milleſimo ducenteſimo nonageſimo VI.
„ indictione nona. die XX. intrante apri-
„ li. Padue in monaſterio S. Antonii con-
„ feſſoris—Ibique dominus Petrus quon-
„ dam domini Petri de Guitardo de con-
„ trata pontis ſalaroti — preſentavit re-

ve-

„ verendo in Chriſto patri domino Hen-
„ rico Dei & Appoſtolica gratia Epiſcopo
„ Clugienſi infraſcriptas litteras ex parte
„ diſcreti viri domini Johannis boni Cu-
„ ſtodis & Vicarii Capituli Paduani Epi-
„ ſcopali ſede vacante, que litere erant
„ aperte ſigilate rubea cera, in quo ſigilo
„ erat ſculpitus quidam bos cum quadam
„ arbore ſupra literis dicentibus, que erant
„ in dicto ſigilo, S. Johis boni de Bovis.
„ Cum capite dictarum litterarum erat
„ quedam balota in qua erat quedam aqui-
„ la ſculpita. Quarum literarum tenor ta-
„ lis eſt. Venerabili in Chriſto Patri do-
„ mino H. Dei & appoſtolica gratia Epi-
„ ſcopo Clugienſi Joh. bonus Cuſtos & Vi-
„ carius Capituli Paduani Epiſcopali ſede
„ vacante reverenciam „ &c. Littere *Di-
miſſoriales* erant, h. e. publicæ atque ex officio. Datæ *Padue in Epiſcopatu die XX. aprilis none indictionis*. Hæc ex archivo Papafavii mei de quo paſſim in ſequentibus agendum eſt. Ex iis omnibus habes quo tempore Patavini Præſules inſignia familiæ ſuis ſenſim monumentis induxerint: ac Mabillonium ex integro tenes. At noſtri iam ſentiunt ex eo ſtemmate quod in nummo eſt ætatem Bernardi, quam ſub Henrico fingebant, procul abſcedere. Sin & num-

nummum ex Patavini Pontificis officina volunt, eum in annos ævi XIII. poſtremos reiicere debent. At iis adimemus hanc curam. Nunc reſtat de cognomine Maltraverſio. Si noſtros audis, ea Familiæ ſors. Alberto comiti Patavino filii erant Engulfus, & Maltraverſus. Ab Engulfo continuata comitum ſoboles; a Maltraverſo Maltraverſi cæperunt. Iidem ſic ſigna mutarunt. Alberto ceſſit antiquum familiæ ſcutum faſciis ad perpendiculum rubeis albisque ſex. Maltraverſus aliud a fratre ſcutum voluit colore croceum faſcia bifidum, quæ viridis erat, ab orizonte veniens. Hæc anno M. Venit autem filius a Maltraverſo Bernardus anno MXLIX. Patavinorum Pontifex; venit & Albericus abnepos anno MCLIII. militum Dux. Huic filii duo Guizolus & Albertus erant. A Guizolo Lucii Comites, ab Alberto Comites de Montebello fluxerunt. Sic illi. Quot verba tot ſtultitias. Audi ex charta quam Vincentiæ apud S. Petrum habui. „ Dum in Dei nomine in Civitate Vicen„ cia in domo epiſcopio ſancte Marie per „ data licencia domnus Litekerio epiſcopus „ in iudicio reſideret domnus Hubertus „ Comes iſtius comitatu Vicentino " Hæc quidem autographa eſt, ſcripta „ milleſi„ mo ſexageſimo ſeſto octavo die menſe

„ no-

„ november indicione quinta." Pariter autographa eſt altera e S. Felicis archivo. „ Milleſimo ſeptuageſimo ſeſto, quinto „ Kalendas aprilius, indicione quintadeci- „ ma. Conſtat me Ugicion comes comita- „ tus Vicentino & filii quondam Uberto „ itemque comite abitator in loco & fun- „ do que vocatur Muntebello, qui profe- „ ſo ſum ex nacione mea lege vivere Lan- „ gobardorum, accepiſe ſicuti & in pre- „ ſencia teſtium manifeſto ſum qui accepit „ ad te Uberti clerico ſancte ſedis Vicen- „ tine eccleſie germano meo, & eſt abita- „ tor in ſuprafcripto loco Muntebello." Nunc adde ſyngrapham ex Lyronenſe chartario apud Bacchinium lib. IV. pag. 164. In ea eſt „ Ubertus comes qui Maltraver- „ ſus vocor de Montebello filius quondam „ Uberti comitis:" anno MCVII. Sequitur ex archetypo majoris eccleſie Montisſilicis anno „ milleſimo centeſimo vie- „ ſimo ſecundo, duodecimo Kalendas au- „ guſti indictione quintadecima — Mal- „ traverſus Vicentinus comes filius quon- „ dam Widonis comitis, qui profeſſus ſum „ ex nacione mea lege vivere Longobar- „ dorum". Maltraverſus anno quoque „ milleſimo. C. triceſimo ſexto VI. Kalen- „ das februarii indictione XIIII." ſtabat ex autographis apud Canonicos. At ex iisdem ceſ-

ceſſerat anno „ MCXXX. octavo. III. Kal. „ iunii. indictione prima. die dominico, “ quo laudantur ii tres „ Guido, & Girardus, atque Albericus filii quondam Maltraverſi comitis. “ Ei præter hos Ubertus etiam filius extitit ex Prataliense chirographo. „ Ubertus clericus iam Maletransverſi filius anno Milleſimo. C. L. „ quarto. IIII. Kal. feb. indict. ſecunda. “ Qui mox *Padue Canonicus* audiit ex eorumdem Canonicorum tabulis anno Milleſ. C. XC. III. ſignandis. Ibi Petrus teſtis ait. „ Jam ſunt XXXV. anni parum plus vel „ minus, & vidi Ubertum de Maltraverſis Padue canonicum habitare in camera —“. Reliqua mitto. Tantum id noto. Rolandinus initio operis hæc habet. „ Contingit autem tempore hoc in partibus Paduanis nominatim in villa de Abano eſſe nobilem quemdam virum nomine Manfredum Riccum qui erat altus & potens —. Hic filiam habuit unicam nomine Cæciliam. Quo defuncto “ &c. Manfredus anno M.C.LX.VI. vivebat adhuc ex membrana Prataliensis aſceterii. „ Milleſimo centeſimo LX. ſexto, die nono octubris, indictione XIIII. conſtat me Mainfredum Apani accepiſſe a te „ domno Martino — Actum in Apano in „ domo domini Manfredi feliciter “. Idemque

que deceſſerat " ex autographo Canonicorum „ MC.LXVIII. indict. prima, XIIII. „ die exeunte madio". Quo lis erat „ de „ feodo quod olim fuit Manfredi de Abba- „ no". Pergit Rolandinus, eam, quæ fuerat Manfredi conjux, nupſiſſe „ cuidam „ Nobili unde poſtea prodiit proles de „ Maltraverſis in Padua". Facile eſt has nuptias in annum ferri M.CLXX. Nunc ſingula relegam. Fuit ergo domus olim de Montebello quæ Vincentinos comites dabat. Hubertus anno MLXVI. genti dux. Huic MLXXVI. filii duo Ubertus & Ugicion. MCVII. fertur ex eadem familia Wido. Filius huic Ubertus. Hic autem ſe Maltraverſum notat eodem M.C.VII. Deinde Maltraverſus apud omnes eſt. Eius etiam filii modo Maltraverſi, modo de Maltraverſis: item nepotes. Unus ex iis Vincentia Patavium migrat anno MCLXX. Vide quot errorum moles uno velut ictu concidant, & quo vere ſtatu Maltraverſium ſtemma ſit. Ergo qui nummum derivant a Maltraverſis, eum volunt vel ab iis qui Vincentiam, vel ab iis qui Patavium tenebant. Si primum, ſeculo ſaltem duodecimo cogendi ſunt: ſi ſecundum, decimotertio. Sic ex diplomate Cæſaris, ex clypeo numiſmatis, ex cognomine Maltraverſi nummum revocamus ab ævo Bernardi.

CAPUT IX.

De eodem.

Ut epocham huic aptem, tria noto: Primum ſic eſt. Nummus ipſe præfert annos ultimos ævi XIII. primosque XIIII. Formæ, lineamenta, colores ipſi, characteres, & omnia ſpirant eam temporis indolem. Nec eruditis inexplorata res erit; etſi melius hæc ſentias, quam probes. At certum eſt nummos qui vetuſtiores hoc ſunt, eſſe rudioris operæ; qui recentiores, eſſe majoris induſtriæ. Scilicet is aquilæ typus in vetuſtioribus impolitior eſt; ea litterarum ſpecies in recentioribus elaboratior eſt. Elaboratas ajo litteras, hoc eſt, corruptas; additis ad eas lineis & radicibus intortis, unde ſecuta eſt veteris ortographiæ clades, cui Gotico, cui Longobardo characteri nomen eſt. Ea primum codices tetigit; inde lapides: in numis ac ſigillis hoc ordine graſſata eſt. Ab anno MCCXL.circiter ad MCCCXXX. flexit aliquantum litteras, & calami quidem ductus at breviores egit: inde licentius uſa calamiſtris, ipſas aliquando formas dum ornabat ſuſtulit. Et quidem nec initio hujus ævi deerant corruptionis arti-

artifices, imo jam ſaxis omnibus ac membranis inſederant. Hinc & in numo primo C. verterunt in D: T. mutarunt in M. Sed hoc inter initium finemque ſeculi differt, quod quæ primum leviora fuerant, inde tolerabilia vix eſſe ceperunt. Quis e. gr. viceſimum ſextum numum ſine tædio legat ? quis nonodecimum, atque in ea tabula reliquos ? inde duodecimum ac decimum tertium ? Quis in area noni crederet I. ? I. rurſus in octavo eſt. I. pariter in ſeptimo. Sunt hæc ludibria ſcalptorum non litteræ. Cæpit hæc inverecundia medio circiter ævo. Nec ſilendum de Muratorio. Datis in Diſſertat. XXXV. *de Sigillis* utique ſigilla duo, nempe S. AZONIS DEI ET APLICA GRA ANCHONE ET ESTENSIS MARCHIONIS. Et S. ALBERTI MARCHIONIS ESTENSIS VICARII CIVITATIS FERRARIE PRO SCA ROMANA ECCLESIA AC MUTINE D. GENERALIS. Alberti ſigillum ſtatuit anno MCCCXC. quod bene habet. Azonis autem vel MCCVIII. vel MCCLX. vel MCCCVIII. quibus Azones eo titulo tres erant. Mihi nulla ex iis epochis placet, multoque minus priores duæ. Tertia non itidem. Quod in utroque ſigillo fere ſimilis eſt labor,

F 2 ar-

artificiſque modus ac litterarum ſpecies. At certa diſſimilitudo eſt operum quæ MCCC. circiter anno facta ſunt, & quæ circiter anno MCCCC. Quod in primis hoc novæ ſculpturæ vitium veluti naſcens, in alteris adultum eſt. Ajo de ſigilli ac numis. Præter eos tres Azo eſt quartus ex authentico quoque Papafaviorum *milleſimo trecenteſimo nonageſimo, indictione decima tertia, die veneris ultimo menſis decembris — in villa Merlarie — cujus proprium eſt Azonis Marchionis Eſtenſis vel magnifici domini Alberti Marchionis Eſtenſis*. Huic potius Azoni ſigillum cenſeas, & alteri, velut opificio eſt, ævo quoque par habeas. Hæc egeram; Botius autem meus municeps attulit ſigillum, quod in agris Monſilicanis effoderat. Erat opere excavato ſeu diaglyptico, velut hæc fere monumenta ſunt. Aream linea ſecuerat in duas partes; alteram circinus, alteram ſemiglobuli plures implebant. Erat inſcriptio S. ALBERTI IUD. DE MANTELLA. Quæ quidem litteræ adeo erant ſimiles iis quas in hoc numo vides, ut eandem ſeu manum, ſeu ſcholam referrent. Ego principiis meis hærens inſpecto, ſtatim ſigillo chronologiam dedi, qualem numo dederam; nempe vel exitum ſeculi XIII. vel ſequentis initium. Res ætate Alberti iudicis æſtimanda erat. In eam

ergo

ergo quæſivi meaque adverſaria excuſſi. Ceperam ab anno MCCCXXX. recurrens usquequo trahebat ea me characterum ſpecies. Anno tandem MCCLXXIII. hanc offendi notulam. Ea e Stephanenſibus autographis eſt. *Ego Baſilius — exemplavi juſſu domini Alberti iudicis a Mantella exiſtens in officio communis Padue in ſecundis quatuor menſibus poteſtarie domini Michaelis de Auro de Venecia Padue poteſtatis milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo tercio indicione prima, die quartodecimo exeunte Januario*, quod eſt, octavodecimo. Tunc vidi conjecturas meas in hiſtoriam verti. Jam certa eſt Alberti iudicis ætas; ætas quoque certa ſigilli eſt. Ex iis autem certa pariter ætas eſt nummi: quod eadem utrinque rationum momenta ſunt. Eum ego nec urgeam ante MCCL. nec poſt MCCCXL. Alterum quod noto ſic eſt. Scutum zona ſic ab orizonte traiectum Ducibus Auſtriacis eſt ſymbolum. Patet id quidem ſpectantibus inſignia gentis auguſtæ, quæ paſſim ſunt. Charta vero eſt *milleſimo trecenteſimo ſexageſimo quinto indictione tertia* menſe decembri, quæ laudat *quasdam litteras pergamenas in Theutonico ſcriptas illuſtrium principum Rudolphi Alberti & Leopoldi ducum Auſtriæ Germanorum ſuis veris ſigillis* inſtructas. Hæc autem diu ſigilla

verſat : ſic de ſecundo memorat. *Octo conſtabat* hemicyclis. In primo *galeam criſta Auſtrie* ferebat, *& clypeum dicti Ducatus*. In altero *clypeum Ducatus Karinthie in cujus una media parte tres leones: & alia pars medium clypeum Auſtrie Ducatus oſtentabat. In tertio Ducatus* Carnolie, *qui aquilam ſuper alas* &c. *Quarto comitatus Ferretis. Duorum piſcium imagines* habebat, *Quinto dicto clypeo Auſtrie occupato. Sextus ſemicirculus clypeum comitatus Habspurgk, qui leonis effigiem quaſi ad curſum diſpoſiti* reddebat. *Septimus comitatus Tyrolis, quem aquila quaſi volans occupabat. Octavus clypeum Ducatus Styrie, qui Pantheram* præferebat. Hanc edidit chartam. Bernardus Pez Tom. V. Theſaur. Parte III. Quæ ſequitur anecdota eſt ex chartario Perzini; qualem, velut & alias, obtulit Simon de Bartholomæis. Ea eſt privilegium Leopoldi Ducis Auſtriæ. *Datum in caſtro Tyrolis die jovis ante Sanctum Thomam*. MCCCLXXVI. Sic ex Teutonico latine reddas. Et abeſt Indictio, quod ex populari Germanorum conſuetudine eſt. Hæret autem chartæ ſigillum, cui litteræ circum LEOPOLDUS DEI GRATIA DUX AUSTRI. ET H.... nempe HARINtie. Quid in area? Quinque ſunt clypei; quorum qui princeps eam nummi zonulam fert. Secundus habet

bet leonem. Tertius ad perpendiculum bifidus hinc leunculos tres, hinc eandem rurſus exhibet zonam. Quartus aquilam dat, & quintus aquilam. Nunc, ſi monumentum monumento conferas, habes & eos Carnoliæ Tyrolis Habspurgi Charinthiæ clypeos, &, quem modo quærimus, Auſtriæ. Sic numo clypeum Auſtriæ concilias, & clypeo Auſtriæ ſeculum hoc, quo trahemus ipſum denique numum. Sed nondum finis. In Aula Zabarellæ, atque in Hiſtoria Urſati numus idem tres habet facies, mediam quæ crucem præfert; alteram quæ ſcutum, quale dedi, faſciolam trahens; tertiam quæ ſcutum liliis auctum ſex. Putabam ſcriptoribus iis obvios fuiſſe geminos numos eo quidem clypeo diſtinctos, cetera ſimiles. Ita de utroque quærebam. Quinque ad manus erant ex Vicodarzere Pivato Boſio Patavii, Arigonio Venetiis, Scoto Terviſii; ſextus e penu meo: ſeptimus a Muratorio vulgatur ex Dominico de Conradis; octavus e Papafavio ſcilicet Alexandro, nonus iterum e ſcriniolo meo, decimus e muſeo Lazara. Muſeum vero Lazara notatur in Aula quoque Zabarella. (pag. 113.) „ cernitur, *inquit*, clypeolus cum „ uno tantum traverſio prout comites „ Marſorum gerunt, & aliæ familiæ no-

„ biles diverſarum civitatum. Harum autem unam argenteam ipſe ſervo in meo „ muſeo, & eſt iſta; & in muſeo Lazareo aliæ inveniuntur „. Ergo muſeum quoque Lazareum tentavi. Sed hoc iamdiu deſiit. Ex eo tamen habui quasdam laminas æreis numorum typis inſculptas ac velut editioni paratas. In iis & omnes fere Patavinos, & hunc quem maxime volebam. Sed & in hoc & aliis omnibus uno tantum *traverſio* clypeus eſt. Lilia nullibi ſunt. Quid putarem? Falſone ab iis invectum ſtemma cum liliis? At nec apud Zabarellam nec apud Urſatum locus indicatus eſt unde numus iſte prodierit. Et aliunde vix dici poteſt quas ii tricas infarciant, fabulas nectant, ineptias ingerant. Octavus autem numus e Veronenſibus apud Muratorium præfert in area ſcutum hoc Auſtriæ, quod eſt aquila bicipite clauſum; de quo Muratorius idem, *Niſi*, inquit, *percuſſus hic numus fuerit poſtquam Maximilianus I. Auguſtus ſecundum Cameracenſis fœderis pacta Veronenſi civitate potitus fuit*, *eruditis Veronenſibus illius interpretationem commendo*. Ego hoc onere Veronenſes levabo. Ipſe numus apud Arigonium eſt. Subter humeros epiſcopi S. Zenonis habet hanc epocham 1516. Sic ille Dux Auſtriæ revera Maximilianus eſt, qui

qui Verona ceſſit anno MDXVII. die XV. januarii; ex Guitiardino. Par eiusdem numi typus Arigonii dono meus eſt, ut alii plures.

Tertium quod noto ſic eſt. Auſtriaci Duces Patavium tenebant anno MCCCXIX. Facti ſeries apud Cortuſios. Tom. XII. rer. Italicar. pag. 818. *Dominus Jacobus de Carraria* Patavinorum princeps *auxilio comitis Goritiæ* Scaligeros inhiantes urbi ſubmovere ſtuduerat. Is *a Comite* reſponſum ſic habuit. *Quod eum habere poterat defenſorem, ſi Paduam eidem conſignabat recipienti nomine Ducis Auſtriæ*. Nec ea Jacobo aut Patavinis ingrata res. Ergo legatus ab iis *Aleardus de Baſiliis*, *qui dedit dominium Padue comiti de Goritia recipienti nomine Ducis Auſtriæ MCCCXIX. IV. novembris*. Adi Muſſatum quoque lib. IX. de Geſt. Italicorum. Nunc id advertam. Quos huiuſce numi laudabam typos ab Arigonio, Vicodarzere, Pivato, Boſio, Lazara, Muratorio, Scoto, ſcrinioque meo, licet eandem teneant faciem, non eundem referre malleum. Qui proſtat in his tabulis e Vicodarzere eſt: eumque meus æquat. Huic ad clypeolum duo tanquam trifolia vides; apud Muratorium ſtellulas duas: apud Scotum ſtat hinc *o*, ſtat inde velut roſa foliis ſex: eaque pariter in Papafavio, pari-

pariter in altero meo. Quid apud Boſium? plus etiam diſcriminis eſt. Si quæris, unde ſic differant; obvia reſponſio eſt, typos hos iterum ac tertio quartumque repetitos. Si rurſus inſtas, unde repetiti ſic fuerint; id quoque videndum. Certe MCCCXIX. comes Goritiæ Patavio præerat; id conſtitit. Inde MCCCXX. Valſius excepit Goritium, velut ex iisdem Cortuſiis eſt. *Et ſic die V. Januarii in pleno arrengo dominus de Valſe nomine Ducis Auſtriæ recepit civitatis dominium.*

Cæſaris ille quidem Federici nomine partes
Fidus agens Patavum ſumpſit pro fœdere ſceptrum.

Muſſatus eodem libro. Rurſum MCCCXXI. Dux Charinthiæ ſucceſſit Valſio, pariter ex Cortuſiis. *Dux Karinthiæ ductus precibus Paduanorum a Duce Auſtriæ Paduæ factus fuit Vicarius generalis.* Id autem *die ſabbati V. ſeptembris.* Ergo tres Federicus huic urbi Præfectos inſtituit, primo Goritium, deinde Valſium, tertio Charinthium. Charinthius etiam *Vicecapitaneos* habuit ac *Subvicarios* ſuos Conradum de Oveſtagn, Hengelmarium de Villandres, Ulricum de Donesdorf, Ulricum de Faninberch apud Muſ-

ſatum

ſatum lib. XII. apud Cortuſios, & alios. Hinc ergo typi multiplices, & ea nummorum ſic iteratorum ſeries. Non quod hæc alias non poſſet habere cauſas. At nihil tam veriſimile eſt, quam Præſides eos ac Legatos, ut primum procederent, hos ordine percuſſiſſe numos; aut ſuis quosque cæptis auſpicia quærentes, aut populum aucupantes, aut *maxime Domino*, quod Muſſatus ait, *principali Federico* devotos. Huius initia recolens Muſſatus idem lib. IX. ſic ad Patavinos ſuos

— — Veniunt, inquit, *in bella Suevi*,
Totaque præſidiis armatur Stiria veſtris.
Urbs hæc Imperii dicetur REGIA magni,
Et ſecura ſuos ſervabit libera fines.

Age. Patavium hic *Urbs Regia*, quæ in numo *Regia Civitas*. Id etiam indicare fuit; ne noſtrates eo titulo præcipites irent, & annos æternos inveherent. Vide totum quantus eſt librum Muſſati XII. de G. Italicorum. Sic ſtetit Patavina res usquequo *Marſilius*, ex lib. IV. Cortuſior. cap. III. *iuſſit conſilium Paduæ congregari, in quo omnibus alacriter annuentibus eidem datum fuit dominium Civitatis MCCCXXVIII. die III.* ſe-

ſeptembris. Ea die *Griffus frater Hengelmarii Paduæ Poteſtas cum Theotonicis depoſitis armis claves Civitatis domino Marſilio reſignavit*. Ipſe receptas ab Auſtriacis ad Scaligeros tranſtulit. Tribus iis adnotatis epocham numi diu quæſitam hactenus inexploratam denique tenes, annum nempe MCCCXIX. usque MCCCXXVIII. ſub Auſtriaco Duce Federico Rege Romanorum Tertio.

CAPUT X.

Inſignia Carrarienſium.

EST apud Papafavios inclyta ſpectaculo gaza Carrarienſium gemmæ tabulæ membranæ toreumata codices lapides, & aurum argentumque ſignatum atque æs. Hæc Albertinus ex ea gente vir ita ſervabat, ut pro merito coleret; ita colebat, ut ad eruditionem nemini ſubduceret. Hoc ei ex indole nobilitatis, alterum ex acri iudicio fuit. Nam de virtute ejus qua ſemper domeſticam gloriam tutatus eſt, diſſimulandum puto. Is autem ea in me prorſus effudit; bibliotheca muſeo tabulario tamquam meis ceſſit; omnes conatus meos æque ac ſuos habuit: nunquam mihi patientia conſilio re defuit. Hæc & alia molien-

lientem ſuſtulit mors. Et ipſe velut e cœlo tactus inhorrui. Spero viri progeniem patriis, ut bonis, ita reſponſuram meritis. Namque parentum maxime talium benefacta æmulari ſolemnior hæreditas eſt.

In primis ille codicem dederat membranaceum, chartis auro minioque decoris annos vetuſtum ferme trecentos. Ipſe nummorum qui deinde ſunt Carrarienſium veluti clavis. Ibi quippe Carrarienſium ſtemmata ſunt, eorum quitenuere Patavium, Jacobi Marſilii Ubertini Marſilieti Jacobi Jacobini Franciſci Franciſci. Stemmata vocavi ; codex eos appellat *conos*. Ita enim præfert

Verſus conorum Patavi ſunt hic Dominorum
Quos genuit clara ſoboles Carraria rara.

Conos ait ; intelligit autem galeas & inſignia galearum, quæ viris Carrarienſibus uſui fuerant. Ea quidem perſequuntur & Gatari Pater ac Filius a Muratorio vulgati. ſed quæ ſunt apud eos paucis indicata verbis, hic & manu tenes & oculis probas. Tamen & hunc & eos jungam, quo ſit amplior ipſis auctoritas, utrinque commodata fide. Sic autem adhibeo Gataros. Andream ex editis fero, Galeatium e ma-

e manuſcripto chartaceo quem mihi deſcribendum ceſſit Alexander Papaſava ſedis Patavinæ Canonicus. Initio ſic habet. *In Chriſti nomine amen. Anno ab inchbarnat. D.N.I.C. M.CCCC.LXVI. adi XXV. de giugno. Ego Marchus Holiverio quondam magnifici domini Baldaſaris nobilli & cives Venetiarum explevi & ſchripſi hunc librum gratia Dei ad chontemplationem meam. amen.* Hanc vetuſtatem, credo, codices a Muratorio conſulti non ferunt. Deinde placet ea mihi qualis hic eſt Galeatii Patavinitas. Ipſa vere Gatarum exhibet. Hunc qui ſic mutarunt, ut in editis eſt, pro ingenuo hiſtorico adulteratum dederunt. Tertio tam ſæpe noſter aut ſupplet editos aut purgat, ut inde nova Gatari ſenioris editio parari poſſet, additis quidem aliis & hinc & aliunde monumentis. Hinc ergo ſtemmata Carrarienſium.

Prima ex eo codice Jacobi galea eſt. Habet in vertice binos currus velut ſtantes: aureæ litteræ ſunt ad oras I. atque A. quæ IAcobum reddunt. Inde verſus

En Jacobi inſigne Patavi qui ſceptra benigne
Carrigerum primus geſſit non laudibus imus.
Sponte ſemel ceſſit ſceptris, mox inde relectus

Voce

Voce fuit populi rurſumque ad roſtra
revectus.

Nunc ex Gataro. *Portava coſtui per cimiero uno elmo coverto de una binda bianca piena di cari roſi. Et in pie de lelmo doi cari roſi. Et ne la targa un caro.* Princeps MCCCXVIII. die XXIV. Julii. Ceſſit MCCCXIX. IV. novembris. apud Cortuſios.

Altera ordine Principum galea eſt Marſilii. Stat in ea Pardus, adſtant M. atque A. adſunt verſiculi

Carrigera lectus Patavi de ſtirpe ſecundus
Grandis ſe criſta texit Marſilius iſta
&c.

Sequitur ex Gataro. *Coſtui portò per cimiero una teſta con tuto el peto de uno lionpardo. — In targa bianca un caro roſo.* Princeps MCCCXXX. VII. die III. auguſti; ceſſit MCCCXXXVIII. die X. martii. Vide Cortuſios. Tertia eſt Ubertini. Maurum præfert alis aureis & cornibus aureis. item litteras U. ac B. verſus autem.

Ternus Ubertinus Patavorum carriger
Heros
Cornigerum geſſit Maurum trudendo
ſeveros.

Hinc

Hinc ex Gataro. *El cimiero de coſtui ſo una teſta, el peto de uno Saracino. Et la teſta del Saracino gera* [*cornuta di due corna d'oro*]. *Ne la targa bianca uno caro roſo*. Quæ clauſa ſunt anſulis in manuſc. deſunt. Princeps MCCCXXXVIII. die X. martii: ceſſit MCCCXLV. die XXVI. martii, pariter ex Cortuſiis.

Quarta Marſilieti. Leonem ſuſtinet, ac notas habet M. atque AR, hosque verſiculos

Quartus Herus Patavus Papaſavus Marſilietus
Carriger iſta conis portavit ſigna Leonis &c.

Ex Gataro quoque. *Portava el dito Segnor meſs. Marſilio Papaſava da Charara una ſtella nel petto de un lione azuro per cimiero, ſemenato tuto de peluzo doro. Et per lo ſimele ſeguiva tuta la banda de lelmo. Et ne la targa ſoa bianca portava una croxe vermeja. Et ne le do parte de quela gera doi cari roſi. & ne li altri doi leoni azuri ranpanti*. Princeps MCCCXLV. die XXVII. martii. deſiit MCCCXLV. die VI. maj. Conſule Cortuſios.

Quinta eſt galea Jacobi II. Serpentem gerit arrecto collo, criſtatum, rictu patulo, linguis triſulcis, medium I. atque A. litteris.

ris. Ea apud Gatarum deeſt; ubi tamen hi verſus & codici noſtro communes

Qui tenuit gratum Patavi quintus dominatum
Crine tulit criſtam Jacobus Dux plauſtrifer iſtam.

Vide quam hic melius quam in editis fluant. Optabat Muratorius in Præfatione ad Gataros Tom. XVII. rer. Italicarum ſingulis horum conorum verſiculis adhiberi medicas manus. Id ex parte facio, alia reſervo. Verſus hi probant apud Gatarum ne galeæ quidem ſeu coni defuiſſe mentionem. Sed eam librarii non viderint. Ceperat Jacobus anno MCCCXLV. die VII. mai; deſiit MCCCL. menſe decembri. Lege Cortuſios.

Sexta eſt Jacobini. Criſtatus & ipſa draco eſt. Hinc ad cervicem quatuor anguiculi pullulant additis I. atque A. verſibus etiam

Sextus in euganea lectus Dux plauſtrifer iſtis
Se Jacobinus erat ſolitus componere criſtis.

Et Gatarus. *Coſtui portò per zimiero una teſta*

teſta con el colo de una ſerpa; & per la ſchiena del colo de quella comenzando su la teſta & gera quatro teſte de ſerpe pizole — ne la targa gera un caro roſo nel campo bianco. Princeps MCCCL. die XXII. decembris; abiit MCCCLV. die XVIII. Julii. ſemper ex Cortuſiis.

Septima Franciſci galea Maurum pariter habet, ut Ubertini, cornibus atque alis aureis, ſeptemque litteras FFFFFFF demum verſus

Heros ſeptenus Franciſcus marte gerebat
Carriger hunc conum Patavi dum ſceptra tenebat.

Adhuc ex Gataro. *ordenò el Segniore a tuta la ſantaria da pie — ſoto doi penoni. Nel primo — era el zimiero del Sarazino in ne lo chanpo verde. Soto quelo la targa bianca con uno caro roſo* — menſe mad. MCCCLXXIII. Princeps MCCCLV. die XVIII. Julii; ceſſit MCCCLXXXVIII. menſe Junio. Vide Gataros.

Octava Franciſci junioris eſt. Ipſa quoque portat alatum cornutumque Maurum. Addas huic F. atque F. Ex Andrea quoque Gataro die 15. auguſti MCCCCIV. Franciſci vexillum eſt. *Pennone tutto verde col cimie-*

cimiere del Saracino , e la targa del carro. Tom. XVII. rer. Italicar. pag. 897. Princeps MCCCLXXXVIII. menſe Junio ; deſiit MCCCCV. At nulli verſus ad hunc conum. Credo quia nulli poſt Franciſcum ex ea domo Principes, a quibus Elogium. Charta mihi ex eodem Papafavio autentica eſt *milleſimo quadringenteſimo tertio indict. undecima die iovis undecimo menſis octobris. Padue in palatiis habitationum infraſcripti magnifici & excelſi Domini in anticamera a Cimeriis prope cameram Lucretie preſentibus* &c. Ex ea ſic habeo, fuiſſe *Cimmerios* hos aut galeas ſive conos de quibus res eſt, in aula Carrarienſium loco quemque ſuo poſitos; unde nomen atque Inſignia omnium ex ea ſtirpe Patavii Principum facile conſtarent. In eos intendere potuerat qui Codicem noſtrum ſcripſit ac pinxit ; aut ei certe Gatarus uterque non defuit. Hi vero iamdiu Carrarienſibus aſſueti ſemper hæc in oculis habebant. Alia ſimul habere poterant. Ita Carrarienſium galeæ ſunt.

Adde nunc clypeos. Currum ſemper habent. Eaque iam probata res. Id paſſim hoc capite Gatari ſuadent. In Codice quoque Papafavio ſingulæ galeæ ſingulos habent clypeos ita poſitos ut in vigeſimo primo nummo ſimul & in quarto vides, ubi ſupra Maurus, infra Currus

 eſt.

eſt. Ibi vero clypei ſemper albi purpureo plauſtro. Quam Gatari quoque ſpeciem delinearant; ac vetuſtior iis Jambonus Andreæ de Favafuſchis illud *ſcutum in cuius plano albo pingitur currus non ſtallatus cum temone* prætenderat. Ergo Carrarienſes inſignia duo prætulerunt, alterum in galeis, alterum in clypeis. Quod in iis perſonæ, quod in his familiæ. Quo titulo gemina quoque ſigilla iactarunt, unum galeæ par, alterum clypeo. Primum Franciſci II. ſigillum ſic erat ex authentico S. Stephani „ milleſimo trecenteſimo octuageſimo octa- „ vo indictione undecima. die iovis pri- „ ma menſis octobris. Padue in palaciis „ habitationum infraſcripti magnifici Do- „ mini in Camera a quadris &c. Magnifi- „ cus & potens dominus dominus Franci- „ ſcus iunior de Carraria civitatis & diſtri- „ ctus Padue &c. mandavit confici publicum „ documentum ſui pendentis ſigilli ad ſcul- „ pturam Saraceni cum ſimplici littera F. „ ab utroque latere munimine roboran- „ dum". Hoc erat ſigillum galeæ par; utrinque Ætiops. Id perſonæ. Sequitur ex autentico S. Petri. „ Milleſimo quadring. „ ſecundo indictione decima. die ſabbati „ ſeptimo menſis Julii. In camara Lucre- „ cie — Idem excelſus Dominus mandavit „ publicum confici documentum ſui pen-

den-

„ dentis ſigilli magni ad ſculpturam Plauſtri
„ cum duplici littera F a lateribus in mar-
„ gine munimine roborandum“. Hoc alte-
rum erat ſigillum ſimile clypeo. Currus
utrobique eſt. Id familiæ. Franciſci vero
primi primum dabo ſigillum ex authentico
S. Petri „ Decreto ill. principis magnifi-
„ cique & excelſi domini Franciſci ſe-
„ nioris de Carraria civitatis Padue pro
„ ſacro Romano Imperio Vicarii gene-
„ ralis ſigillato ſigillo ipſius magnifici do-
„ mini magno cere albe & rubee ad ci-
„ merium Saraceni cum litteris circum
„ circa dicentibus vel que ſic legeban-
„ tur, Munerat hoc ſigno Franciſcus Car-
„ riger omnes, pendente ad cordulam ſe-
„ ricis rubei, ſcripto in milleſimo trecen-
„ teſimo ſeptuageſimo ſexto indictione
„ quartadecima die iovis vigeſima nona
„ menſis maj“. Saracenum galea gerebat,
eundem ſigillo notabat. Hoc iterum perſo-
næ. Sigillum ſecundum ſic erat ex auto-
grapho Bradiolorum. „ Milleſimo trecen-
„ teſimo octuageſimo tertio indictione ſex-
„ ta. die mercurii quintadecima menſis
„ aprilis. Padue in palaciis *&c.* magnifi-
„ cus & potens Dominus dominus Fran-
„ ciſcus de Carraria heroum domus ipſius
„ Carrarienſis civitatis & diſtrictus Padue
„ ſeptimus Dominus & Capitaneus genera-

„ lis — mandavit — confici publicum do-
„ cumentum ſui pendentis ſigilli magni ad
„ ſculpturam plauſtri cum F. ſimplici lit-
„ tera ab utroque latere munimine roboran-
„ dum „. Pendet e membrana ſigillum purpureo plauſtro; circum reliquis fractis ea ſunt M...... HOC S..... FRANCISCUS CHARIGER.... Ea ex ſuperiore ſuppleas. Ergo currum clypeo, currumque ſigillo dabat. Rurſus id familiæ. Nunc ultra provehor ut ſigilla cuique Carrarienſi propria conſtituam Jacobino velut hydram; Jacobo II. ſerpentem; Marſilieto leonem; Ubertino maurum; Marſilio pardum; Jacobo I. geminos currus. Hæc ſingulorum; præterea plauſtrum quod eſſet omnium: velut in utroque Franciſco ſigillum galeæ ſigillum ſcuto par erat. Excipe de Marſilieto, cui clypeus erat non uno ſed duplici curru ac leone gemino. Cuique ſimile proinde ſigillum tribuere decet. Placuit hæc & de ſigillis addere. Primum quod inde firmatur ipſa tractatio de galeis. Secundo quia ſigillorum facies eadem plerumque nummorum eſt; unde Gatarus anno MCCCLXXII. die XXX. novembris eos maxime laudat Ungaricos decem *X. ducati d' oro*: quoniam *bollati del proprio ſigillo del Re*. Tom. XVII. pag. 115. Ex quo principio magnos habent progreſſus & qui de ſigillis

gillis & qui de numis inſtituunt, alteris iuvantibus alteros, & contra. Nobis certum eſt ſigilla Carrarienſium quæ deſunt ſuppleri nummis, & nummos ſigillis.

CAPUT XI.

De nummis Marſilii Ubertini Jacobini Franciſci ſenioris.

SIgna Carrarienſium dedi. Ex iis & nummos æſtima. Quos habui ſingulos in tabulas intuli tres. Eas ad calcem vides. Aliquos ex iis & Muratorius exhibuit, iique numero 7. 9. 13. 15. 17. 19. ſunt apud nos. At neſcio quo caſu fere in ſingulis aliter a vero ſeu legit ſeu credidit. Ego hinc ei litem non amplius intento, ne tali viro crebrius allatrem. Sed ea certe tractatio non paucos habet nævos. Hunc autem in iis vulgandis modum tenui. Uſus ſum Petro Monacho æris incidendi ſolertia iam probato, de quo litteratorum gens accepit ex eo quoque libro *Novelle della Repub. delle lettere* MDCC. XXX. VIII. 21. Junii. Ad eum attuli plures cujusque numi typos, ut quod in uno deerat, peteretur ex aliis. Harum quippe rerum curioſi norunt ægre dari

barbaricos nummos, qui ſervent primas artificum manus; maxime quorum fœculenta materies ætatem non fert. Ita pluribus ex formis unam cujusque typi faciem expreſſimus, eaque in æs translata eſt. Plures autem vel ex uno Papafavii muſeo duci poterant. Adde ex domeſtico; adde ex alio Papafaviorum ſcilicet Alexandri ac fratrum; dehinc ex Pivato Buſenellio Boſio Patavii; rurſus ex Arigonio Zeno Gradenigo Venetiis; item ex aliis atque alibi. Quæ monui quo pateat, & mihi quæ cura fuerit, ut hæc ex integro conſtarent; & quæ legentibus eſſe debeat, ut eadem editis ineditisque componant. Hinc ad nummum numero tertium, qui primus e Carrarienſibus eſt. In area ſerpens, habet ad collum litteras M. atque AR. ecce nodum. Si Papafavio codici ſtes, hæ MARſilietum reddunt. Sed ei ſymbolum non erat ſerpens. Ergo Marſilium. Sed nec ei ſerpens. Hæc unde concilies? De numo ne quæras: authenticus eſt. At dubitandumne de geminis iis galeis? Ad leonem Marſilieti verſiculus eſt

Carriger iſta conis portavit ſigna leonis.

Inſcriptio ſignumque conveniunt. Ad pardum Marſilii titulus eſt

Grandis ſe criſta texit Marſilius iſta.

No-

Nomen ab re diſcors. Criſta quippe non de feris, ſed de ſerpentibus eſt. Hi verſus autem licet inepti proprietatem ſervant in deſcribendis quos aiunt conis. Ergo fueritne Marſilio ſerpens, ut nummus habet, ut verſus indicat? Sed ei demere pardum contra fidem tot, quos inſpexi codicum, vix audeam. Et tamen quidquid præter hoc reponas, trahit negotium, non conficit. Tertium vero Marſilium Gatari Cortuſiique dant, eumque Franciſco ſeniori fratrem. Dant & quartum Gatari, nempe iuniori Franciſco filium. Sed nec iis quidquam eſt cur certo nummum hunc deputes. Marſilio magno *datum fuit dominium civitatis* anno MCCCXXVIII. die III. ſeptembris, ut eſt apud Cortuſios. At hoc in ſpeciem. Tunc enim vere Patavium ceſſerat ad Scaligeros occultis utrorumque conſiliis. Et *dominus Canis* utique novus Patavinorum princeps urbem hanc *die X. ſeptembris ingreſſus eſt* ex iiſdem Cortuſiis, ac Muſſato. Quia tamen intererat pauculos eos dies putari Marſilium revera principem, potuit aliis principatus indiciis addere monetam; potuitque tunc habere caſſidem non pardum, ſed ſerpentem qui transferretur in numos. Hæc pono non ut quid ſtatuam, ſed ne quid ſileam. Quod certum. Nummus eidem Marſilio coævus eſt. Id

præ-

præſtare poſſum. Quartus eſt Ubertini cornuto atque alato Mauro. Cornuti cauſam Gatarus exprimit vitiatam a Scaligeris Ubertino conjugem. De qua pariter in *Fragmentis* apud Muratorium Tom. III. *Antiquitat.* pag. 287. Sub eo principe ſi non conditum certe renovatum eſt ſtatutum, quale quidem exhibet ſtatutorum codex e bibliotheca Sancti Franciſci pagin. 312. M.III.XXXIX.

„ Statutum conditum MCCCXXXVIIII.
„ Statuimus & ordinamus quod pro quolibet pondere marchi, quod, ſicut eſſe deberet, non reperietur ad punctum; quod evenit ſepe propter operationem marchorum, hic modus & forma ſervetur. Videlicet quod ſi pondus medii quarterii uncie erit quarta pars unius denarii parvi minus in pondere, vel ſi pondus uncie integre erit unus denarius parvus minus in pondere, vel ſi pondus duarum unciarum erit unus denarius & medius parvus minus in pondere, vel ſi pondus quatuor unciarum erit duo denarii parvi minus in pondere, vel ſi pondus octo unciarum erit tres denarii parvi minus in pondere quam ad punctum deberet eſſe; tunc & quolibet iſtorum caſuum ille vel illi cui vel quibus reperta fuerint dicta pondera minus,

ut

,, ut dictum eſt, condemnetur in ſoldis
,, viginti parvorum pro quolibet, & qua-
,, libet vice; vel minus ſecundum qualita-
,, tem facti & perſone arbitrio domini Po-
,, teſtatis ,, & cetera. Notanda gradatio ponderum: magis autem *quarta pars unius denarii parvi*; de cuius uſu dictum cap. VI. dicendum infra. De pondere marchi recurret mentio cap. XV. Nummi quintus & ſextus a Jacobino ſunt. Ibi ſerpens additis ſerpentulis. hoc Jacobini ſymbolum. Septimi formas habui duas ferme pares; at non easdem. Ex iis hanc vulgavi. Sedentem præfert epiſcopum; dextraque geſtat urbem, ſiniſtra lituum. proxima P litterula eſt. In altero quem minime vulgo, ſtellula eſt. in ambitu S. PROSDOCIMUS. ex alia parte CIVIT' PAD' Stat in area crux. Huic ad inferos angulos duo currus; ad ſuperos I. A. Vidimus ex iis litteris in codice Papafavio ſignari IAcobos tres. Et mihi currus hi duo ſic ſtantes diu de Iacobo I. ſuaſerunt; cuius galeam duo currus urgebant. At in re dubia timui ne mihi blandirer, ut aut nummo plures annos, aut monetam pluribus inde principibus darem. Quare ultimum ex iis vocavi; non tamen alios amovi. Sit ergo nummus iſte Jacobini. De quo ſuſpicionem fecit & I. littera, quam ſi iungas I.

litte-

litteræ numi ſequentis, eundem in alterutra ſentis artificem. Quæ cauſa eſt, cur ipſum quoque nummum huic principi credam. Sed cur octavus idem nummus eſt Jacobini? Dicam. Primo quidem ex eo indicari & Jacobum I. & Jacobum II. & Jacobum III. Deinde, mihi placere III. ex coniectura rurſus alia. Inſpice ſequentes nummos tres. Hi pares alteri ſunt, ac tantum diſtant, quod in his eſt F. Hæc certe Franciſcum dat. Hic autem Jacobino proximus imperio, quin ex Cortuſiis etiam conſors, licet *ſub* eius *cuſtodia*. Leg. lib. X. cap. V. & lib. XI. cap. IX. Gatari conſentiunt. Ut ergo pares imperio, ſic pares haberi poſſunt iis nummorum typis. Eaque ratio eſt ut ex ea F. Franciſcum non ſecundum ſed primum legam. Diximus etiam cap. VIII. nimios I. litteræ cincinnos olere non initium ſeculi quo Jacobus I. ſed medium, quo reliqui duo. Sic dum meliora ſuccurrant, hi quinque nummi poſitas tenebunt ſedes. Tres ultimos adhuc enarro. Qui primus, eorum maximus; alter huic medius; huic tertius. Quid ſi denarium in primo, medium in ſecundo, quartam denarii partem in ultimo ſupputes? hæc rurſus ex coniecturis. At mihi ſingula manibus oculiſque volventi probabiles ſunt. Ergo nongenti ſexaginta numi, qualis undeci-

decimus eſt, libram vel parvulorum vel æreorum facerent. Nummi quatuor 8. 9. 10. 11. a Papafavio abſunt. Octavi typos duos obtulit Arigonius, alterum ceſſit. Nono, decimo, atque undecimo dedit utendum Com. Franciſcus de campo S. Petri. Nec ſilendum decimi typum haberi argenteum quoque apud Arigonium. Præterea nonus & apud Monſilicanos iſtos eſt; nec meminiſſe iuvabat.

Eſt in duodecimo ac decimo tertio FRANCISCUS D. CARARIA, ſeu FRANCISSCHUS D. CARARIA SEPTIMUS DUX PADUE. Franciſcum I. certo teneas. Hic *heros ſeptenus* eſt e Codice Papafavio. Et chartam vidimus antea *milleſ. trecenteſ. octuageſim. tercio. indict. ſexta, die lune decimo nono decembris*. Ex qua *Franciſcus* idem *de Carraria Heroum domus ipſius Carrarienſis civitatis & diſtrictus Padue ſeptimus dominus & capitaneus generalis* eſt. Utriusque nummi faciem par implet imago. Quæ paſſim credita ſphinx. Ea vir Ætiops, item Saracenus, item Maurus. Hunc I. Franciſci conum galeamque novimus ex Papafavio, ex Gataris, atque ex *decreto* principis eiusdem Franciſci ſenioris anno *mill. trec. ſeptuag. ſexto indictione quartadec. die iovis vigeſ. nona menſis maj*; addito *ſigillo ad cimerium Saraceni*,

quod

quod ſuperiore capite vidimus. Eæ litteræ quæ Mauris adiacent, FF. ſunt, non A.A. vel RR. ut noſtri putant. Horum nummorum typi fere ſunt ærei. Sed & plumbeus apud Papafavium eſt. Argenteum quoque Muratorius indicat ex Valeſio. Eum propterea groſſum Patavinum dicas, unde neſcio quid ex autographo Prataliensis archivj *mill. trec. ſexag. nono ind. ſeptima. die lune quinto menſis febr. Padue — dando pro qualibet renovatione groſſos duodecim in moneta uſuali Paduana*, *&* *non aliud*. Adi nummum qui 22. in tabulis. In eo Saracenum pariter habes, ac circum ſeptenas F. At & ſenior Franciſcus ex codice Papafavio conum Saraceni ſeptem litteris F. ornat. Ei nummum propterea deputes. Alios eodem fere typo præ manibus habeo, quos aut quatuor F. aut etiam ſex obtinent. Eos ipſi Franciſco cenſeas. Addas iis ex occaſione nummum quoque 21. qui Maurum duabus F. medium tenet. Huic autem ferme pares, etſi non prorſus iidem ſex alii ſunt, ubi duæ ſimiliter F. unicus ubi ſunt RR. Hos omnes ab eodem principe ducas. Eſt quidem Saracenus & in ſecundi Franciſci cono. Sed cauſa ſenioris hic potior eſt. Ac demum volui nummos omnes eodem ſymbolo factos in unum cogere. Nunc id reſtat.

ſtat. Nummum quartum Saraceno pariter ac alii notatum dedimus Ubertino. Cauſa fuit, quod & is ex Papafavio *cornigerum* gerebat *Maurum*. Sed nondum reddita ratio, cur Franciſcum legeremus in iis, in hoc Ubertinum. Modo ſic habe. Unus hic fere ex auricalco eſt, alii ex ære: nullas hic F. habet, alii ſemper habent: hic ornatum, velut eas in ambitu palmas, a ceteris alienum præfert: item currus alio prorſus opere eſt: denique alii & ſibi ſimiles invicem ſunt, & ſimul omnes ab hoc differunt. Ea nos inter hunc atque alios diſtinguere monebant. Huc & 18. nummum traho. Quem rurſus e moneta primi Franciſci quam ſecundi malim. Cauſa cur malim pariter ex inſignibus eſt. Inſignia Patavinorum primo regnante ſic erant anno MCCCLXXXVII. menſe martio *Bandiera del comun de Padoa, zoè la croxe vermeia, & nelli quatro campi bianchi gera uno caro roſo e una croxe roſa*. Gatarus apud nos, & in editis pag. 579. Sed regnante ſecundo, Patavinorum vexilla ſic erant anno MCCCCIV. menſe auguſto. *La gran bandiera del popolo ch' è la croce roſſa in campo bianco, e per ciaſcun quarto l'arma del carro*. Gatarus Tom. XVII. pag. 897. Conſule nummum res acta eſt. Eum, velut omnes alios a Papafa-

paſavio habui. Alterum ipſe teneo. Tertius apud Aiolum eſt, monente Scoto. Redeo ad Gatarum, ſcilicet ex manuſcripto pag. 34. ad annum MCCCLXXVIII. die *XVI. de ſetenbre. zonſe in Padoa el nobele Chavaliero, zioè el gran Conte maeſtro de la mateſta del Re de Hongaria con 600. Hongari con doe carete carge de piaſtre de argento, & una carga doro.* Quæ regio nomine principi Franciſco ceſſerunt. Ipſe nummos ex iis fieri iuſſit. Opus IIII. Viri curabant. *El Checo da Lione maſaro del teſoro del Segniore, Franceſco Turcheto referendario del Segniore, Galeazo Gatari texauriero, Brocardo canbiadore & maiſtro de la zecha.* Hi genera nummorum tria ſignarunt. Primum eſt *moneda doro la quale valeva ducato mezo. El cunio de queſta gera da una parte uno caro; dintorno gera ſcrito* FRANCESCO DA CHARARA. *da laltra parte ſan Prodocimo; ſcrito datorno* PROTETOR PADUE. Alterum *fo chararexe, che una de queſte monede valeva ſoldi quatro. El cunio de queſta gera da una parte el caro; intorno gera ſcrito* FRANCISCUS de CHARARIA. *da laltra parte ſan Daniele.* Tertium *gera Chararini. Da una parte gera el charo; intorno ſcrito* FRANCISCUS DE CHARARIA. *da laltra parte ſanto Prodocimo; intorno ſcrito* SANTUS PRO-

DO-

DOZIMUS. *e valeva ſoldi doi l'uno*. Mox adiicit, confectis integro menſe nummis, a Principe iuſſum die XIIII. *de ſetenbre, chel foſe fata una chrida ſul palazo, & ſu tute quatro le ſchale, che li ſoldi Veniziani no ſe ſpendeſe piu che per diexe dinari luno*. Idque actum. Diu ſudavi hic dum laudatos a Gataro nummos editis comparo. Nec, puto, profeci. Certus error eſt in die ſeu XVI. ſeu XIV. ſeptembris. Et tamen omnes a me conſulti codices eo recidunt. Et in aliis ex integro concordant. Eos apud Papafavium legi numero quinos aut etiam plures. Et apud Marchion. pariter e Papafabis, apud Comit. de Leoniſſa; denique geminos apud Guill. de campo S. Petri: præter hunc noſtrum qui reliquis antiquior eſt; ac vulgatos. Et in Additamentis ad chronicon Cortuſiorum Tom. XII. rer. Italicar. pag. 985. ad annum hunc MCCCLXXVIII. *dì X. del meſe di ſettembre el gran Conte — venne a Pava con V. cento homeni d' arme; e menò con se tre carrette cargade de piaſtre d' arzento*. Vides quot varient in hoc uno fruſtulo. Sed non ei fidendum præ Gataro.

CAPUT XII.

De Ducatis.

TRes ait numos anno MCCCLXXVIII. cuſos ; argenteos duos , aureum . Vide, ſi non ii tres uno continentur autographo quod eſt Marci de Guarnerinis; hoc autem in publicis tabulariis. *Die martis XXVIIII. octobris* 1398. *Padue. Baldus de Bonaſariis* accepit *in ducatis auri carrarinis argenti & carrareſiis libras octuaginta* denariorum. Damus in tabulis & nos aureum num. 14. cujus a Papafavio typos tres, alium a Comit. Ant. de Capite vaccæ. Sed hic obſtant duo. Primum quod a Gataro laudatus habuit *Protector Padue;* noſter habet *civitas Padua*. Deinde quod ille medio ducatui par erat ; noſter integro ducatui ſive *zecchino* par eſt; idque trutina probat. Utraque difficultas eludi poteſt. Quoad primam. Semper in hiſce nummis eſt *civitas Padua* velut in primo ſecundo ſeptimo nonodecimo vigeſimo atque aliis. Ergo ſic haberi potuit in nummo qui laudatur a Gataro. Sed hic, inlato nomine *Sancti Prosdocimi*, ſtatim poſuerit *protector Padue*, conſuetudine quadam qua *Sanctus Prosdocimus protector Padue*

due in ore Patavinorum eſt. Sic mutari potuit inſcriptio. Quoad ſecundam. Fieri potuit ut quo tempore cudebantur alii medio ducatui pares, cuderentur & iſti numero pauciores modulo maiores; idque velut ad pompam decusque monetæ. Quibus poſitis ipſe numus in annum hunc 1378. ferri poteſt. Adde ex authentico Bradiolorum *mill. trec. octuageſ. ſeptimo inditione decima die mercurii penultimo menſis ianuarii Padue.. Pro precio ducatorum quinquaginta boni auri & iuſti ponderis, & librarum trecentarum & vigintiquinque monete argentee Paduane*. Si, ut *argentea*, ſic *aurea* quoque *Paduana* eſt, habemus hic monetæ Patavinæ ducatus, hoc eſt, nummum hunc quartumdecimum. Melius etiam ex codice Marci de Guarnerinis MCCCLXXXVII. *ind. X. die ſabbati XXVI. ianuarii Padue. Precio librarum mille parvorum quos recepit — medietatem in ducatis auri boni & iuſti ponderis, & medietatem in carrarinis argenti*. Quod certum, Patavini vel anno MCCCLXXVIII. numos aureos excuderant. Id factum libertate temporum, qua ſibi principes ac populi fas eſſe putabant, ut aurum quoque ſuis ipſi monetis inveherent. Exculptam inde pecuniam alii alio titulo nuncupabant. Extremis autem barbariæ ſeculis invexere florenos, adhibuere

ducatos. Florenos a lilio Florentinorum, ducatos ab Duce Venetiarum. Non quod hæ tantum monetæ numos huiusmodi facerent; ſed hæc erat appellatio frequens, & ad populi genium. Benvenutus etiam de Imola in commentariis ſuis ad Dantem vulgatus a Muratorio Tom. I. antiquitat. pag. 1134. dum probare vult omnem eſſe pecuniam ſigno peculiari notandam, præfert harum tantummodo civitatum monetas; *ſicut*, inquit, *Baptiſta ſculpitur in floreno Florentinorum, & Sanctus Marcus in ducatu Venetorum*. Quæ reliquis fama præſtabant, eas maxime celebrat. Aliorum vero locorum florenos, item ducatus ii memoravere, qui de utrisque commenti ſunt; aliosque narrare poterant. Habes apud Muratorium quoque Tom. II. pag. 762. *fiorenum ſive ducatum* notis his additis R. D̄Ī. G. P. AVRA. De quo *quis*, inquit Muratorius, *hic princeps? Suſpicor tamen pertinere poſſe ad aliquem ex principibus Arauſionenſibus. Nam Arauſio ſeculis barbaricis appellata fuit civitas Auraſica nunc indigenis Aurange, & Gallis Oranges*. Adde & *Orengia* ſeu gallica pronunciatione mavis *Orangiam*. De cuius aut ducatis aut florenis hæc apud nos extant ex allato codice Marci de Guarnerinis. *Notum ſit quod*

ego

ego Amedeus de Cheynay miles tradidi Franciſco de Curte quandam corrigiam doratam argenti, *& certam ſummam cutellarum & cuparum argenti*, *quas mutuavi a Petro Gerlex. teſaurario domini Comitis Sabaudie — Item tradidi ſibi quatuor viginti* (ſcilicet octuaginta) *francos auri*. *Item quinquaginta florenos boni auri de Orengia*. Nunc florenos AVRAngiæ certo tenes: & ille prænotatus R. littera Princeps, unus e Raymundis eſt Auraſicæ quondam dominatis, ut idem Muratorius adnotat. Ac floreni nomen inaudiit anno primum MCCLII. quod Ricordanus habet; *menſe novembri*, quod Villanius adſtruit; eratque precio *viginti ſolidis;* octo ex iis unciam auri dabant. Tom. VIII. ac XIII. rer. Italicar. valuitque apud Venetos anno MCCLXXXIII. circiter octodecim groſſos, ex documento quod Carlius exhibet in exercitatione ſua de numis Aquileienſium, Tom. XXV. Caloierianæ collectionis. Ita enim habet. *Tempore ſereniſſimi ducis D. Johannis Dandulo MCCLXXXIII. die ultima octobris capta fuit pars*, *quod debeat laborari moneta auri comunis videlicet 67. pro marcha auri*; *tam bona & fina per aurum vel melior*, *ut florenus*; *accipiendo aurum pro illo pretio quod poſſit dari moneta per decem & octo groſſos*. Hæc auſpicia Venetæ monetæ cui iam

ducato nunc zecchino nomen eſt. Ex eo documento compertum eſt etiam Venetos ducatos æſtimari groſſos octodecim; groſſos inquam Venetos quibus ab anno MCCXC. ad MCCC.XVIII. duos adſtruximus ac triginta denarios. At eodem MCCXC. nonnihil auctum erat floreni precium, ſcilicet ſeptem denariis, ac fortaſſe plus ex autographo Canonicorum *mill. ducent. nonag. indictione tercia die ſabati quarto intrante februario Padue — Rainucius accepit a* Bernardo præſule Patavino *trecentos florenos auri computato unoquoque floreno groſſis decem & octo Venetis & denariis ſeptem parvorum*. Ex quo ducatus etiam Veneti precium æſtimes aliquanto ſcilicet plus iisdem florenis.

Inde ſi ferimur in hæc tempora quæ Patavinis etiam florenis aut ducatis accommoda ſunt, erit evidens anno MCCCLXXXVIII. ſic & florenos & ducatus æſtimari ſolitos, ut in aſſignandis rerum preciis æquo cenſerentur exagio. Conſtat ex Chronico Placentino quod Muratorius edidit Italicor. Tom. XVI. pag. 579. & Tom. II. antiquitat. pag. 318. *Nunc*, inquit Chronici auctor, h. e. MCCCLXXXVIII. *fiunt per homines & dominas Placentiæ ſumptuoſiſſimæ expenſæ in victu & veſtitu — Qui drappi*

de

de grana vel de veluto vel de auro vel de aurato vel de ſerico conſtant pro uno Cabano vel barilloto vel pellarda a florenis XXV. auri usque in florenos ſive ducatos LX. auri. Notat id etiam Victorius; at non ſine ſtomacho. *Florenus*, inquit, *quandoque ducatus & ſcutum ſimiliter nuncupatur. Inſcite, ut aſſolet. Etenim pondus alterius ab altero valde diſcrepat*. Apud Muratorium Tomo II. antiquit. pag. 694. Certe diſcrepabat apud Aquileienſes. Id enim colligitur ex diariis Ambroſii de Turre Canonici Aquileienſis & Antonii Patriarchæ ab ærario; de quibus apud Carlium pag. 125. 127. 132. 141. Nam de florenis hæc habet anno forte MCCCXCIX. *Recepit florenos viginti unum in ratione LXIII. denariorum pro quolibet*. Hæc autem de ducatis. *Recepit*, inquit, *ducatos quinquaginta in ratione LXIIII. denariorum pro quolibet*. Uno denario floreni diſtabant a ducatis. At aquileienſe denario. Quod etiam adnotes. Aquileienſium quippe denarii non iidem Patavinis. Habe ex Fontanino de *Masnatis* eas litterulas, quas *Nobili viro domino Johanni de Rabatta honorabili capitaneo Goritiæ* inſcripſit *Zenobius monetarius*. *Noveritis*, inquit, *dominum meum dominum Antonium Patriarcham Aquileienſem modo noviter mutaſſe monetam videlicet ſingulum*

denarium pro quattuordecim parvulis, & ſolidum pro duodecim parvulis. Datum Utini. 14. aprilis indict. 7., quod eſt anno MCCCLXXXXIX. Nam toto eo ſeculo Patriarcharum numos habuiſſe quattuordecim parvulos audiebam recitante Bernardo de Rubeis. Ipſe novum opus in has Aquileienſium monetas apparat. Et hoc erat in eruditorum votis. Nam paucos eo criterio doctrinaque ſcriptores habemus Itali. Nunc Aquileios iunge Patavinis, erit evidens hic etiam diſtare florenos a ducatis. Eſt in publicis ſcriniis autographum *Zilii de Calvis* anno *milleſimo trec. octuageſimo octavo. indict. undecima. die dominico vigeſimoquinto menſis octobris Padue in Cancellaria Magnifici — Turchettus dixit ſibi bene ſolutum a magiſtro Jacobo de ducatis nonaginta auri & ſold. LX. parvorum in quibus tenebatur eidem* Turchetto *pro parte unius debiti, ſeu depoſito; in quo magiſter Victor* &c. *erant obligati in libris ſexcentis ſexaginta duabus ſoldis decem parvorum, quas in ducatis auri eidem reſtituere tenebantur ad rationem librarum trium ſoldorum tresdecim pro quoque ducato, prout in inſtrumento depoſiti ſuper inde confecto milleſimo trecenteſimo octuageſimo ſeptimo die veneris XIIII. menſis iunii plenius continetur*. Hic ducatus apud nos exhibet ſolidos

dos ſeptuaginta tres. Et florenus Aquileiæ dederat denarios ſexaginta tres. Ii ſolidi reddebant parvulos octingentos ſeptuaginta ſex; hi denarii conficiebant parvulos octingentos ſeptuaginta duos. Ergo florenus a ducato ſex diſtabat parvulis. h. e. maior erat ducato parvulis ſex. Sed calculus hic mirum quas habeat ſalebras. Nam nec certum eſt Aquileienſium parvulos idem fuiſſe Patavinis. Deinde certum eſt anno MCCCLXXXXIX. Patavinorum ducatos alio fuiſſe precio, quam tribus & ſeptuaginta ſolidis. Ex uno codice Marci de Guarnerinis aperta res erit. pag. 88. „ Die lune primo iulii „ 1398. Recepi per manus Florii de Brethenorio ſocii mei de maſſaria ſeu theſauraria Lodoici a paghis & Riprandini a caligis ducatos duos auri in auro in ratione librarum IIII. ſolidor. X. „ pro quoque, & ſolidos decem in carrareſiis pro ſolutione paghe mee januarii „ proxime preteriti". Deinde pag. 137. „ Die martis XIIII. octobris 1399. indict. „ VII. Padue in curtivo curie magnifici „ Domini Padue. Pro precio ducatorum „ tercentorum auri quod precium & quos „ ducatos *&c.* Et dixerunt valere dictos „ ducatos in ratione librar. IIII. ſolidor. „ X. parvorum pro quoque ducato". Tum

pag.

pagin. 168. „ MCCCC. indict. VIII. die „ martis VI. iulii. Hic ad bancum can- „ cellarie. Preçio librarum centum & qua- „ draginta parvorum quos vir nob. Johan- „ nes Henricus quondam Palamidexii de „ Vitalianis habuit in ducatis auri in au- „ ro in ratione lib. IIII. ſol. VIII. pro „ quoque ducato, & libras III. ſol. XII. „ parvorum in moneta“. Sequitur ordi- ne temporum „ Die ſabbati primo ianua- „ rii MCCCC. primo ind. nona Padue. „ nobiles viri *&c.* confeſſi fuerunt accepiſ- „ ſe in dotem ducatos ducentos ſeptuagin- „ ta auri in auro boni & iuſti ponderis in „ ratione librar. IIII. ſolidor. X. pro quo- „ que ducato“. Mox pag. 185. „ Die do- „ minico primo mai indict. nona. Padue „ in camera ſtipendiarie magnifici domi- „ ni. Jacobus Lanarius accepit in depoſi- „ to & ſalvamento ducatos ſexaginta no- „ vem auri in auro boni & iuſti ponderis „ in ratione librarum quatuor ſolid. XII. „ pro quoque ducato „. Sic ergo pretia ducatuum apud nos erant, unde nihil ad Aquileienſium calculos. Alia deinde du- catuum comparatio nobis eſt ad *marcheſanos* ſolidos. Exhibet *marchiſanos* & Cangius ad vocem *marcha*, pariter ad vocem *marchi- ſani*; ſed alii erant a noſtris. Hi cude- bantur apud Ferrariam in moneta Mar-

chio-

chionum; de quibus ex autographo ad D. Antonium. „ Mill. trec. nonageſ. quinto „ indict. tertia. Venetiis. Guillelmus de „ caſtro Barco fecit ſuum procuratorem „ ad exigendum a Jacobo de Padua libras „ ſeptuaginta quatuor & ſolidos quinque „ marchiaſorum monete Ferrarienſis". Ergo Patavini ſic exigebant ducatos ſuos ad marchiſanos numos ex publicis ſcriniis „ milleſ. trecenteſimo nonageſ. quarto in- „ dict. ſecunda die lune vigeſimo nono „ menſis iunii. Padue in palatiis". Principes Atheſtini debebant Carrarienſi „ ſummam ducatorum viginti trium millium „ quadringentorum triginta octo auri & „ ſoldorum viginti ſex marcheſanorum". Solverunt autem „ ducatos quatuor millia ſexcentos octuaginta ſeptem auri & „ ſoldos viginti ſeptem marcheſanos & „ denarios octo & quintos duos unius „ denarii ad rationem ſolidorum triginta „ ſeptem cum dimidio marcheſanorum „ pro ducato". Factum id aiunt „ pro „ quinta parte totius ſupraſcripte ſumme „ ducatorum viginti trium millium qua- „ dringentorum triginta octo auri & ſo- „ lidorum viginti ſex marcheſanorum „. Vidiſti *quintos duos unius denarii*. Quos ſi non mente ſed manu tractabant, habes alias libræ denariorum ſectiones mille

le ducentas. Nam dictionis ſeries eos ex parvulis eſſe docet. Sed modo nos tenet obſervatio *ſolidorum triginta ſeptem cum dimidio marcheſanorum pro ducato*. Cum tamen non liqueat de vero marchiſanorum precio, nec ipſa ducatorum cum iis comparatio quidquam eſt. At eos rurſus cum aliis conferre poſſumus ex tabulario caſtri de Alto quod eſt in Tridentinis montibus apud Telvum ſub epiſcopatu Feltriæ. *mill. tricent. LXXXXVII. indicione quinta die veneris XXI. menſis ſeptembris. Ego presbiter Henſelmus gratis mutuavi Antonio dicto del Catelag de Telvo VII. ducatus auri ſcilicet V. ducatos in auro, & reliquos duos in moneta ſcilicet XXXVIIII. groſſos pro ſingulo ducato*. Ducatus ergo tricenis erat ac novem groſſis. At horum quoque groſſorum ſupputatio abdita eſt. Ac proinde nihil ex iis ad ipſos ducatos. Ea quidem notula eſt ex autographis Henſelmi libellis. Eos autem totumque chartarium, præterea bibliothecæ codices, aliasque benevolentiæ dedit notas Eva Roſa *Baroniſſa vidua de Buffa nata Comitiſſa de Wicka domina caſtri Alti montisque Lilii atque Haidem &c.* præter hos aliis auctior ingenii morumque titulis. Hæc porro nos ex ineditis hæc ex finitimis in exemplum deduximus, ut certum ſit huiusmodi ducatuum ſupputationes

nes eſſe penitus incertas. Alia petas ex aliis. Id tamen attendens, quot monetæ ſunt fere tot eſſe nummorum leges. Extrema Carrarienſium re marcha quæ dicitur auri valebat octo ducatos: ut ex Polentono notabam „ milleſimo quatricente„ ſimo quinto indict. terciadec. die mar„ tis vigeſimo menſis octobris Padue in „ aula excelſi domini Padue infraſcripti „ ad officium factorie ſue. Pro ſatisfa„ ctione & ſolutione dictarum quinqua„ ginta & dimidie marcarum in ratione „ ducatorum octo auri pro quaque marca „ dedit „ & cetera; quæ ſcilicet e Xichonis autographo deprompta ſunt.

CAPUT XIII.

De carrareſiis, carrarinis, aliis.

SIcco Polentonus haud vulgare nomen in litteris. Et ipſe laudatores habet domi Scardeonium, Portenarium, Thomaſinum, Pignorium, Urſatum, Papadopolum; foris Voſſium, Morhofium, Rehinardum, lexicographos Lipſienſes, alios; adde Muratorium. Præterea Kappius homo Germanus apud Lipſiam profeſſor eloquen-

quentiæ ſcripſit anno MDCCXXXIII. diſſertationem. *De Xiccone Polentono Cancellario Patavino hiſtoriæ litterariæ in Italia inſtauratore* grandibus utique titulis. In eam contulit & eorum curas qui de Siccone præſcripſerant, & addidit multa de ſuo: daturus & alia, ſi propius arcanas Patavinorum memorias inviſeret. ex. gr. Kappius ortum Sicconis & domicilium ſic enarrabat. Ortum pag. 8. verbis iis *anno* MCCCCV. *Xicco inſtrumentum notarius confecit; quem titulum cum vix ante duodeviceſimum aut viceſimum annum obtinuerit, neceſſe eſt ut eius nativitas in ſeculum XIIII. vergens inciderit.* domicilium iis quoque verbis: *Habitavit Patavii apud pontem molinum, quam domum olim Albertinus Muſſatus poſſederat, lege* &c. Sed nobis ea duo ſic conſtant ex ipſo Sicconis autographo quod eſt in publicis tabulariis hoc modo.

„ Primus liber magnus autenticus in „ quo ego Xicho natus Ser Bartholamei „ dicti Polentoni de Riciis de Levico ci- „ vis habitans Padue publicus imperiali „ auctoritate notarius deſcripſi & de ver- „ bo ad verbum in authentica & plena „ forma regiſtravi & manu mea ſcripſi „ contractus pacta conventiones ſeu in- „ ſtrumenta, de quibus fui & ſum rogatus „ per partes milleſimis indictionibus locis

„ &

„ & teſtibus in eis late contentis & declaratis inchoando in milleſimo trecenteſimo nonageſimo ſexto indictione quarta „
Stat hoc loco ſignum Sicconis eiusdem notarii; mox eadem manu „ MCCCXCVI. „ habitavi cum patre meo Padue in caſtro „ in contrata ſeraſinesche in centenario S. „ Egidii, & quarterio turriſellarum; quo „ anno rogatus primum confeci inſtrumentum. MCCCXCVII. die primo ſeptembris receſſi de contrata ſeraſineſce „ & ivi habitare in contrata Sancti Prosdocimi centenario & quarterio Domi. „ MCCCLXXXXVIII. die primo ſeptembris receſſi de contrata S. Prosdocimi & „ ivi habitare in contrata burgi novi Patriarchatus. MCCCC. die lune V. aprilis „ receſſi de dicta contrata, & ivi habitare „ in contrata Capeelorum centenario ruthene, quarterio turricellarum. MCCCCI. „ die XVI. martii receſſi de dicta contrata, & ivi habitare in contrata S. Petri „ centenario & quarterio domi. MCCCCI. „ die vigeſimo octavo ſeptembris, receſſi „ de dicta contrata, & ivi habitare in contrata Concariole centenario & quarterio domi. MCCCCIV. die ſeptima octobris receſſi de dicta contrata & ivi habitare in contrata S. Firmi, centenario „ eiusdem & quarterio pontis molendinorum.

„ rum. MCCCCVI. die VI. octobris re-
„ ceſſi de dicta contrata; & ivi habitare
„ in quarterio pontis molendinorum, in
„ centenario & contrata S. Leonardi „.

Hic ea tandem Sicconis ædes unde apud Kappium. Plura de Polentono non addam, de quo vel iſthæc nimia iam fuerint. At inſpecto viri Chirographo, ſtylus in ea ſponte delapſus eſt, dum miror hæc intacta noſtris, qui paſſim de Polentono ſcripturiunt. Eum ſcilicet aulæ Patavinæ cancellarium prædicant. Ergo facile erat eius ex ipſo palatio ſcripta repoſcere. Sed iſta non amant. Incerta temporum, falſa nominum, ſtribiligines ambages & apochryphorum quisquilias hæc in deliciis habent. His auſpiciis hucusque tentata eſt apud nos ea hiſtoriæ pars, quæ eſt de litteratis ac litteris. Age iam de numis. Poſt aureos quos vocat medios ducatos, ait Gatarus eo pariter anno percuſſos argenteos, id eſt Carrareſios & Carrarinos. Addit Carrareſios ab una parte prætuliſſe currum cum litteris *Franciſcus de Chararia*, ab alia Sanctum Danielem; valuiſſe ſolidos quatuor. At in noſtris quoque tabulis numero decimoquinto numus eſt iisdem litteris ac ſignis. Eritne carrareſius? Huic duplo minor eſt ille numero decimo ſeptimo, cui currus ab una

facie

facie cum nota *Franciſci de Cararia*; D. Proſdocimus ab alia, cum titulo *S. Proſdocimus*. Hoc typo Gatarus ait fuiſſe carrarinos. Ergone carrarinus & hic apud nos, idemque ſolidos valebat duos? At in tabulis etiam numero ſextodecimo numus habet currum ac *Franciſci de Carraria*, divumque Danielem ac *Sanctus Daniel*. Hic & decimo ſeptimo fere par eſt, & plus duplo minor eſt decimo quinto. Hiccine potius e carrareſiis a Gataro notatis? Nam duplo minor huic eſt ille numero nonodecimo, cui currus ac *Franciſci de Carraria*; cui crux ac *CIvitas Padua*. Non hic quidem, ſed alius forte præter hunc erat eodem pondere, qui typum titulumque ferret *S. Proſdocimi* qualem Gatarus adnotat; ut hic carrarinus, alius eſſet numero ſextodecimo carrareſius; hic quatuor, ille ſolidis binis. Adde quod ſeptimi decimi typus alicubi varius eſt. Noſter hic litterulam *p* tenet ad epiſcopi levam, tenet ad currum *F.* atque *I.* Sed alius ad dexteram *p*, ad currum geminas *F.F.* Ad præſulem rurſus in alio, *z* dexteram urget, F. atque I. currum; in alio, *z* levam, currumque F. atque F. In alio ſtat ad antiſtitem *N.* atque *I.* Stat in alio *B. Z.* nec idem pondus omnium eſt a maximo ad minimum plus *granis* duobus diſtant. Qui minimus eſt omni-

no ſextodecimo par; & ipſe *caratis* eſt quatuor. Ergo quis hoc menſe quis alio conſtitit? Auget dubium libellus apud Papaſavium. *Recepi pagas meas menſis ianuarii proxime præteriti de milleſ. trecent. octuageſ. octavo indict. undecima die vigeſimo februarii preſentis de maſſaria domini Bonifacii Fantelli in quatrinis. Recepi pagam meam menſis februarii proxime preteriti pro ſoldis duo carrareſium, quam non potui expendere niſi pro ſoldo uno, ſecundum formam cride eius facte in Kalendis martii preſentis. Recepi pagam meam menſis iunii preſentis de maſſaria Andree de Bazaleriis per manus dicti Bettini in quatrinis & carrareſiis.* Hic quatrinos diſtinguit a carrareſiis. At hi quoque ſolidis erant quatuor. Et carrareſios uno ſolido dicit expenſos. Id vero difficilius adhuc, niſi mendum ſit in apographo. Non eſt autem vel ex trutina vel aliis ex calculis emergendi ſpes. Mutatio monetarum, quæ tunc quoque ſolemnis erat, omnem ſupputandi rationem fugit. Expende Cangium in voce *marca*, rurſus in voce *moneta*, certus eris has res nullo iudicio, tantum libidine principum actas. In his autem coniectationibus argenteos hos aureoſque numos Franciſco Seniori tantum probabiliter adſtruas. Et hoc ſatis eſt. At in decimonono coniecturæ nos ipſæ deficiunt;

& in

& in vigeſimo. Eum ſumpſimus ex Muratorio, dehinc ex æreis apud Lazaram laminis. Adde nunc ex libello, quem noſcere licet, dum operæ librariæ locum prorſus hunc tenent. Editum credas ante quinquaginta plus annos; habetque Sigillorum Numorum Numismatum medii, quæ vocant, ævi plus centum ac viginti ſpecies. Scatet autem Patavinis numis omnium fere modorum, quos heic vides. Et, ſi licet, eos Mediolanenſium typis, quos Muratorius adhibuit, admodum præferas. At nos minime noſtrorum pœnitet. Operis exemplar Apoſtolo Zeno perlatum recens. Ipſe mihi reſervabat humanitate quidem ſua, quæ Viri famæ atque eruditioni par eſt. Nec de numo vigeſimo tertio quidquam conſtat. Putetur ex iis de quibus apud Gatarum pag. 891. MCCCCIV. 23. iunii. *Queſti ſono mille ducati tutti d' oro, i quali io bramo piuttoſto ſpendere, che voi vilmente un bezzo del voſtro doniate a coſtoro.* Quod enim *un bezzo* nobis, huic fere æquum eſt. Adde quartum ac viceſimum. Pars una currus eſt, altera ſcutum quod ævo putruit. Eum, quod e plumbo eſt, alii ſigillum putabant. Sed ibi nulla tubuli ſigna quem Chordulæ traiicerent. Alii formam cudendis inde numis. Sed & hoc anceps. Quod ſi fuit ſigillum, fuit

etiam forma numorum. Hinc iam cap. X. dictum eſt. Denique de vigeſimo quinto. Pars una currus eſt, altera lilium. Quæ ratio lilium prætenderit, id quoque latet. Plura quidem huc congeſſeram, ſed nihil ſupra coniecturas. Eas deinde reſecare placuit. Alium præterea vidi penes Alexandrum fratresque Papaſabas, ſed plumbeum, ſed exactis iam tabulis: in quibus proinde locum non habet. Nec tanti eſt, nec ei tabulis opus eſt. Habet diſcum prorſus eundem quinto, caretque quolibet ornatu. Tantum una pars effert currum vigeſimo tertio ſimilem; temone recurvo, ſed qualis in duodecimo eſt. Altera pars exhibet N. ſpecie qualis in quintodecimo eſt ad lævam martyris; at ſpatio totam occupat aream. Si ex littera N. Nicolaum de Carraria cogitas, ipſe MCCCXXVI. *die II. iulii ſocietatem fecit cum domino Cane contra Paduam*, inquiunt Cortuſii lib. III. cap. 12. facinoroſorum vero coegit exercitum, tenuitque plus quatuordecim menſes. Eo ſpatio monetam licet illegitimam facere potuit, ut de ſuo numos ederet. At hic ex plumbo eſt. Ita quidem tumultuario eius imperio congruens. Adde curvum plauſtri temonem, de quo Vergerius in *Nicolao* pag. 141. rer. Italicarum Tom. XVI. *primus hic curvo temone pingi cur-*

currum inter arma iuſſit, *cum civili bello a ſuis maxime gentilibus diſſidens infeſta patriæ arma inferebat*; *unde ſigna diſcerni Carrarienſium poſſent*. Si nec ſatis iſta ſunt, non inſto; nam nec mihi ſatisfaciunt. Quod ſi nummum hunc Nicolai crederem, pluris haberem; quippe qui Carrarienſium reliquos anteverteret.

Addam quoque quod erit integrum cuilibet opinari. Franciſco ſeniori filius extitit ex contubernio nomine Comes. Hic ille Comes de Carraria cujus egregie factis Italia omnis inſonuit. ipſe ſupererat exitio Carrarienſium, ſtetitque vel anno MCCCCXX. De quo Cribellius in *vita Sfortiæ* Tom. XIX. rer. Italicar. pag. 707. *Per eam*, inquit, *hyemem Comes Carrarienſis ſub ſpem ducendi in hiberna militis ſui ad oppidum Eſculum in Picenis*, *quod ipſius juris erat*, *intra paucos dies febri correptus vita deſeritur*. *At initio inſequentis anni qui fuit primus ſupra mille quadringentos & viginti* &c. Conſtat Aſculum urbem Comitis imperio ſubditam. Quid ſi is illic monetam iure principatus inſtituit? Nam ſuos & Aſculum numos habuit; horumque nonnullos apud Muratorium tenes. Mitto quippe diplomata Cęſarum Conradi MXXXVII. Henrici MLVI. Lotharii MCXXXVII. Fe-

derici MCLXXXV. quibus Aſculano præſuli *cudere monetam* fas erat. Ea recitat Andreantonellus Hiſt. Aſculanæ pag. 237. ac reliquis. At noſtris habemus in tabulis eos numos 23. 24. 25. numero poſitos, in quibus inſigne Carrarienſium currus eſt, at nomen ac titulus abeſt. Alios eodem ſigno proferet ætas aut nota principis, aut litterarum ſubſidio vacuos. Hinc ſi quis hos horumve ſimiles ex Aſculana Carrigerorum moneta velit; id & facile aſſeras, & facile neges, & alterutrum difficile probes. Ipſe Comes de Carraria filios habuit duos Obitium, atque Arditionem. Sic enim Gatarus anno MCCCCV. menſe aprili. *Franceſco* Patavinorum princeps *mandò i ſuoi figliuoli a Fiorenza*. Nomen iis *Ubertino* ac *Marſilio*. Sequuntur *Obizo* & *Ardizone figliuoli di meſs. Conte da Carrara fratello naturale del Signore*. Autographam Opitionis epiſtolam habui dum viveret a Papafavio. Fert adhuc currum quo ſigillo obſignata fuerat. Extra ſic habet.

„ Magnificis & excelſis dominis Guber„ natoribus communis & Capitaneo popu„ li Civitatis Senarum honorabilibus pa„ tribus cariſſimis &c. „

Series intra ſic erat.

„ Magnifici & potentes domini honora„ tiſſimi patres cariſſimi. recepimus ve-

„ ſtras

„ ſtras gracioſiſſimas litteras, ymo ſatis & „ non modice, e quibus vere colegimus, „ ut ad veſtri communis magnifici com„ placentiam, quemdam Jacobum Nannis „ de Sartiano vobis ſubditum, pro quibus„ dam exceſſibus apud pretorium noſtrum „ nexum, a ſuis eidem debite infligendis „ penis ex toto liberum redderemus. Et li„ cet ſui crimina & deffectus penas exi„ gant corporales, ſicut noſtre huius civi„ tatis ſancitum legibus aperte comperi„ mus. Attamen nos leta mente & animo „ liberali, eundem reum ad complacen„ ciam antedictam proprie reddimus li„ bertati; eumque fecimus liberum a car„ ceribus: ab eodem legalibus ſedatis pe„ nis & amotis. Et ad mayora ſubdito„ rum veſtrorum circa favores & gratias „ liberalles leto affectu veſtra magnifica „ dominatio indubie promptos reperiet. „ Datum Eſculi die VII. aprelis. IIII. in„ dictionis. Obizo de Carraria Eſculi &c.„ Patri filius in principatu ſucceſſerat, annoque MCCCCXXVI. velut indictio eſt, adhuc Eſculo in urbe clavum tenebat. Hoc quidem capite videor unus ex iis, qui quod in *Catilinar.* Criſpus ait, *omnibus modis pecuniam trahunt vexant.* Sed hæc argumenti ſeries. Alia, quæ hic reſtant, explicatiora ſunt. Ad primum certe Fran-

ciſcum ſpectat hoc e grammatophylacio caſtri de Alto „ milleſ. tricenteſſimo octuageſſimo primo indict. quarta ; die ſabati XXIIII. menſis auguſti. In villa Tranceni ", quæ Teluo ſubeſt. „ Ibique nobilis vir dominus Franciſcus quondam nob. viri domini Guillielmi de caſtro Alto inveſtivit Ser Ancium de Roncegno de una ſua pecia terre poſita in regula Telui. ſolvendo dictus Ser Ancius in feſto S. Michaelis triginta duos ſolidos denariorum parvorum monete Paduane nomine fictus perpetui ". Quod autographum eſt. ut hoc etiam „ milleſimo trecenteſſimo LXXXIIII. indictione VII. die Veneris XII. menſis februarii. In Teluo. Ibique Antonius (&c.) vendidit unam ſuam peciam terre prative. iacet in regula Telui, in ipſa fundamentum unius felogni conſtructum in loco cui dicitur ad Ceium — pro precio & foro decem & octo librarum denariorum parvorum Paduane monete. Quod precium " &c. Hæc indicio ſunt Patavinorum nummos in Valſuganam quoque transductos; forte cum Carrarienſes iis inſedere locis, unde poſt paulo ceſſerunt. Johannes Galeaz Mediolanenſium princeps anno MCCCLXXXVIII. menſe novembri Carrarienſes ſubmovit, ipſe Patavium tenuit, ho-

honorem monetæ Patavinæ ſervavit ex authentico Bradiolorum *milleſimo trecenteſimo octuageſimo nono, indictione duodecima, die iovis ultimo menſis ſeptembris. Padue in communi palacio — Pro precio librarum ſexaginta parvorum bone & uſualis monete Paduane quod* &c. Patavina res annum ſeptemque menſes eo Domino ſtetit.

CAPUT XIIII.

De loco Præfectisque monetæ. De numiſmate Franciſci II.

SEd antea dicendum erat de loco monetæ. Nam plures adhuc Patavii feruntur ædes, in quibus olim pecunia fieret. Princeps earum notio eſt e tabulario Papafaviorum „ MCC octuageſimo nono. „ indict. ſecunda. die XI. exeunte iunio. Padue in contrata S. Martini in domo infraſcriptorum dominorum Petri comitis, „ Albertini, Marſilii, ac Bonifacii filiorum quondam domini Jacobini dicti Papafave " &c. Papafavii fratres bona ſua dividunt. In partem Marſilii ceſſit. „ In „ primis una domus de muro. iacet in Padua in contrata S. Martini, que dicitur

„ do-

„ domus monete. cui coheret ab uno ca-
„ pite & uno latere via communis. ab uno
„ capite dominus Anthonius de capite va-
„ ce “. Hæc e membranaceo codice, cui titulus eſt „ Liber Alberti notarii “ pag. 47. Codex ipſe primigenius eſt. Adde rurſus ibidem: „ M. II. nonageſimo V. indi-
„ ctione VIII. die XVI. intrante madio.
„ Padue in contrata S. Martini — Domi-
„ nus Marſilius prefato domino Petro co-
„ miti — vendidit, ipſumque iure proprii
„ inveſtivit de uno ſedimine cum domo
„ murata, cupis cohoperta ſuperhedifica-
„ ta, que domus appellatur domus mone-
„ te. iacet in Padua in contrata S. Marti-
„ ni. cui coheret ab uno capite verſus
„ mane dominus Anthonius de capite va-
„ ce. “ Verba ſi ſpectes, ea non erat domus monetæ, ſed vocabatur; hoc eſt, opificio in aliam translato, nomen adhuc tenebat. „ Eodem “ vero „ die dictus do-
„ minus Petrus — poſſeſſionem apprehen-
„ didit unius ſediminis cum domo murata
„ cupis cohoperta que dicitur domus mo-
„ nete. iacet in contrata S. Martini “. Pariter habet titulum, licet non rem. Quod maxime conſtat ex ipſo Codice pag. 48. „ M. II. nonageſimo ſeptimo indicione
„ X. die penultimo ſetenbris. Padue in
„ contrata S. Martini in domo que dicitur

„ do-

„ domus monete, que eſt domini Viviani „ de Caſtro novo “. Ea ergo iam in uſus inquilinorum ceſſerat. Ex alio autem Codice qui pariter autographus eſt æque membranaceus atque in eodem tabulario, factus anno „ mileſimo trecenteſſimo ſexageſſimo quarto indictione ſecundà die „ lune octavo menſe novembris “ hęc habes. „ Infraſcripta ſunt caxamenta ultraſcripti „ domini Albertini in contrata S. Martini “. Reliquis miſſis hæc ſcribo. „ Item „ una domus in predicta contrata, in qua „ habitabat Campagna, & nunc habitat „ dictus dominus Albertinus. Coheret ab „ una parte via communis a duabus domi„ nus Albertinus: & ab una parte maſte„ larias S. Canziani; ab alia Joh. mona„ rius. Blaxinus Lanarius de Florentia „ tenet unam domum ad affictum in pre„ dicta contracta a dicto domino Alberti„ no. Coheret ab una parte Fruxerinus „ de Capite vace, a duabus partibus di„ ctus Dominus, ab allia parte via com„ munis. Blaxius predictus tenet unam „ alliam domum in dicta contrata a dicto „ domino Albertino. Coheret ab una par„ te dominus Fruzerinus antedictus, ab „ allia parte maſtelarii S. Canciani, ab al„ lia via communis, ab allia dictus domi„ nus Albertinus „. Hic eædem ſunt do-

mus,

mus, iidemque confines; at monetæ nulla mentio, forte quod longa deſuetudine miniſterii nomen ipſum receſſerat. Sed ex archetypis eiusdem chartarii tabulis anno
„ milleſimo quadringenteſimo quinto, in-
„ dictione tertiadecima, die vigeſimo ſe-
„ ptimo menſis novembris " inſtitutum eſt
„ inventarium de bonis " Papafabarum. Notantur „ in primis duo palatia cuppata mu-
„ rata & ſollerata cum curtilli & putheo
„ poſita in civitate Padue in contrata S.
„ Martini iuxta hos confines, videlicet
„ iuxta vias publicas, iuxta domum a ze-
„ cha, & iuxta maſtellarios „. En iterum monetaria domus, at nova phraſi. Prius habebas domum quæ dicitur domus monetæ, nunc domum a moneta, vel a zecha, quod idem eſt. Huc fortaſſe poſtremi Carrarienſium principes opificium, ſeu, quod aiebant, *artem* revocaverant. Age rurſus ex authenticis eiusdem Papafavii *milleſimo treceteſimo nonageſimo quarto, indictione ſecunda, die mercurii ſeptimo menſis octubris Padue*. memoratur *una domus de muro ſolariata & de cupis cohoperta nunc dicta domus a moneta, & olim domus rubea, cum curte orto & putheo poſita Padue in contrata S. Margarite. Cui coheret a duabus partibus via publica, ab uno latere magiſter Carolus aurifex de Janua, & a parte poſteriori*

riori heredes Brocardi campſoris. Erat ergo domus altera Patavii dicta domus a moneta, quæ quondam vocaretur & domus rubea. Ex iis verbis duo colligas. Id primum eſt. Ea domus hoc anno iam deſierat ab opificio monetæ, quoniam non ſcribitur eſſe monetæ domus, ſed tantum vocari. Præterea iam *Collegio Scolarium* deſtinata fuerat, ut in ipſis eſt tabulis. Alterum ſic eſt. Ea quidem domus habuerat officinam monetæ, ſed paucis annis, quoniam ſervabat adhuc primævum nomen, hoc eſt, rubeæ. Confines huic erant hæredes Brocardi campſoris. Ipſe *contratam Falaroti* tenebat *milleſimo trecenteſimo ſexageſimo nono indictione ſeptima die lune quinto menſis februarii. Padue in contrata fallaroti in domo habitacionis Brochardi campſoris filii Ser Petri boni de Plebe ſacci*. Pariter eius hæredes *milleſimo trecent. nonageſſimo tercio indicione prima die ſabati quartodecimo menſis junii. Padue in contrata fallaroti in domo heredum quondam Brocardi campſſoris.* Ex Pratalienſibus autographis. Ex iis hanc a moneta domum ſive rubeam locamus ubi contratæ ſeu regiones duæ Fallaroti ſanctæque Margaritæ cohibant. Proximas namque probat membranaceus apud Fatiolatum codex, in quo deſcribitur ævo quartodecimo Patavina civitas. Inter alia *porte quin-*

de-

decim minores hoc ordine ſunt. *Porta S. Leonardi. porta B. Petri. porta Tadorum. porta B. Thome*, &c. *Porta S. Stephani. Porta Fallaroti. Porta braidi* — Vides ut Fallaroti regio ad S. Margaritam decurreret. Ex archetypis etiam geminis apud cœnobium D. Antonii, quorum eſt unum *milleſimo trecenteſimo ſexageſſimo ſexto indictione quarta die dominico ultimo menſis mai Padue. preſentibus — Brocardo campſore filio Ser Petri boni Scoſcati de plebe de contrata Falaroti de Padua*, Alterum eſt eodem *milleſimo* &c. *preſentibus — Brocardo campſore filio ſer Petri boni Scoſtati de contrata Braidi ſive Falaroti de Padua*, vides quo loco ſtatuenda ſit ædes Brocardi. Nam quæ quondam contrata Braidi, nunc S. Bernardini eſt. Hæc notiora noſtris. Idem Brocardus anno MCCCLXXVIII. menſe ſeptembris monetæ magiſter erat, ut XI. capite dictum eſt. Ipſe rubeam domum viciniæ gratia monetam fecerit. Inde locum tenemus, in quo ſub ſeniore Franciſco publica Patavinorum moneta conſtitit. Anno deinde MCCCLXXXVII. magiſter erat monetæ Bonromæus de Bonromæis ex Gataro pag. 786. & 615. Ipſe alio fortaſſe monetam dovexerit: unde rubeæ domui ſublata re titulus hæſerit. Anno quoque MCCCXCVI. Petrus ab oleo ma-

gi-

giſter eſt ex Papaſaviis „ milleſ. trecenteſimo nonageſimo ſexto, indict. quarta, „ die ſabbati vigeſimo quarto iunii. Cum „ per Rolandum a Curtivo campſorem, & „ Manfredum eius fratrem Conſilio magnifici domini noſtri expoſita fuerit querela, quod Petrus ab oleo magiſter Ceche debeat eis certam pecunie quantitatem & argenti, quam in cecha predicta „ ipſe Petrus deberet habere, & quod ipſe Petrus quantitatem ipſam pecunie & „ argenti in ipſa cecha non habet: cumque fuerit ipſum Conſilium informatum „ ſic eſſe, ut dicebant dicti fratres. Idcirco dictum Conſilium in quo fuerunt dominus Johannes de Porcellinis, dominus „ Guilielmus de Curtarodulo, dominus „ Baldus, dominus Daniel de Rido, dominus Simon de Noenta, Paganus de „ Capitevace, & Guilielmus de Hungarellis factores deliberaverunt & preceperunt „ dicto Petro ab oleo preſenti, quatenus „ usque ad decem dies proxime futuros „ debeat ſecuritatem idoneam preſtitiſſe „ eisdem Rolando & Manfredo fratribus, „ de ſolvendo & dando ſibi omne id & „ quicquid conſtiterit ipſum Petrum ſibi „ teneri occaſione dicte Ceche in terminis quibus tenetur. Ego — notarius &c. „
Eo magiſtro moneta rurſus in alias ædes
con-

conceſſerit. Anno demum MCCCXCVIII. Johannes ab argento de Bononia magiſter extitit monetæ, velut ex tabulis apud Papaſavium, ſcilicet Ubertinum, quæ proximum Caput erunt. Ex iis hæc modo ponam *Milleſimo treceenteſimo nonageſimo octavo. indictione ſexta, die mercurii quinto Junii Padue — Item quod dictus magiſter Johannes habere debeat, & quod ſupradicti factores dare teneantur usque ad dictum terminum duorum annorum unam domum habilem & ſufficientem pro laborando & faciendo artem predictam* (*Cechè*) *pro qua dictus magiſter Johannes nullum affictum nec ſolutionem ſolvere teneatur*. Ex iis omnibus habes ædem monetæ non fixam loco, ſed aut Principis aut opificum voluntate mutabilem. Ego nullum vidi præfectum ſive magiſtrum poſt Johannem. Qui certe monetam curare debuit annos ſaltem duos, *incipiendo die prima auguſti*. Quare ſi is poſtremus eſt, opus nummarium fortaſſe revexerit in antiquas ædes, hoc eſt Papafabarum, de quibus extremo dictum eſt MCCCCV.

Ultimus ordine Principum Franciſcus erat Franciſci filius. Exculptos ab eo nummos certum eſt ex editis edendisque chartis. Eos autem vix indices. Et eorum nonnullos qui ſupra poſiti ſunt maxime Fran-

Franciſci nomine vix ei detraham. Sed in vigeſimo ſexto qui poſtremus eſt, haud dubiam Junioris epocham tenes. Hic quidem nullo pretio eſt ſi ſpurius eſt; multo autem, ſi legitimus eſt. Non enim nummus, ut reliqui, ſed numisma eſt ex iis quas *medaglie* vocant. Hæc quippe diſtinguunt; nummum commercio populorum, numisma decori Principum. Porro ſic creditum eſt, ut numismata hæc ævo tantum quintodecimo cæperint; hoc autem quartodecimo eſt. Ego nihil hinc præceps egi. Typos eius habui plures unum domi, geminos e Papafavio, penes Arigonium Gradenigum Zenum ſingulos, utique æreos; argenteum rurſus ab Arigonio, cavum poſtica, vacuum; quod ei cudendo deerat matrix: incuſum vocant; utique non ex ea parte cuſum. Tamen ipſe, velut & reliqui, fuſus eſt. Eos autem hoc eſt quisque ſuum ac ſuos fœtibus accenſebamus ingenuis. Et ipſe Zenus in hoc velut pertinax. Adii quoque Mapheium litteris ac dono numismatis. Ipſe in ambiguo eſt. Reſcripſit alia Venetiis edita iam numismata Carrarienſium, quæ ſequioris ævi credita ſunt: ita hoc videri. *Ne fu già ſtampato in Venezia un gran foglio, ma non ſi credono del tempo loro, bensì fatte nel ſuſſeguente: così probabilmente ſarà queſta.* Jam vides ut ni-

K hil

hil a me diſſimulatum ſit. Nunc quo ſe quisque velit ſuffragio teneat. Mihi certe magna eſt huius auctoritas. Eorum vero quæ vulgata ſunt ab Joſepho ſcilicet Smith archetypa vidi iactavique pluries, omnia enim apud Papafavios; & alia ſimilis ingenii. Nec ea multum nos tenent. Alterum mihi nunc indicat libellus ex eodem Zeno laudatus etiam Capit. XIII. Sphæra quidem in antica eſt, & inſcriptio FRANCISCI DE CARARIA. Dei Patris imaginem poſtica fert; litteras autem REX REGUM ET DOMINUS DOMINAMTIUM. Sic autem hæc ſic alia typis iis expreſſa ſunt, ut certam vetuſti numismatis ideam ingerant. At cauſa difficili laboramus: adeoque nihil audendum ſine ipſis archetypis. Archetypum tamen aliud numisma præter hæc innotuerat nobis adnitente Scoto per litteras. Habet Epigraphem ſtylo, *che chiamano*, ait ipſe, *gotico*. FRANCISCUS CARRIGERUS HEROS PATAVUS. Ibique *teſta d' uomo barbato, d' età aſſai avanzata, coperta d' una ſpecie di capuccio, non molto diverſo da quello dei frati Capuccini*. Sic ad faciem. Sic ad poſticam eſt HAC ALMA IN URBE MODERANTUR IMPERIUM. *Il carro* &c. Pergit. *Il pezzo è della grandezza d' uno de' noſtri ducati. Il metallo*

tallo è bello, la teſta è ben fatta, non infelici le lettere; ma con tutto queſto ho le mie grandi dubbietà: e'l Signor Abate Arigoni pure ne dubita. Tuttavia non ſi può condannarlo. Dein & videndum miſit usque Venetias. Inſpectu, fateor, aucta dubitatio. Ibi vix erat mihi quidpiam ex eo ſeculo. Nam litteræ non tam erant, quam affectabant videri goticæ. Adde mixtas his & romuleas; id enim præter ævi conſuetudinem eſt. Quid de viro ſene rugoſo barbato ſimoque naſo qui ſpectabatur in numo? Naſus ille Franciſco nempe ſeniori non convenit. Nam de ipſo numus cenſetur. Et Carrarienſium vultus habes in ædicula Baptiſterii quæ proxima eſt epiſcopio; ſic enim putant: habes in codice Papafavio quem diximus annorum ferme trecentum. Barba quoque vix habet locum apud nos in monumentis aut picturarum aut ſignorum quæ per eos annos expreſſa ſunt ex archetypis. Et quidem nec Marſilii facies inſculpta mauſoleo, quod eſt apud Carrariam ad Divi Stephani; nec ſimulacrum Jacobi, nec Ubertini quæ Patavii ſunt ad divi Auguſtini, barbam præferunt: eaque & Carrarienſia certo ſunt, & coæva ſunt, & integra ſunt. mitto de reliquis. Ipſa quoque numi ſpecies æconomia genius, omnia demum mihi fraus erant. Hæc cauſa

eſt, ipſum ne veris Carrarienſium numis adiungam. Scotus autem ne damnaretur obſtitit. Hæc iterum cauſa eſt, ipſum ne falſis Carrarienſium toreumatis addam. Sed hoc num. 26. noſtrum procul ab omnibus iis. Alius color, alia materies, aliud opus. Eæque per orbem litteræ ſic ævo ſuo conſonant, ut reliquæ quorumcumque nummorum, de quibus in iis paſſim tabulis. Nam quæ vulgantur a Smith omnia Romanas habent notas. Id quidem inter iſthæc diſterminat, & noſtro vetuſtatis adſtruit fidem. Franciſcus hic collo nudus atque humeris, & in lævum nexo fibula pallio: capilli breves auribus cedunt: ipſe decora facie, validis membris. At hæc Gataro concinunt. Ipſe Franciſcum dat *non molto grande, ma di ſtatura comune, groſſo e ben formato*, pag. 940. Nec repugnat ornatus ille veſtium. Quid enim Senior apud Gatarum MCCCLXXXVI. menſe Junio? *Si riveſtì d'un panno d'oro con un mantello affibbiato ſopra la ſpalla longo ſino alli piedi, abito proprio Ceſariale;* qualis in nummo penitus eſt. Hæc autem inſcriptio eſt. 1390. *die 19. iunii recuperavit Paduam &c.* Pariter hæc tempori congruunt, velut apud Gatarum eſt; & apud Muratorium Tom. IIII. Antiquitat. Italicar. pag. 1165. ex Patavino chronico ad

annum

annum 1390. *Hoc anno & die XIX. iunii dominus Franciſcus iunior de Carraria viriliter recuperavit Paduam cum toto Paduano diſtrictu excepto Baſſiano*. Concinit ſpecimen *Hiſtoriæ Sozomeni* Tom. XVI. rer. Italicar. pag. 1143. D. *dominus Franciſcus* &c. *die XIX. dicti menſis receptus fuit Padue in dominum*. Mordebat me potius is artifex & elegantior ætate ſua res. At alia pariter eius ævi feruntur opera, quæ ſimiles manus æquamque produnt induſtriam. Lege vel ipſum Mapheium Veron. Illuſtr. part. III. cap. VI. Ait autem ipſe laudatis ad me litteris, adhuc ſibi nullum numisma viſum quod huic ſeculo fidas. *Del* 1300. *non ne ho veduto ancora, che con ſicurezza ſi poſſa giudicare di eſſo*. Noſtrum vero hoc & adeo nullas habet difficultates, & ſic omnes authentiæ notas, ut eam poſcat ætatem vel cum paucis, ſi qua præter hoc ſunt; vel & ſolum, ſi nulla ſunt.

CAPUT XV.

Franciſcus II. an. 1398. monetam publicam locat. Inde ſyngrapha hæc.

„ IN Chriſti nomine amen. Anno a na-
„ tivitate eiusdem milleſimo trecen-
„ teſimo nonageſimo octavo, indictione
„ ſexta, die mercurii quinto iunii. Padue
„ in palatiis habitationum infraſcripti ma-
„ gnifici Domini, & eius factoria, pre-
„ ſentibus egregiis & honorabilibus viris
„ domino Michele de Rabbata milite quon-
„ dam domini Antonii de contrata S. Ni-
„ colai, domino Henrico de Gallis filio
„ ſer Uliverii de Gallis licentiato in iure
„ civili de contrata Domi, Paulo de Leo-
„ ne quondam nobilis viri domini Che-
„ chi de Leone de contrata S. Lucie, &
„ Matheo de Ferraria quondam domini
„ Jacobi de Prioribus de contrata S. Agne-
„ tis civibus & habitatoribus Padue teſti-
„ bus rogatis & ad hæc ſpecialiter con-
„ vocatis & aliis. Ibique nobiles & pru-
„ dentes viri Gulielmus de Ungarelis quon-
„ dam nobilis viri Traverſii de contrata S.
„ Malgarite, & Naſimbene quondam Zam-
„ boni de contrata S. Agnetis in ſimul fa-
„ ctores & generales adminiſtratores fa-

„ cto-

„ ctorum & negotiorum magnifici & il-
„ luſtris Domini domini Franciſci de Car-
„ raria Padue &c. domini generalis, & fi-
„ lii recolendiſſime memorie magnifici &
„ illuſtris principis & Domini domini Fran-
„ ciſci ſenioris de Carraria Padue olim
„ domini generalis, nomine & vice pre-
„ fati Domini, & Communis Padue de-
„ derunt locaverunt & affictaverunt ho-
„ norabili viro magiſtro Johanni quondam
„ magiſtri Simonis ab argento de Bono-
„ nia qui ad preſens habitat Ferrariam
„ in contrata S. Romani, pro bono uti-
„ li & commoditate prefati Domini, &
„ communis Padue, omni modo via &
„ forma quibus melius potuerunt, us-
„ que ad duos annos proxime futuros in-
„ cipiendo die prima menſis auguſti pro-
„ xime futuri, Cecham & laborerium mo-
„ nete ipſius Domini & communis Padue
„ pactis & conventionibus infraſcriptis;
„ videlicet in fabricando & cudendo libras
„ viginti milia ſextinorum nigrorum & ad
„ ligam oncie unius & quartorum duorum
„ argenti fini, & ad contum ſeu numerum
„ librarum ſex pro qualibet marca Paduana:
„ habendo remedium in dicta liga dena-
„ rium unum argenti fini in pluri, & de-
„ narium unum argenti fini inminori; & in
„ numero ſoldos duos in pluri, & ſoldos duos

„ in minori, quibus reperiretur dicta mone-
„ ta : & libras decem milia pizolorum ad
„ ligam quartorum trium argenti fini, & ad
„ contum ſive numerum librarum tres ſol-
„ dorum duodecim pro qualibet marca Pa-
„ duana, & liga de argento & ramo prefati
„ Domini; habendo in liga denarium unum
„ argenti fini in pluri, & denarium unum
„ argenti fini in minori, & in pondere
„ ſoldos duos in pluri, & ſoldos duos in
„ minori : & omnem quantitatem. Carra-
„ rinorum qui exient ſive extrahentur de
„ argento quod ponetur in dicta zecha per
„ quamcumque perſonam ad ligam uncia-
„ rum ſeptem & carraintorum octuaginta
„ pro marca, & ad contum ſive numerum
„ librarum viginti ſex pro qualibet mar-
„ ca Paduana, habendo remedium in di-
„ cta liga caratorum quatuor argenti fini
„ pro qualibet marca in pluri, & in mino-
„ ri: & in pondere carrarinum unum pro
„ qualibet marca in pluri, & in minori,
„ quibus reperirentur dicte monete om-
„ nibus calis & expenſis dicti magiſtri
„ Johannis. Item quod illud plus vel mi-
„ nus quod reperiretur dicta liga ſupra-
„ ſcriptarum monetarum intra ſupraſcri-
„ pta remedia in damnum vel in utile
„ dicti magiſtri Johannis per ſuperſtitem
„ vel cuſtodem dicte ceche, non debeat

„ con-

„ contari nec poni per aliquam perſonam, „ ſed ſolummodo monete ſupraſcripte debeant computari & poni ad rationem ſupraſcriptarum ligarum dictarum monetarum; videlicet quod ſextini ſint ad „ ligam oncie unius & quartorum duorum argenti fini pro qualibet marchia „ dictorum ſextinorum; & pizoli ſint ad „ ligam quartorum trium argenti fini pro „ qualibet marca dictorum pizolorum; „ & Carrarini ſint ad ligam unciarum ſeptem & caratorum octuaginta argenti „ fini pro qualibet marca dictorum carrarinorum: & illud plus & minus quod „ reperirentur dicte monete in numero „ in capite dictorum duorum annorum, „ computato illo pluri quod reperiretur „ pro minori, & illo minori quod reperiretur pro maiori. & ſi reperiretur in „ pluri, quod illud plus teneatur dictus „ magiſter Johannes dicto Domino reſtituere. Item quod prefatus Dominus ſeu „ ſui officiales dent & dare teneantur dicto magiſtro Johanni omni menſe dictorum duorum annorum totum argentum & totum ramum habile ad laborandum pro laborando ratam dictarum „ librarum viginti milium ſextinorum, „ & librarum decem milium pizolorum „ ita & taliter quod dictus magiſter Jo-
„ han-

„ hannes poſſit fabricare, & fabricari fa-
„ cere dictam ratam dictarum moneta-
„ rum ; & in caſu quo per dictum magi-
„ ſtrum Johannem non fabricaretur, ſeu
„ fabricari fieret dictam ratam primo men-
„ ſe, ſit ei licitum fabricare & fabricari
„ facere in ſecundo menſe ; ſi non in ſe-
„ cundo menſe, in tertio: & ſic in ſequen-
„ tibus menſibus ; dummodo dictus magi-
„ ſter Johannes in capite dictorum duo-
„ rum annorum expleverit fabricaſſe to-
„ tam quantitatem dictarum monetarum
„ ſupraſcriptarum . Item quod prefatus
„ Dominus ſeu ſui officiales dent & dare
„ teneantur dicto magiſtro Johanni pro
„ manifactura expenſis & calis argenti &
„ rami pro qualibet marca dictarum mo-
„ netarum ſupraſcriptarum ſoldos duode-
„ cim. Item quod prefatus Dominus ſeu
„ ſui officiales teneantur preſtare & con-
„ cedere dicto magiſtro Johanni cum ince-
„ pit fabricare & fabricari facere aliquam
„ quantitatem dictarum monetarum, libras
„ mille ſoldorum ad rationem ſoldorum
„ duodecim pro marca predictorum ſexti-
„ norum & pizolorum, ut ſupraſcriptum
„ eſt . Item quod dictus magiſter Johan-
„ nes teneatur facere ſolutiones omnibus
„ perſonis, que ponent argentum in zecha,
„ de carrarinis ſupraſcriptis, ut premitti-

„ tur,

„ tur, pro eis fiendis usque ad quindecim
„ dies proxime futuros a die qua ponent
„ argentum in zecha in antea dando de
„ dictis carrarinis ſic per eum fiendis li-
„ bras viginti quinque ſoldos octo dicto-
„ rum denariorum pro unciis ſeptem &
„ caratis octuaginta argenti fini. Item ſi
„ alique perſone ponent argentum in ze-
„ cha predicta, quod non eſſet ad ligam
„ unciarum ſeptem & caratorum octua-
„ ginta pro marca, quod ipſis perſonis fa-
„ cto ſacio dicti ſui argenti, dictus ma-
„ giſter Johannes dare & reddere teneatur
„ pro quaque marca argenti ſui quod re-
„ periretur in dicto argento quod non eſ-
„ ſet, ut premittitur, ad dictam ligam ad
„ rationem ſupraſcriptarum videlicet li-
„ brarum viginti quinque & ſoldorum octo
„ de dictis monetis ſic per eum fiendis;
„ videlicet pro unciis ſeptem & caratis
„ octuaginta argenti fini, ut ſuperius di-
„ ctum eſt; ita tamen quod ipſe perſone
„ que ponent argentum in cecha quod non
„ eſſet ad dictam ligam unciarum ſeptem
„ & caractorum octuaginta pro qualibet
„ marca, dare teneantur & debeant dicto
„ magiſtro Johanni de dicto argento ſic
„ per eos poſito in dicta cecha pro eius
„ afinatura magiſterio expenſis & calo ca-

„ ratos

„ ratos ſex argenti fini pro qualibet marca
„ argenti lordi ſic per eos in dicta cecha
„ poſiti, intelligendo a dicta liga inferius
„ usque ad unciam unam argenti fini &
„ caratos tres ab uncia una inferius pro
„ quaque marca argenti ſic per eos poſi-
„ ti in cecha predicta. Et quod de dicto
„ argento ſic in dicta cecha poſito dictus
„ magiſter Johannes facere teneatur ſolu-
„ tiones dictis perſonis ad terminum de-
„ cem ſeptem dierum tunc proxime fu-
„ turorum a die qua ponent in cecha in
„ antea computandorum; & hoc propter
„ preſens quod diſpenſatur in aſiciando
„ dictum argentum. Item ſi aliqua per-
„ ſona poneret argentum deauratum in
„ dicta cecha, quod terminus ſolutionis
„ fiende per dictum magiſtrum Johannem
„ dicte perſone de dicto argento, vide-
„ licet quindecim dierum, non incipiat
„ nec inceptum intelligatur niſi ea die
„ qua dictum argentum fuerit partitum:
„ & quod de dicta partitura dicta talis
„ perſona debeat eſſe in concordia cum
„ dicto magiſtro Johanne. Item quod di-
„ ctis monetis ſic ut premittitur fiendis
„ non debeat fieri ſazius de minori quan-
„ titate marcarum quingentarum dicta-
„ rum monetarum; ſed ut dictus magi-

„ ſter

„ ſter Johannes facere poſſit ſolutiones
„ perſonis que ponent argentum in ce-
„ cha pro faciendo dictos carrarinos ad
„ terminos ſupraſcriptos modis & ordi-
„ nibus infraſcriptis debeant obſervari vi-
„ delicet quod ad omnem inſtantiam &
„ requiſitionem dicti magiſtri Johannis offi-
„ ciales ſuper hoc deputati ſeu deputandi de-
„ beant ire ad cecham predictam, & de car-
„ rarinis ſupradictis levare & accipere de-
„ beant pro quaque marca carrarinum me-
„ dium: & quod carrarini ſic levati & ac-
„ cepti debeant poni in uno ſacchetto qui
„ debeat bullari bullo ſive ſigillo dicti ma-
„ giſtri Johannis, quo bullato debeat po-
„ ni penes perſonam ydoneam eligendo per
„ dictos officiales & per dictum magiſtrum
„ Johannem. Et cum facte fuerint mar-
„ che quingente dictorum Carrarinorum,
„ quod tunc de dictis carrarinis ſic acce-
„ ptis & bullatis debeat fieri facius ad con-
„ tum & ad ligam per hunc modum; vi-
„ delicet quod dicti officiales debeant per
„ quamcumque perſonam eis placibilem,
„ dum tamen ſit bonus aſazator, fieri fa-
„ cere unum ſazium qui ſit unius quarti
„ quarti uncie & non minor; & ſimiliter di-
„ ctus magiſter Johannes facere debeat
„ unum alium ſazium de predictis Carra-

„ ri-

„ rinis ſic bullatis tanti ponderis videlicet
„ quarti unius uncie, quibus factis in pre-
„ ſentia dictorum officialium videatur ſi
„ dictus magiſter Johannes & dictus aſa-
„ zator erunt concordes: & in caſu quo
„ non eſſent concordes, ipſi magiſter Jo-
„ hannes & aſazator predictus facere de-
„ beant tot ſazios donec erunt in concor-
„ dia: Et ſimiliter debeat obſervari mo-
„ dus ſupraſcriptus in dictis monetis dicto-
„ rum ſextinorum & pizolorum; ſalvo
„ quod cum fabricate fuerint usque ad quan-
„ titatem quingentarum marcarum dicto-
„ rum ſextinorum & pizolorum, per offi-
„ ciales ſuper hoc deputatos debeant dicte
„ quingente marche valde bene miſceri,
„ & de dictis marchis quingentis ſolemni-
„ ter ſazium debeat elevari & fieri facere
„ modo ſupraſcripto Carrarinorum. Item
„ quod dictus magiſter Johannes dare &
„ ſolvere teneatur aſazatori predicto de
„ quaque deliurancia marcharum quingen-
„ tarum ſoldos quadraginta & non plus,
„ & quod ad maiorem ſolutionem minime
„ teneatur. Item quod dictus magiſter Jo-
„ hannes habere debeat ſalem ſibi neceſſa-
„ rium pro laborando ad rationem libra-
„ rum trium parvorum pro quoque ſta-
„ rio, ad menſuram ſtarii bladorum ſol-

„ ven-

„ vendum tamen per dictum magiſtrum
„ Johannem . Item quod dictus magiſter
„ Johannes poſſit conducere ſeu pro eo
„ conduci facere, & extrahere & extra-
„ hi facere omnem quantitatem argenti
„ & rami ac cuiuslibet alterius rei ſibi
„ neceſſarie pro ſupraſcriptis & infraſcri-
„ ptis ſine ſolutione alicuius dacii vel ga-
„ belle. Item quod quelibet alia perſona
„ poſſit conducere argentum in Paduam
„ ſine ſolutione alicuius dacii vel gabelle.
„ Item quod aliqua perſona terrigena vel
„ forenſis non audeat vel preſumat tenere
„ nec expendere in Padua vel eius diſtri-
„ ctu palam vel occulte aliquam monetam
„ falſam vel tonſatam vel retonditam .
„ Item quod dictus magiſter Johannes da-
„ re & ſolvere teneatur taiatori qui inci-
„ det ſeu ſignabit ferros de quoque mil-
„ liario dictarum marcarum ſupraſcripta-
„ rum libras duodecim parvorum & non
„ plus, & quod ad maiorem ſolutionem
„ minime teneatur. Item quod dictus ma-
„ giſter Johannes habere debeat & quod
„ ſupradicti factores nominibus ſupraſcri-
„ ptis dare teneantur usque ad dictum ter-
„ minum duorum annorum unam domum
„ habilem & ſufficientem pro laboran-
„ do & faciendo artem predictam , pro

„ qua

„ qua dictus magiſter Johannes nullum af-
„ fictum nec ſolutionem ſolvere teneatur.
„ Item quod dictus magiſter Johannes de-
„ beat eſſe exemptus & immunis cum to-
„ ta ſua familia ac omnibus ſuis officiali-
„ bus familiaribus & laboratoribus ab om-
„ nibus & ſingulis oneribus & factioni-
„ bus realibus & perſonalibus civitatis Pa-
„ due & eius diſtrictus. Item quod ad om-
„ nem inſtantiam & requiſitionem dicti
„ magiſtri Johannis omnes & ſinguli eius
„ officiales & laboratores & familiares qui
„ ſi ſibi tenerentur & obligati eſſent in
„ aliquo quoque tempore, pro quo appare-
„ rent ſcripti debitores ſuper libris dicti
„ magiſtri Johannis ſcripti manu ſua vel
„ ſuorum officialium; debeant per quoſ-
„ cumque officiales & rectores prefati Do-
„ mini, & domini Poteſtatis Padue aſtrin-
„ gi & compelli realiter & perſonaliter
„ ad dandum & ſolvendum omne id quid-
„ quid dare tenerentur & apparerent ſcri-
„ pti debitores ſuper dictis libris dicto
„ magiſtro Johanni ſummarie & eiectis
„ cavillationibus quibuſcumque. Item quod
„ dictus magiſter Johannes non teneatur
„ nec ſit in aliquo obligatus pro aliqua
„ moneta que ullo tempore reperiretur
„ falſa vel non bona extra dictam ce-
cham,

„ cham, ſed ſolummodo obligatus ſit & „ teneatur pro illa moneta que erit ſub „ cuſtodia & clavi officialis ad dictam „ cecham ſpecialiter deputati. Item quod „ de liga nec de pondere alicuius mone- „ te reperte expendite per aliquod tem- „ pus extra dictam cecham contra dictum „ magiſtrum Johannem per aliquam per- „ ſonam non fiat nec moveri poſſit ali- „ qua lis vel controverſia. Item quod „ dictus magiſter Johannes poſſit extra- „ here vel extrahi facere omnem quan- „ titatem argenti batuti in foliis extra „ civitatem Padue & eius diſtrictum abs- „ que aliqua ſolutione dacii vel gabelle. „ Item quod dictus magiſter Johannes „ poſſit extrahere vel extrahi facere ex- „ tra civitatem Padue & diſtrictum om- „ nes bombardas & omne aliud laborerium „ de ramo bronzio vel de cupro vel de alio „ metallo, que eſſent neceſſaria illuſtri „ domino marchioni Ferrarie; & ſimili- „ ter omnem quantitatem pulveris a bom- „ barda: & ſimiliter conducere vel con- „ duci facere in Padua & in diſtrictu om- „ ne metallum & res que prodictis bom- „ bardis vel aliis laboreriis vel pulvere a „ bombarda eſſent neceſſaria, absque ſo- „ lutione dacii vel gabelle: & quod poſ-

„ ſit ire Ferrariam ad probandum dictas
„ bombardas ſine aliquo impedimento; pro-
„ ut tenetur prefato domino Marchioni
„ vigore pactorum ſuorum. Item quod
„ ſi dictus magnificus Dominus dicto tem-
„ pore duorum annorum vellet aliquam
„ aliam monetam argenti quam ſuperius
„ dictas facere fabricari, idem magiſter
„ Johannes eam & eas ad libitum dicti
„ Domini fabricare & cudere teneatur
„ pro dicta ſolutione ſoldorum duode-
„ cim pro qualibet marca, ut ſuperius
„ dictum eſt. Item quod aliquis forenſis
„ vel mercator qui ad preſens non ha-
„ bitaret Padue, non poſſit ponere ali-
„ quam quantitatem argenti in cecha,
„ niſi prius ſit in concordia cum dicto
„ magiſtro Johanne de termino ſolutio-
„ nis. Item quod dictus magiſter Johan-
„ nes debeat tenere dictam checham & in
„ ea laborare, & dicti factores eam ſibi
„ relaxare teneantur pactis & conditio-
„ nibus ſupraſcriptis ſine alicuius obſta-
„ culo & contradictione usque ad dictum
„ terminum dictorum duorum annorum
„ incipiendorum die prima menſis augu-
„ ſti proxime venturi; & ſi caſus con-
„ tingeret, quod in capite dictorum duo-
„ rum annorum dictus magiſter Johan-

„ nes

„ nes eſſet in concordia cum prefato Do-
„ mino, & commune Padue amplius la-
„ borandi in dicta cecha, quod tunc &
„ eo caſu idem magiſter Joannes ſine ali-
„ qua lite & controverſia ſibi per ali-
„ quem movendis tam pro dicto quam
„ temporibus retroactis & non obſtanti-
„ bus aliquibus per ipſum actis tempori-
„ bus elapſis quoquo modo per ipſum
„ tantum obſervatis pactis & conditio-
„ nibus ſupraſcriptis debeat libere licen-
„ tiari, & ſibi fieri unam litteram fa-
„ miliaritatis prefati Domini, & bulle-
„ ta libera eundi extra Paduam & diſtri-
„ ctum cum tota ſua familia, & portan-
„ do omnes ſuas maſſaricias libere & ex-
„ pedite ſine ſolutione alicuius datii pe-
„ dagii vel gabelle. Quam locationem
„ & pacta & omnia & ſingula ſupraſcri-
„ pta in preſenti contractu contenta pro-
„ miſerunt dicte partes attendere obſer-
„ vare & adimplere ſub pena ducatorum
„ ducentorum auri, hinc inde ſtipulatio-
„ ne promiſſa (&c.) De quibus omni-
„ bus & ſingulis requiſiverunt & roga-
„ verunt dicte partes me Zilium nota-
„ rium infraſcriptum ut deberem confi-
„ cere & tradere utrique parti publicum
„ inſtrumentum. Ego --- &c.

A Berlin le 5. Maj 1711.

MONSIEUR

— — — M. Schott. Vous verrez dans nos *Miſcellanea*, une Diſſertation par la quelle il prouve qui nôtre Roi poſſede dans ſon Cabinet, dont il eſt Gardien, la plus ancienne Medaille qui aït eté frappée parmi les Grecs, Il prepare un autre diſſertation, pour nôtre Second Volume, par la quelle il prouvera que le Roi poſſéde auſſi la plus ancienne Medaille des modernes, Elle eſt de *François Carraria*, que (&c.) & elle fu frappée lors qu'il ſe rendit maitre de la ville de Padoüe.

Des Vignoles M.

Hæc ad Cap. XIV. Pars eſt litterarum quas ante triginta tres annos dederat Vignolius ad Bern. Zendrinum modo Reip. V. Mathematicum. Nec dubium quin de numiſmate noſtro. Eas ipſe Zendrinus obtulit ex autographis.

AD-

ADNOTATIO

De annulo Marſilii.

Audieram extare Venetiis apud Sanutos annulum Marſilii de Carraria, qui ſecundus ex ea gente Princeps. Idque memoriæ mandaveram. Sed alia ex aliis indaginem diu trahebant. Expleto nunc opere ſignatisque jam tabulis, eo animum verti. Adii Aloyſium Zenum veteri iure famulitii: Ipſe rem facile ab Sanutis impetrabat. Adeo viri proceres in meos conatus ierunt.

Annulus ex auro eſt, habetque gemmæ loco diſcum pariter ex auro, qui volvitur in facies duas. Altera currus eſt,

de quo vere Poeta caneret. *Aureus axis erat, temo aureus, aurea ſummæ Curvatura rotæ, radiorum* quoque aureus *ordo*. Altera facies habet galeam, ſubiecto plauſtri clypeolo. Rota in caſſide eſt, eamque circum brachia duo veluti cornua tenent, quæ palmis utrinque reductis in arcum deſinunt. Additas brachiis manichas ii globuli probant a cubitis ad manus: & hæ neſcio quid chirothecarum præferunt. Ea viri militaris ornatum produnt; nam togatus amictum præterea laxiorem deſuper indueret, ut ævi picturæ ſtatuæque docent aliæque memoriæ. Juxta ſunt S. atque M. Ea Sigillum Marſilii explices. Ita famæ res ipſa congruit, annulumque Marſilii non indubium obtines.

Habuit ea quidem ætas & Marſilietum qui de ſanguine Carrigero, qui Patavinorum quoque princeps; unde *Sigillum Marſilieti* legendum hoc crederes. At Marſilieto clypeus erat gemino curru ac leone gemino; quod Gatarus ait, quod capite X. probatum eſt. Is etiam *brevi fuit atque exili corpore, minuta facie*: teſte Vergerio rer. Italicarum pag. 176. Tom. XVI. Contra annuli ſpecies hominem probat lacertoſum, pleniſque membris, ut æream vides imaginem.

Habuit ea quoque ætas Michaelem

de

de Rabata *fide conſilio militarique gloria* probatum Vergerio pag. 191. ac reliquis. Hunc *Junior* utique de Carraria *tam bene de ſe deque genitore ſuo meritum ſignis armis cognomine familiæ donavit*, *ac deinceps Carrarienſem appellari poſſe dedit* anno MCCCXCIII. die XX. novembris. Ex quo *Sigillum Michaelis* hoc interpretandum contenderes. At non is erat ſculpturæ mos anno MCCCXCIII. ac deinceps. Adderent floſculos floſculis, & lineas implicarent lineis; adulterarent litteras, augerentque phaleras, aliasque ſcalptorum technas. Hæc etiam clarius ex ipſis archetypis noſcas. Eaque iam Capite IX. perſpecta ſunt.

Contra nihil horum Marſilio repugnat, alia conſentiunt. Non repugnat annuli materies, auro ſcilicet obrizo, quæ deceat principem. Non annuli moles quæ deceat Marſilium, *proceræ* nempe *ſtaturæ*, qualem Vergerius ait, pag. 158. Non annuli modus & ars ei non tantum ſeculo, ſed tempori congruens. Adde locum; quippe conſtat annulum emerſiſſe primum apud Carrariam, quo Marſilii corpus elatum eſt. Ego hac occaſione viri arcam atque epitaphium ſpectavi. Spectarunt & alii; poſtremos elogii verſus ita legerunt.

Annis millenis tercentum terque decenis.
Bisque quater Chriſti benedicti luce peracta.

Sed in mauſoleo eſt. *Benedicti luce ſacrata*; quod hiſtoriæ congruit. Nam *die XXI. menſis martii in feſto Sancti Benedicti dominus Marſilius de Carraria migravit ad dominum*; velut in additamentis ad Rolandinum pag. 142. Venetis typis. Conſentiunt Gatari, Cortuſius, alii. Hæc minuta res; ex qua tamen intelligas *inſcriptionibus* etiam *Patavinis* haud ceſſiſſe feliciter apud noſtros. Ego quas in archetypis inſpicio ſemper in editis emendandas agnoſco. Marſilii teſtamentum eſt *milleſimo trecenteſimo trigeſimo octavo indictione ſexta die dominico octavo menſis martii*, quo *corpus* efferri *ſuum* iubet *apud locum Carrarie*. Cauſam habet, *ubi* inquit, *maiorum ſuorum corpora ſunt*. Ex autographis apud Papafavios. At maiores ſuos apud Carrariam ceteri quoque Carrarienſes habebant. Et tamen Jacobus, & Marſilietus ad D. Antonium delati ſunt; Ubertinus, & Jacobus alter ad D. Auguſtinum, Franciſcus ad D. Baptiſtam: alii alio.

alio. Itaque Marſilius aliis etiam cauſis apud Carrariam condi ſe iuſſerit. Una forte eſt, quod vellet eo loco quieſcere moriens, in quem vel augendum vel ornandum vivens intenderat. Ibi enim ſcilicet ad D. Stephanum neſcio quid mihi animadvertere videbar, unde munificentiam Marſilii coniicerem. Erat hoc antiquum putei labellum. Saxi quidem moles exeſa nonnihil ævo manuque. Sed has tamen exhibet adhuc celatorum notas. Exagonum puteal eſt habetque totidem facies. Habet una galeam ſerpentis, adiectamque parmulam, ſed abraſis hanc ſignis. Altera curulem fert rotam. Tertia pariter habet rotam. Quarta galeam ſerpentis alteri geminam, ſcutulo rurſus appoſito, fractisque ſymbolis. Quinta clypeum dat, ipſe crucem. Sexta denique rotam. Species operis æquæva Marſilio eſt. Marſilium vix iſthic non ſentias. Crucem Patavii ſymbolum novimus; in nummo, qui tertius in tabulis erat, ſerpentem vidimus; in annulo rotam tenemus, omnia Marſilii. Quam itaque habes in annulo, habes & in puteo rotam ad galeam Marſilii; quodque poſtulabatur, hic iam tenes. Nam memini me capite XI. diu anxium, quo Gatarum numo tertio conciliarem, Gataro leo-

par-

pardum, numo ſerpentem ferentibus in caſſide Marſilii. Res eo ſteterat, ut ipſi adſtrueremus alterutrum, licet ex coniecturis. Hic ea fidentius exequimur, addimusque tertium Marſilio *cimmerium*, ſic enim vocabant; leopardum Gatari, ſerpentem numi, rotam ſigilli.

Nam tres etiam Franciſco galeas adſignant Gatari. Prima eſt Æthiops, de qua ſæpius in hoc opere memoratum eſt. Altera eſt ala, de qua MCCCCIV. menſe auguſto; pag. 896. *bandiera roſſa col cimiere dall' ala con la targa del carro*. Tertia eſt non una ſed ala duplex. anno MCCCLXXXVII. menſe martio. *Se miſe in teſta el ſuo bazinetto, ſopra lo quale ſi era uno cimiero con doe ale doro*. Hæc de iuniore Franciſco. Quid ſenior? Age funus eiusdem quale Vergerius exhibet etiam Tom. XVI. rer. Italicar. pag. 191. *pendentia*, inquit, *ab humeris everſa ſcuta ferebant. aderant tecti undique ſonipedes. Alii ſanguineam rotam, alii eiusdem coloris currum, alii pendentes retro galeas illis, quibus uti ſolebant, chimeriis ornatas utpote rota, ala, atque Ætiope*. Legi hæc expreſſius in alio codice *illis quibus uti ſolebat chimeriis*, ut omnino Franciſcum poſcant. Dedit codicem Guillelmus e campo S. Petri. Tres etiam Senior Æthiopem,

pem,

pem, rotam, alam caſſides habet. Aliis autem Carrarienſibus idem ceſſiſſe credimus, ut galeas plures ac cimmerios & conos haberent, quam de quibus eſt apud Gataros. Ea nunc invidet ætas. Hæc etiam decora galearum puto adventaſſe noſtris ex dominatione locorum. Nam MCCCXCVII menſe auguſto, quo Junior apud Gatarum luſtrabat urbis & agri copias, ita procedere videas oppida Carrarienſium.

Primum eſt Miranum. Huic *teſta d' aquila* vexillum eſt.

Alterum eſt Oriacum. Huic *rota roſſa* vexillum eſt.

Tertium eſt Carraria. Huic *carro roſſo* vexillum eſt.

Quartum Caput ſylvæ. Huic *teſta di ſerpente bianca* vexillum eſt.

Quintum eſt Arquada. Huic *ala d' un' aquila nera* vexillum eſt.

Sextum eſt Titulus. Huic *colomba bianca* vexillum eſt.

Septimum eſt Plebs. Huic *ale due roſſe* vexillum eſt.

Alia prætereo. Rota eſt in vexillo Oriaci, quæ in vertice Marſilii, primique Franciſci. Currus in vexillo Carrariæ, qui duplex in vertice primi Jacobi. Serpens in vexillo Capitisſilvæ, qui rurſus in

ver-

vertice Marſilii, ac ſecundi Jacobi. Ala eſt in vexillo Arquadæ, quæ pariter in galeis utriusque Franciſci. Geminæ quoque alæ in vexillo Plebis, & hæ rurſus in vertice novelli Franciſci. Tot vexillorum teſſeras affines Carrigeris haud quidem fortuito, ſed cauſa dominorum putamus inductas. Movet me magis Montagnanæ vexillum, quod *un carro bianco e per cadauna ruota una ſtella d'oro* Gatarus ait. Illud enim non aliunde quam de Carrarienſibus eſt. Eas ergo Signorum notas aut loca a dominis, aut domini a locis habebant. Ut etiamnum principes ac toparchæ ſymbola vel urbium vel arcium, quas habent, inſerunt ſuis clypeis, ſi volunt. Hæc quia nummis quoque communia ſunt attingere placuit. Viam quippe ſternunt undecumque noſcendis & iis quos habemus, & iis quos aliquando proferet ætas. Nec omnia collegi, quoniam non eorum præſens uſus eſt.

Si quid hæc etiam merito ſui placent, maxime Patavinis debeas; quorum gratia ſedulitate ſtudiis ea mihi tabularia præſto ſunt, muſæa proſtant, bibliothecæ patent, alia ſuppetunt. Ii quippe non degenerem patriæ animum ferunt; eaque benevolentia factum eſt, ut & iſta

nunc

nunc de re numaria conſtarent, & in poſterum ad maiora ſpes ſit.

Perge igitur, ut facis; & victis ævo redde novitatem.

Symmach. lib. VII. epiſt. XX.

FINIS.

Errata.				*Corrige.*
Pag. 51	lin. 24		collario	cellario
71		25	alios	alias
83		16	Datis	Dat is

Reliqua ſenſum non mutant.

Pag. 110 lin. 7 Eum *&c.* dele eam periodum chartamque veterem.

V.A.1
1541498